

T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
PSİKOLOJİ ANABİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

EBEVEYNİN KİŞİLİĞİ, ÇOCUĞUN MİZACI VE
EBEVEYN TUTUMLARI ARASINDAKİ İLİŞKİNİN
İNCELENMESİ

TUĞÇE AYTEMİZ

2501070621

TEZ DANIŞMANI: DOÇ. DR. T. GÜL ŞENDİL

İSTANBUL, 2010

T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
MÜDÜRLÜĞÜ

TEZ ONAYI

Enstitümüz **PSİKOLJİ** Anabilim Dalında 2501070621 numaralı **TUĞÇE AYTEMİZ**'in hazırladığı "**EBEVEYNLERİN KİŞİLİĞİ, ÇOCUĞUN MİZACI VE EBEVEYN TUTUMLARI ARASINDAKİ İLİŞKİNİN İNCELENMESİ**" konulu **YÜKSEK LİSANS/ DOKTORA TEZİ** ile ilgili **TEZ SAVUNMA SINAVI**, Lisansüstü Öğretim Yönetmeliği'nin 15.Maddesi uyarınca **08.07.2010 PERŞEMBE** günü saat **14.00**'de yapılmış, sorulan sorulara alınan cevaplar sonunda adayın tezinin **Kabulüne**'ne* **OYBİRLİĞİ** /**ÇYÇOKLUĞUYLA** karar verilmiştir.

JÜRİ ÜYESİ	KANAATI(*)	İMZA
DOÇ.DR. BİLGE YAĞMURLU	Kabul	
DOÇ..DR.GÜL ŞENDİL	Kabul	
DOÇ.DR. PINAR ÜNSAL	Kabul	
YRD.DOÇ.DR. SEMA KARAKELLE	Kabul	
YRD.DOÇ.DR. ÖZLEM SERTEL BERK	Keseli	

Adres: Besim Ömerpaşa Caddesi Kaptan-ı Derya Sokağı 34452 Beyazıt/İstanbul
Tel: 0212 440 00 00 / 14219-14220-14221-14222-14226-14227-14243
Fax: 0212 440 03 40 e-mail: sbe@istanbul.edu.tr

ÖZET

EBEVEYN KİŞİLİK ÖZELLİKLERİ, ÇOCUK MİZACI VE EBEVEYN TUTUMLARI ARASINDAKİ İLİŞKİNİN İNCELENMESİ

Bu çalışmada, birincil amaç, çocuğun cinsiyet değişkeni kontrol edildiğinde, ebeveyn kişiliği, çocuğun mizacı ve ebeveyn tutumları arasındaki ilişkinin incelenmesidir. Çalışmadaki ikincil amaç, çocuğun cinsiyet değişkeni kontrol edildiğinde ebeveynin kişiliği ile tutumları arasındaki ilişkide çocuğun mizacının biçimlendirici etkisinin incelenmesidir. Bu amaçla 46 ay ila 70 ay arasındaki 205 çocuğun annelerine “Beş Faktör Kişilik Envanteri”, “Çocuklar için Kısa Mizaç Ölçeği”, “Ebeveyn Tutumları Ölçeği” uygulanmıştır.

Çalışmanın bulgularına göre, gelişime açıklık kişilik özelliği demokratik ebeveyn tutumunu olumlu yönde yordamaktadır. Otoriter ebeveyn tutumunun ise yumuşak başlılık kişilik özelliği tarafından olumsuz, duygusal tutarsızlık tarafından ise olumlu yönde yordandığı bulunmuştur. Duygusal tutarsızlık kişilik özelliği aşırı koruyucu tutumu olumlu, izin verici tutumu ise olumsuz yönde yordamaktadır. Tepkisellik mizaç özelliğinin otoriter, aşırı koruyucu ve izin verici ebeveyn tutumlarını olumlu yönde yordadığı bulunmuştur. Ayrıca, sebatkarlık mizaç özelliği demokratik tutumunu olumlu, otoriter tutumunu ise olumsuz yönde yordamaktadır. Çocuk mizacının biçimlendirici etkilerine bakıldığında, çocuk yüksek sebatkarlık mizaç özelliğine sahipse, annedeki yüksek gelişime açıklık kişilik özelliği daha fazla demokratik ebeveyn tutumu ile ilişkilidir. Annenin yüksek yumuşak başlılık kişilik özelliğinde, çocuğun düşük sıcakkanlılık mizaç özelliği daha az otoriter ebeveyn tutumu ile ilişkilidir. Annenin yüksek duygusal tutarsızlık kişilik özelliğinde, çocuğun yüksek sebatkar mizacı daha az demokratik ebeveyn tutumu ile ilişkiliyken, çocuğun düşük sıcakkanlılık mizaç özelliği ise daha az izin verici ebeveyn tutumu ile ilişkilidir. Ayrıca, yüksek dışadönüklük kişilik özelliğindeki anneler, düşük

tepkisellik mizaç özelliği gösteren bir çocuğa sahipse, daha az otoriter ebeveyn tutumu benimsemektedir.

Sonuç olarak, bu çalışmada, annenin kişilik özellikleri ile ebeveyn tutumları arasındaki bazı ilişkilerde çocuğun bazı mizaç özelliklerinin biçimlendirici etkisinin olduğu görülmüştür. Çalışmanın bulguları daha önceki çalışmaların bulguları ile uyumludur.

Anahtar Kelimeler: Ebeveyn tutumları, Çocuğun Mizacı, Kişilik, Ebeveyn-Çocuk ilişkisi.

ABSTRACT

THE RELATION BETWEEN PARENT PERSONALITY, CHILD TEMPERAMENT AND PARENTING

In this study, the relation between parent personality, child temperament and parenting was examined while child gender was controlled. In addition the moderating role of child temperament in parent personality and parenting relation was examined when child gender was controlled. The sample included 205 mothers whom children was 46-70 month-olds. The mothers completed Five Factors Personality Scale (Beş Faktör Kişilik Envanteri), Short Temperament Scale for Child (Çocuklar için Kısa Mizaç Ölçeği) and Parenting Attitudes Scale (Ebeveyn Tutumları Ölçeği).

Among the results, openness to experience predicted authoritative parenting. Authoritarian parenting was affected negatively by agreeableness and positively by neuroticism. Neuroticism positively predicted overprotective parenting and also negatively permissive parenting. Reactivity predicted authoritarian, overprotective and permissive parenting in a positive way. Persistence predicted authoritative parenting positively and authoritarian as negatively. Child temperament moderates the relation between maternal personality and parenting. If the child had high persistent temperament, the maternal openness to experience lead to more authoritative parenting. When the child had low approach to stimulance, maternal agreeableness had correlated with lower authoritarian parenting. While the high maternal neuroticism and high persistence temperament correlated with lower authoritative parenting, lower permissive parenting was related to child's low approach to stimulance. Besides, high maternal extravertness related to lower authoritarian parenting when the child has low reactivity temperament.

As a result, child's some temperament traits appeared to moderate the relation between maternal personality and parenting. Our findings are compatible with previous findings.

Key words: Parental Attitudes, Child Temperament, Personality and Parent – Child Relation.

ÖNSÖZ

Tez çalışmamın her anında bilgileri, önerileri, hoşgörüsü, anlayışı ve desteği ile bana gideceğim yolda ışık tutup ilerlememi sağlayan tez danışmanım, Sayın Doç. Dr. T. Gül Şendil'e en derin teşekkürleri sunarım.

Tez çalışmamın İstatistiksel Analiz kısmında değerli bilgilerini paylaşarak yardımcı olan Sayın Yrd. Doç. Dr. Özlem Sertel Berk'e, değerli birçok kaynağa ulaşmamda bana destek olan Sayın Doç. Dr. Bilge Yağmurlu'ya en derin teşekkürlerimi sunarım

Katılımcılara ulaşmamda yardımcı olan kreş ve anaokullarına ve çalışmama katılarak çalışmanın gerçekleşmesini sağlayan tüm anne ve babalara teşekkür ederim.

Tez çalışmam sırasında manevi desteğini hiçbir zaman esirgemeyen başta Selin Aygün Üçel ve Julide Güler Kenar'a, Bakırköy Ruh ve Sinir Hastalıkları Hastanesi Çocuk Psikiyatri Kliniğinden başta Linda Balcı Aktaş olmak üzere tüm çalışma arkadaşlarıma, aramızdan zamansız ayrılan manevi teyzem Ülkü Demir'e teşekkürlerimi sunarım.

Sevgileriyle yaşam sevinci bulup uzak mesafelere rağmen her anımda yanı başımda hissettiğim, attığım her adımda beni destekleyerek yaşamım ve çalışmalarımındaki en büyük gücü ve azmi veren çok sevgili anneme, babama ve kardeşime en içten teşekkürlerimi sunarım.

Tuğçe AYTEMİZ

Temmuz / 2010

İÇİNDEKİLER

ÖZ	i
ABSTRACT	iii
ÖNSÖZ	v
İÇİNDEKİLER	vi
TABLO LİSTESİ	ix
ŞEKİL LİSTESİ	xiii
GİRİŞ.....	1
1.LİTERATÜR	
1.1. KİŞİLİK İLE İLGİLİ YAKLAŞIMLAR	4
1.2. MİZAC İLE İLGİLİ YAKLAŞIMLAR	9
1.3. EBEVEYN TUTUMLARI İLE İLGİLİ YAKLAŞIMLAR	15
2.EBEVEYNİN KİŞİLİĞİ, ÇOCUĞUN MİZACI VE EBEVEYN TUTUMU ARASINDAKİ İLİŞKİLER	19
2.1. EBEVEYN KİŞİLİĞİ VE EBEVEYN TUTUMLARI ARASINDAKİ İLİŞKİ	19
2.2. ÇOCUĞUN MİZACI VE EBEVEYN TUTUMLARI ARASINDAKİ İLİŞKİ	23
2.3. EBEVEYNİN KİŞİLİĞİ VE ÇOCUĞUN MİZACI ARASINDAKİ İLİŞKİ	26

3. EBEVEYN KİŞİLİĞİ, ÇOCUĞUN MİZACI VE EBEVEYN TUTUMLARI ARASINDAKİ İLİŞKİLERİ İNCELEYEN ÇALIŞMALAR	28
3.1. EBEVEYNİN KİŞİLİĞİ VE EBEVEYN TUTUMLARI ARASINDAKİ İLİŞKİYİ İNCELEYEN ÇALIŞMALAR	29
3.2. ÇOCUĞUN MİZACI VE EBEVEYN TUTUMLARI ARASINDAKİ İLİŞKİYİ İNCELEYEN ÇALIŞMALAR	33
3.3. EBEVEYNİN KİŞİLİĞİ VE ÇOCUĞUN MİZACI ARASINDAKİ İLİŞKİYİ İNCELEYEN ÇALIŞMALAR	44
3.4. EBEVEYNİN KİŞİLİĞİ, ÇOCUĞUN MİZACI VE EBEVEYN TUTUMLARI ARASINDAKİ İLİŞKİYİ İNCELEYEN ÇALIŞMALAR	47
4. ÇALIŞMANIN AMACI VE PROBLEMLERİ	50
5. EBEVEYNİN KİŞİLİK ÖZELLİKLERİ, ÇOCUĞUN MİZACI VE EBEVEYN TUTUMLARI ARASINDAKİ İLİŞKİ KONUSUNDA YAPILAN ÇALIŞMANIN YÖNTEMİ	52
5.1. KATILIMCILAR	52
5.2. VERİ TOPLAMA ARAÇLARI	55
5.2.1. AİLE BİLGİ FORMU	55
5.2.2. BEŞ FAKTÖR KİŞİLİK ENVANTERİ	55

5.2.3. ÇOCUKLAR İÇİN KISA MİZAÇ ÖLÇEĞİ	57
5.2.4. EBEVEYN TUTUMLARI ÖLÇEĞİ	59
5.3. İŞLEM	61
5.4. İSTATİSTİKSEL ANALİZLER	62
6. BULGULAR	63
7. TARTIŞMA	95
SONUÇ	108
KAYNAKÇA	111
EKLER	131

TABLO LİSTESİ

Tablo 1: Çocuğun Cinsiyet ve Annenin Eğitim ve Ekonomik Durumuna İlişkin Demografik Bilgiler	53
Tablo 2: Annelerin Yaş ve Çocukların Cinsiyete Göre Yaş Ortalamaları.....	54
Tablo 3: Dört Farklı Mizaç Özelliği ve Ebeveyn Tutumu Puanlarına Dair Ağırlıklı Ortalama ve Standart Sapma Değerleri.....	63
Tablo 4: Annelerin Kişilik Özellikleri ve Ebeveyn Tutumları Arasındaki Korelasyonlar	66
Tablo 5: Çocukların Mizaç Özellikleri ve Ebeveyn Tutumları Arasındaki Korelasyonlar.....	68
Tablo 6: Ebeveyn Kişilik Özelliklerinin Demokratik Ebeveyn Tutumu Üzerindeki Etkisine Dair Aşamalı Regresyon Analizi Sonuçları	69
Tablo 7: Ebeveyn Kişilik Özelliklerinin Otoriter Ebeveyn Tutumu Üzerindeki Etkisine Dair Aşamalı Regresyon Analizi Sonuçları	69
Tablo 8: Ebeveyn Kişilik Özelliklerinin Aşırı Koruyucu Ebeveyn Tutumu Üzerindeki Etkisine Dair Aşamalı Regresyon Analizi Sonuçları	70
Tablo 9: Ebeveyn Kişilik Özelliklerinin İzin Verici Ebeveyn Tutumu Üzerindeki Etkisine Dair Aşamalı Regresyon Analizi Sonuçları	70
Tablo 10: Çocuğun Mizaç Özelliklerinin Demokratik Ebeveyn Tutumu Üzerindeki Etkisine Dair Aşamalı Regresyon Analizi Sonuçları	71
Tablo 11: Çocuğun Mizaç Özelliklerinin Otoriter Ebeveyn Tutumu Üzerindeki	

Etkisine Dair Aşamalı Regresyon Analizi Sonuçları	72
Tablo 12: Çocuğun Mizaç Özelliklerinin Aşırı Koruyucu Ebeveyn Tutumu Üzerindeki Etkisine Dair Aşamalı Regresyon Analizi Sonuçları	72
Tablo 13: Çocuğun Mizaç Özelliklerinin İzin Verici Ebeveyn Tutumu Üzerindeki Etkisine Dair Aşamalı Regresyon Sonuçları	73
Tablo 14: Dışadönüklük Kişilik Özelliğinin Demokratik Ebeveyn Tutumu Üzerindeki Etkisinde Çocuğun Mizaç Özelliklerinin Biçimlendirici Rolüne Dair Hiyerarşik Doğrusal Biçimlendirici Regresyon Analizi Sonuçları.....	75
Tablo 15: Dışadönüklük Kişilik Özelliğinin Otoriter Ebeveyn Tutumu Üzerindeki Etkisinde Çocuğun Mizaç Özelliklerinin Biçimlendirici Rolüne Dair Hiyerarşik Doğrusal Biçimlendirici Regresyon Analizi Sonuçları.....	76
Tablo 16: Duygusal Tutarsızlık Kişilik Özelliğinin Demokratik Ebeveyn Tutumu Üzerindeki Etkisinde Çocuğun Mizaç Özelliklerinin Biçimlendirici Rolüne Dair Hiyerarşik Doğrusal Biçimlendirici Regresyon Analizi Sonuçları	78
Tablo 17: Duygusal Tutarsızlık Kişilik Özelliğinin Otoriter Ebeveyn Tutumu Üzerindeki Etkisinde Çocuğun Mizaç Özelliklerinin Biçimlendirici Rolüne Dair Hiyerarşik Doğrusal Biçimlendirici Regresyon Analizi Sonuçları	81
Tablo 18: Duygusal Tutarsızlık Kişilik Özelliğinin Aşırı Koruyucu Ebeveyn Tutumları Üzerindeki Etkisinde Çocuğun Mizaç Özelliklerinin Biçimlendirici Rolüne Dair Hiyerarşik Doğrusal Biçimlendirici Regresyon Analizi Sonuçları	82

Tablo 19: Duygusal Tutarsızlık Kişilik Özelliğinin İzin Verici Ebeveyn Tutumları Üzerindeki Etkisinde Çocuğun Mizaç Özelliklerinin Biçimlendirici Rolüne Dair Hiyerarşik Doğrusal Biçimlendirici Regresyon Analizi Sonuçları	83
Tablo 20: Gelişime Açıklık Kişilik Özelliğinin Demokratik Ebeveyn Tutumu Üzerindeki Etkisinde Çocuğun Mizaç Özelliklerinin Biçimlendirici Rolüne Dair Hiyerarşik Doğrusal Biçimlendirici Regresyon Analizi Sonuçları	85
Tablo 21: Gelişime Açıklık Kişilik Özelliğinin Otoriter Ebeveyn Tutumu Üzerindeki Etkisinde Çocuğun Mizaç Özelliklerinin Biçimlendirici Rolüne Dair Hiyerarşik Doğrusal Biçimlendirici Regresyon Analizi Sonuçları	87
Tablo 22: Gelişime Açıklık Kişilik Özelliğinin Aşırı Koruyucu Ebeveyn Tutumu Üzerindeki Etkisinde Çocuğun Mizaç Özelliklerinin Biçimlendirici Rolüne Dair Hiyerarşik Doğrusal Biçimlendirici Regresyon Analizi Sonuçları	88
Tablo 23: Yumuşak başlılık Kişilik Özelliğinin Demokratik Ebeveyn Tutumu Üzerindeki Etkisinde Çocuğun Mizaç Özelliklerinin Biçimlendirici Rolüne Dair Hiyerarşik Doğrusal Biçimlendirici Regresyon Analizi Sonuçları	89
Tablo 24: Yumuşak başlılık Kişilik Özelliğinin Otoriter Ebeveyn Tutumu Üzerindeki Etkisinde Çocuğun Mizaç Özelliklerinin Biçimlendirici Rolüne Dair Hiyerarşik Doğrusal Biçimlendirici	

Regresyon Analizi Sonuçları91

Tablo 25: Özdenetim-Sorumluluk Kişilik Özelliğinin Otoriter Ebeveyn
Tutumu Üzerindeki Etkisinde Çocuğun Mizaç Özelliklerinin
Biçimlendirici Rolüne Dair Hiyerarşik Doğrusal Biçimlendirici
Regresyon Analizi Sonuçları.....93

Tablo 26: Özdenetim-Sorumluluk Kişilik Özelliğinin İzin Verici Ebeveyn
Tutumu Üzerindeki Etkisinde Çocuğun Mizaç Özelliklerinin
Biçimlendirici Rolüne Dair Hiyerarşik Doğrusal Biçimlendirici
Regresyon Analizi Sonuçları.....94

ŞEKİL LİSTESİ

- Şekil 1: Dışadönüklük Kişilik Özelliğinin Otoriter Ebeveyn Tutumu Üzerindeki Etkisinde Çocuğun Tepkisellik Mizaç Özelliklerinin Biçimlendirici Rolü77
- Şekil 2: Duygusal Tutarsızlık Kişilik Özelliğinin Demokratik Ebeveyn Tutumu Üzerindeki Etkisinde Çocuğun Sebatkarlık Mizaç Özelliklerinin Biçimlendirici Rolü79
- Şekil 3: Duygusal Tutarsızlık Kişilik Özelliğinin İzin Verici Ebeveyn Tutumu Üzerindeki Etkisinde Çocuğun Sıcakkanlılık Mizaç Özelliğinin Biçimlendirici Rolü84
- Şekil 4: Gelişime Açıklık Kişilik Özelliğinin Otoriter Ebeveyn Tutumu Üzerindeki Etkisinde Çocuğun Sıcakkanlılık Mizaç Özelliğinin Biçimlendirici Rolü86
- Şekil 5: Yumuşak başlılık Kişilik Özelliğinin Otoriter Ebeveyn Tutumu Üzerindeki Etkisinde Çocuğun Sıcakkanlılık Mizaç Özelliğinin Biçimlendirici Rolü92

GİRİŞ

Ebeveynin kişiliği, çocuğun bireysel özellikleri, bağlamsal stres ve destek olmak üzere ebeveynliği belirleyen üç temel faktörden söz edilmektedir. Bunlar arasında, ebeveyn kişiliğinin en önemli faktör olduğu ileri sürülmektedir zira kişiliğin sadece ebeveynlik değil eş seçimi, evlilik ilişkisi, iş deneyimleri, sosyal destek ve arkadaşlık ağının da içeren geniş sosyal bağlamsal etkileri vardır (Belsky, 1984). Yaşamla ilgili diğer işlerde olduğu gibi ebeveynlik rolünde de insanların nasıl işlev gösterdiğiindeki çeşitlilik kısmen kişilik özelliklerindeki farklılıklara bağlıdır (Kochanska ve ark., 1997).

Ebeveynliğin potansiyel olarak belirleyici faktörlerinden bir diğeri de çocuğun kendisidir (Rubin, Nelson, Hastings ve Asendorpf, 1999). Mizaç genellikle kişiliğin duygulanımsal uyarılması, ifadesi ve düzenlenmesi öğelerinin fizyolojik temeli olarak tanımlanır (Goldsmith ve ark.,1987). Çocukların erken dönemde ortaya çıkan mizaç özelliklerindeki bireysel farklılıklar yapısal faktörlerin bir yönünü oluştururken annenin çocuk yetiştirme tutumları da çevresel faktörlerin sadece bir yönünü oluşturmaktadır (Katainen, Raikkönen ve Keltikangas - Jarvinen, 1998).

Ebeveyn ve çocuk sürekli etkileşim içerisinde olan ve ilişkilerini beraberce yaratan aktif etmenler olarak görülmektedir (Collins, Maccoby, Steinberg, Hetherington ve Bornstein, 2000). Mizaç-çevre ilişkisi, etkilerinin yönünün yorumlanmasının kolay olmadığı bir alışveriş sürecidir (Katainen ve ark., 1997). Etkileşimsel modelde sadece ebeveynliğin çocukların uyumunu etkilemesi beklenmemekte aynı zamanda çocukların özelliklerinin de ebeveynliği ve ebeveynliğe uyumunu etkilemesi beklenmektedir (Lengua, Wolchik, Sandler ve West, 2000).

Çocuğun mizacı, bakım verenin çocuğa karşı olan hareketlerini etkileyen (Lytton, 1990), ebeveynlerde farklı yanıtlara (Bell, 1968; Bell ve Champman, 1986; Gordon, 1983; Klein, 1984; Kochanska, Freinsenberg, Lange ve Martel; 2004; Lee ve Bates, 1985; Van den Boom ve Hoeksma, 1994; Brayn ve Dix, 2009) ve ebeveynlik

tarzlarına (Morris ve ark., 2002; Legua ve Kovacs, 2005) yol açan dolayısıyla da gelecekteki ebeveynliği de belirleyen (Lytton, 1990) bir etmen olarak görülmektedir (Bates, Pettit, Dodge ve Ridge, 1998; Kochanska ve ark., 1997). Çocuğun mizaç özellikleri, ebeveyniyle olan ilişkisini belirlemekle birlikte ebeveyn tutumlarının kalitesini de etkilemektedir (Paterson ve Sanson, 1999). Örneğin, bir çocuğun yüksek düzey olumsuz duygulanımı veya düşük düzey kendini düzenleme yeteneği ebeveyniyle olan ilişkisinde olumsuz etkileşimler yaratarak, ebeveynin çocuğunun üzerinden ilgisini ve şefkatini çekmesine sebep olabilir (Lengua ve ark., 2005). Yüksek tepkisel mizaç özelliğine sahip olarak doğan fakat ilerleyen yaşla birlikte tepkisellik derecesinde azalma gösteren bebeklerin annelerinde, bu mizaç özelliğinde yaşla birlikte değişim göstermeyen bebeklerin annelerine göre, tamamlayıcı, yanıtlayıcı ve duyarlı ebeveynlik daha yaygın olarak gözükmektedir (Belsky, Fish ve Isabella, 1991). Bebeklerde veya yürüme çağında olan çocuklardaki olumsuz duygulanım veya zor mizaç özellikleri ile annenin duyarlılığı, rehberliği, kontrolü ve ilgisi negatif yönde ilişkili göstermektedir (Braungart-Rieker, Garwood ve Stifter, 1997). Buna karşılık, ebeveyn tutumları, çocukların mizaç özelliklerini şekillendirebilir (Lengua ve ark., 2005; Lerner ve Galambos, 1985). Örneğin, ebeveynin tutarsız disiplini çocuğun orta çocukluk döneminde ürkekliği ve çabuk öfkelenmesini tahmin etmektedir (Lengua ve ark., 2005).

Çocuk ve ebeveyninden gelen etmenlerin ebeveynlik tarzı üstündeki ortak etkisi uyuşma düzeyi teorisi (Goodness of fit) ile kavramsallaştırılmaktadır. Bu teorinin bakış açısına göre, annenin kişilik özelliklerindeki farklılıklar, annenin çocuğunun farklı “taleplerine” olan yanıtlarını ve tepkilerini etkilemekte bu da ebeveynliğin niteliğini belirlemektedir. Çocuğun mizaç özellikleri ve çevrenin beklentileri arasındaki uyum ya da uyumsuzluk çocuk ve sosyal çevresi arasındaki ilişkisini belirlemektedir (Chess ve Thomas, 1986).

Ebeveyn tutumlarının belirleyici faktörleri içerisinde yer alan ebeveynin kişilik özellikleri ve çocuğun mizacı ebeveynlikle olan ilişkide etkileşim içerisinde. Bu

yüzden, ebeveynin kişilik özelliklerinin ve çocuğun mizacının ebeveyn tutumlarına olan etkisinin araştırılması önemli görülmektedir. Ancak her iki belirleyici faktörün etkisini birden inceleyen çok az çalışma vardır. Coplan ve ark. (2009), annenin kişilik özellikleri ile ebeveyn tutumları arasında çocuğun belirleyici rolünü araştırmışlardır. Bu araştırmada, aşırı koruyucu ebeveynliğin çocuktaki utangaçlık ve annenin duygusal tutarsızlık kişilik özelliği ile pozitif yönde ilişkili olduğunu bulmuşlardır. Ayrıca, demokratik ebeveynliğin, çocuğun duygu düzensizliği ve annenin duygusal tutarsızlık kişilik özelliği ile negatif, annenin yumuşak başlılık kişilik özelliği ile ise pozitif yönde anlamlı derecede ilişkili olduğu bulunmuştur. Ülkemizde ise bu konuda yapılmış bir çalışmaya rastlanmamıştır. Bu nedenle, bu çalışmada ebeveynin kişilik özellikleri, çocuğun mizacı ve ebeveyn tutumları arasındaki ilişki incelenmiştir.

1.LİTERATÜR

1.1.KİŞİLİK İLE İLGİLİ YAKLAŞIMLAR

Kişilik kavramına yönelik birçok yaklaşım bulunmaktadır. Psikodinamik, fenomenolojik, bilişsel, sosyal-bilişsel, bilgi işleme, davranışsal ve özellik yaklaşımı teoriler kişiliğe farklı yönleriyle bakan yaklaşımlardır. Bu çalışmada kişiliği açıklamak için özellik yaklaşımı kullanılmıştır.

Borgatta'ya göre (1964), kişilik özellikleri, belirli koşullar altında belirli bir biçimde davranma eğilimleri olarak tanımlanmaktadır. Kişilik özellikleri varsayım niteliğinde olan psikolojik yapılar olmakla birlikte onların biyolojik kökenli olduğu varsayılır. Bununla birlikte bu özellikler her zaman çevre ile ilişki içerisindedir. Kişinin tutum, motivasyon ve ilişkileri şu anki durumlarla ilişki içerisindeyken özel davranışlar meydana gelir (McCrae ve Costa, 1995).

Kişilik özellikleri, bireysel farklılıklardaki değişkenleri anlamak, kişinin deneyim ve davranışlarını düzenlemesindeki dinamikleri tanımlayabilmek için gereklidir (McCrae ve Costa, 1999). Özellik yaklaşımı, kişilik teorileri ve araştırmalarında etkili bir rol oynamaktadır. Bu yaklaşıma göre insanlar genel eğilimlere sahiptirler. Diğer bir ifade ile insanlar değişik durumlarda onların çeşitli davranış olasılıkları ile tanımlanmaktadır. Özellik yaklaşımını savunan çeşitli teorisyenler, diğer yaklaşımları savunan teorisyenler gibi insanın davranışı ve kişiliğinin bir hiyerarşi içerisinde organize edilebileceği ile aynı görüş içerisindedirler. Yine özellik yaklaşımını savunan birçok teorisyen insan kişiliğini oluşturan özelliklerin nasıl belirlenebileceğine dair değişik yaklaşımlar içerisinde olmasına rağmen hepsi özelliklerin insan kişiliğinin ana yapısı olduğu konusunda hem fikirdir (Pervin, 1993).

Özellik yaklaşımını benimseyenler tek tek davranışların tutarsız olabileceğine ancak, geniş davranış örüntülerinin tutarlılık göstereceğine dikkat çekmektedir. Bu anlamda kişilerin davranışları, mutlak değil ama görelî bir tutarlılık gösterir. Kişilik özellikleri tanımlarının tümünde ortak olan, çeşitli durumlarda tutarlılık göstermeleri, uzun süreli eğilimler olmaları ve içsel nedenler olarak değerlendirilmeleridir. Kişilik özelliği araştırmacıları, insanı mevcut girdilerin etkisinde tüm durumlarda değişmez biçimde davranan bir varlık olarak görmemektedir. Kişinin belirli bir durumda nasıl davranacağı, sahip olduğu kişilik özelliklerine bağlı olduğu kadar durumun ortaya çıkardığı güdüsel değişkenlere de bağlıdır (Somer, 1998).

Allport, kişilik özelliklerini ana, merkezi ve ikincil eğilimler olarak ayırmıştır. İnsanlar genellik ve önem derecesine göre değişen özelliklere sahiptirler. Allport, durumsal özelliklerin, insanların niçin her zaman aynı şekilde davranmadıklarını açıklamada önemli olduğunu belirtmiştir (Aktaran: Pervin, 1993).

Cattell (1947), Allport ve Odbert'in kullandığı kişilik özelliklerini tanımlayan yaklaşık 4500 sıfatla yaptığı çalışma sonucunda on altı faktör bulmuştur (Akt:Somer, 1998). Cattell, özel durumlardaki davranışların enerji ve duyarlılık gibi motivasyon değerlerini, koşul ve roller gibi geçici etkileri yansıttığını öne sürmektedir (Pervin, 1993).

Eysenck, kişilik özelliklerinde içedönüklük- dışadönüklük ve nevrotizm olarak adlandırılan iki temel boyut olduğunu belirtmiş daha sonra bu kişilik özelliklerine psikotizm olarak adlandırdığı üçüncü boyutu eklemiştir. Eysenck'e göre tipik dışadönük insanlar sosyal, birçok arkadaşına sahip, heyecan yaratan, anlık dürtülerle hareket eden insanlardır. İçedönük insanlar buna zıt olarak sakin, içedönük, çekingen, dürtüsel düşüncelere karşı kuşku bakın insanlar olmakla birlikte risk ve fırsatlarla dolu hayata karşı iyi düzenlenmiş bir hayatı tercih etmektedirler. Psikotizm boyutunda yüksek olan insanların yalnız, duyarsız, diğerlerine önem vermeyen, sosyal kurallara karşı olduklarını belirtmiştir. Her boyut düşük ve yüksek uçlar olarak düşünülmüş ve

insanların bu uçlar arasında çeşitli noktalar boyunca dizildiği belirtilmiştir. Eysenck kişisel özelliklerdeki bireysel değişkenlerin biyolojik ve genetik olduğunu öne sürmektedir (Pervin, 1993).

Norman, Cattell'in sıfatlarından oluşturduğu, arkadaş derecelendirmelerine dayalı çalışması sonucunda yalnızca beş güçlü faktörün varlığını saptamıştır. Bunlar, dışadönüklük, yumuşak başlılık-uzlaşılabilirlik, sorumluluk, duygusal dengelilik ve kültür'dür (Somer, 1998).

Borgatta (1964), yapmış olduğu analizler sonucunda beş faktörün varlığını belirtmektedir. Sözlükteki sıfatlara dayalı olarak yaptığı bu çalışmasında beş güçlü faktörün ortaya çıktığını belirtmiş ve kişilik araştırmalarının bu beş güçlü faktör çerçevesinde organize edilebileceğini öne sürmüştür. McCrae ve Costa 1985 yılında Norman'ın yetkin bir sınıflama geliştirme yönündeki önerilerini güncelleştirmek amacıyla gerçekleştirdikleri çeşitli analizler sonucunda beş faktörün en iyi çözümü verdiğini belirtmişlerdir. Bu faktörler dışadönüklük, duygusal tutarsızlık, yumuşak başlılık, özdenetim-sorumluluk ve gelişime açıklıktır. Bu faktörler Norman'ın faktörleri ile oldukça uyumludur. Yalnız beşinci faktör, Norman'ın kültür faktöründen farklı olarak bağımsızlık ve değişiklik ihtiyacı, açık fikirlilik, orijinallik ve yaratıcılık gibi özellikleri içeren gelişime açıklık boyutu olarak yorumlanmıştır (Somer, Korkmaz, Tatar, 2004).

Kişiliği tanımlamak için kullanılan özellik sayısının değişmesine rağmen kişiliğin beş faktör modeli kişiliğin kategorizasyonu için kapsamlı bir çerçeve olarak düşünülür (Digman, 1990). Bu boyutların özelliklerine bakacak olursak;

Dışadönüklük-içedönüklük faktörünün özellikleri, Eysenck'in, dışadönüklük boyutu ile büyük ölçüde benzerlik göstermekte temelde, hayat dolu, heyecanlı, neşeli, konuşkan, girişken ve sosyal olma gibi özellikleri içermektedir (McCrae ve Costa, 1988). Dışadönüklük veya olumlu duygulanım güven, olumlu duygu, enerji, sosyal etkileşimlerden ve heyecan verici, yoğun deneyimlerden keyif alma olup olumlu duygu,

hareket ve yüksek enerji bu boyutun temelini oluşturur (Kochanska ve ark., 1997). Yüksek düzeyde dışadönük kişiler konuşkan, enerjik, sevgisini gösteren ve iyimser olma eğiliminde olan insanlardır (Smith ve ark., 2007). Türk dili üzerinde Somer'in (1998), yetişkin ve Somer ve Goldberg'in (1999), öğrenci örneklemleri ile gerçekleştirdikleri çalışmalarda elde edilen ilk boyut diğer araştırma bulguları ile uyum göstermiş ve 'Dışadönüklük' olarak isimlendirilmiştir. Dışadönüklük boyutu sıcaklık, topluluğu sevmeye, aktivite, olumlu duygular ve heyecan arama alt ölçekleri ile temsil edilmektedir (Somer, 1998; Somer ve ark., 2004).

Duygusal tutarsızlık boyutu, duygusal dengeyi ayarlayabilmeyi değerlendirmektedir. Yüksek duygusal tutarsızlığı olan insanlar daha kolay sıkılma, endişeli, gergin, kaygılı ve duygusal stabiliteden yoksun olma eğilimindedirler (Belsky ve ark., 1995; Clark, Kochanska ve Ready, 2000; Kochanska ve ark., 1997). Türk dilinde bu uç sakin, dengeli, rahat, heyecansız, tutarlı gibi sıfatlarla temsil edilmektedir. Türk dili üzerinde yapılan çalışmalar bu bulgular ile tutarlılık göstermektedir (Somer, 1998; Somer ve ark., 1999). Duygusal Tutarsızlık alt boyutu duygusal değişkenlik, endişeye yatkınlık, kendine güvensizlik alt ölçekleri ile temsil edilmektedir (Somer, 1998; Somer ve ark., 2004).

Yumuşak başlılık boyutunda Costa ve ark. (1991), yumuşak başlılığın kişilerarası ilişkilerde temel bir boyut olduğunu belirtmiştir. Dışadönüklük, sosyal davranışların etkisi ile ilişkililikten yumuşak başlılık, ilişkilerin niteliği, olumlu sosyal ilişkiler sürdürme ve bu ilişkileri düzenleme ile ilişkilidir (Smith ve ark., 2007). Güven, açık sözlülük, empati, nezaket, özgecilik, işbirliği ve sosyal ilişkilerde dost canlısı olmak yumuşak başlılığın içerdiği diğer özelliklerdendir (Kochanska ve ark., 1997). Yumuşak başlılık boyutunda yüksek olan kişiler başkalarını seven, sosyal ilgisi olan insanlardır (McCare ve Costa, 1988). Yüksek düzeyde yumuşak başlı olanlar yumuşak kalpli, dürüst, yardımsever, affedici, iyi huylu; düşük düzeyde yumuşak başlı olanlar alaycı, kaba, kuşkucu, işbirlikçi olmayan, kinci, acımasız, huzursuz ve manipülatif insanlardır

(Costa ve McCrae, 1985; Akt:Pervin, 1993). Türk dili üzerine çalışmalarda elde edilen üçüncü boyut kapsam açısından diğer araştırma bulguları ile büyük ölçüde benzerlik göstermiş ve yumuşak başlılık olarak isimlendirilmiştir (Somer, 1998; Somer ve ark., 1999). Yumuşak başlılık alt boyutu hoşgörü, sakinlik, uzlaşma alt ölçekleri ile temsil edilmektedir (Somer, 1998; Somer ve ark., 2004).

Özdenetim-sorumluluk boyutu kuralları ve normları izleyen, organize olmuş, güvenilir, sorumluluk sahibi, sistemli, kontrollü olmayı içermekte olup (Smith ve ark., 2007) yeterlilik, düzen, görevşinaslık, başarı çabası, öz disiplin ve tedbirlilik alt boyutları bu özdenetim–sorumluluk boyutunu temsil etmektedir (Costa, McCrae ve Dye, 1991). Yüksek özdenetim-sorumluluğa sahip insanlar organize, güvenilir, çalışkan, dakik, düzenli, hırslı, sebat eden, öz disiplinli, dikkatli; düşük öz denetim-sorumluluğa sahip insanlar amaçsız, güvenilmez, üşengeç, dikkatsiz, umursamaz, hazcı, iradeli olmayan insanlardır (Costa ve McCrae, 1985; Akt: Pervin, 1983). Türk dili üzerinde yapılan çalışmalarda elde edilen ikinci faktör, bu alandaki araştırma bulguları ile uyum göstermektedir (Somer, 1998; Somer ve ark., 1999). Özdenetim–sorumluluk alt boyutu düzenlilik, kurallara bağlılık, sorumluluk–kararlılık, heyecan arama alt ölçekleri ile temsil edilmektedir (Somer, 1998; Somer ve ark., 2004).

Beş faktör modelindeki, beşinci faktör araştırmacılarca üzerinde en az uzlaşmaya varılmış olan gelişime açıklık faktörüdür (Somer, 1998). Gelişime açıklık özelliği yüksek olan insanlar meraklı, yaygın ilgileri olan, yaratıcı, orijinal, hayal gücü kuvvetli, geleneksel olmayan bir yapıya sahiptirler. Gelişime açıklık özelliği düşük olan insanlar geleneksel, ilgi alanları dar, sanatla ilgilenmeyen ve araştırmacı olmayan bir yapıya sahip kişilerdir (Costa ve McCrae, 1985; Akt: Pervin, 1993). Çeşitli yazarların üzerinde anlamakta güçlük çektikleri bu faktör, Türkçe’de kişilik özelliklerinin yapısını inceleyen araştırma sonuçlarında (Somer, 1998; Somer ve ark., 1999) daha çok McCrae ve Costa’nın bulguları ile tutarlılık göstermektedir. Bu boyuta ilişkin terimler ‘zeki, akıllı’ gibi sıfatlardan daha çok entelektüel, aydın, araştırmacı gibi sıfatlarla açıklandığı

için bu faktör Türkçe’de kişilerin yeteneklerinden daha çok eğilimleri, yaşam tarzları ve tercihleri ile şekillenmektedir (Somer ve ark., 2004).

1.2.MİZAÇ İLE İLGİLİ YAKLAŞIMLAR

Mizaç kavramı hakkındaki düşünceler Romalılar ve Yunanlılar zamanlarına kadar uzanmaktadır (Clark ve Watson, 1999). Çağdaş zamanda çocuğun mizacına karşı duyulan ilgi Thomas ve Chess’in öncülüğünü yaptığı New York boylamsal çalışma ile başlamıştır (Chess ve Thomas, 1986).

Sanson ve Rothbart’a (1995) göre ise mizaç, bireyin içsel ve dışsal uyaranlara karşı verdiği tepkilerdeki bireysel değişiklikler ile kişinin motor ve dikkat alanlarında kendini düzenlemesidir. Prior (1992) mizacı, erken yaşlarda fark edilebilen ve hayat boyu devam eden, değişik durumlarda kişinin duygusal ve davranışsal tepkilerinin özellikleri olarak tanımlamaktadır.

Mizaç her zaman bir dış uyarana, fırsata, beklenti veya talebe bir tepki olarak ifade edilmekle birlikte çevrenin, bireyin psikolojik yapısı üstündeki etkisine aracılık ederek onu şekillendirdiği dinamik bir etmen olarak düşünülebilir. Biliş, motivasyon, uyarılma, duygulanım gibi diğer özellikler, aile içindeki ve dışındaki çevreyle sürekli olarak devam eden etkileşimsel bir sürece girer. Bu etkileşimsel süreç bazı mizaç özelliklerini pekiştirir veya değiştirir. Mizaç, özellikle çevresel etkilerin değişimine bağlı olarak zaman içinde mutlak değil fakat görece biçimde sabittir. Etkileşimin dinamik sırası çocuğun belirli durumlarda kendi mizacından değişik davranmasına neden olabilir. Örneğin, mizaç olarak düşük sebatlı çocuğun motivasyonu yüksekse bir işe büyük bir sebatla sarılabilir (Goldsmith ve ark., 1987).

Thomas ve Chess 1950 yılının ortalarında çocukların niçin davranış problemleri ya da gelişimsel zorluklar geliştirdiklerini anlamak için bir grup çocuğun doğumdan

ergenliğe kadar izlenmesine dayanan boylamsal bir çalışma yapılandırmışlardır. Çocukların gelişimlerini ve büyümelerini izlemek için belli aralıklarla ebeveyn görüşmeleri ve ev gözlemleri yapıp birçok test kullanmışlardır. Mizaç kategorileri de bu boylamsal çalışmadaki ilk 22 deneğin protokollerinde yer alan ebeveynlerden sık aralıklarla toplanmış bebek davranışları ile ilgili nesnel raporlarıyla oluşturulmuştur. Bu kategoriler oluşturulurken kullanılan davranış maddelerinin bütün çocuklarda var olması ve kategorizasyonların çocukların psikolojik gelişmelerini etkilemede önemli olması gibi iki ölçüt kullanılmıştır. Araştırmacılar, bireysel değişiklikleri anlamada ve mizacın öğelerini tanımlamada önemli olduğuna inanılan dokuz kategorilik mizaç özellikleri ortaya koymuşlardır. Bu dokuz kategori biyolojik işlevlerin ritmikliği, etkinlik düzeyi, yeni uyaranlara yaklaşma veya onlardan kaçınma, uyum yeteneği, duyuşal eşik, duygu durumun baskın niteliği, duygu ifadesinin yoğunluğu, dikkatini dağıtmak veya sebat/dikkat süresidir (Chess ve Thomas, 1996). Ayrıca özel işlevsel anlamı olduğu görünen klinik olarak üç mizaç kümesi belirlemişlerdir. Bunlar, kolay mizaç, zor mizaç ve ısınması/alışması yavaş mizaçlardır. Zor mizaç, belli biyolojik işlevlerin düzensizliği, yeni olandan geri çekilme, yavaş uyum sağlama, duygu durumun yoğunluğu ve görece sık olumsuz mizaç gibi çocuğu yetiştirmeyi zor kılan, belirli mizaçsal özellik grubunu tanımlamak için kullanılmıştır. Kolay mizaç, zor mizaç özelliklerinin tüm zıt özelliklerini taşıyan mizaçtır. Isınması-alışması zor mizaç çocuğun yavaş uyum sağlaması esnasında yeni uyaranlara karşı yoğun olumsuz cevapları içeren mizaçtır (Chess ve Thomas, 1986).

Mizacın tanımlamak için kullanılan davranışın nasıl olduğu onun ne kadar güzel yapıldığı ile ilgili olan yetenek ve niçin yapıldığı ile ilgili olan motivasyondan farklıdır (Chess ve Thomas, 1996). İki aylık bir bebek beşiğindeki hareketli bir ipe ulaşmak veya ona tekme atmak isteyebilir ya da ellerine bakarak dakikalar geçirebilir. Bunlar motivasyona dayalı hareketler olabilir ancak mizaç değildir. Bu hareketlerin mizaçsal özellikleri beşiğindeki ipe tekme atarken harcadığı enerji, hareketli oyuncağa ulaşmaya çalışmasındaki veya ellerini incelemedeki sebat ve amacına ulaşamazsa verdiği olumsuz

tepkisinin yoğunluğu gibi davranışları içerir (Goldsmith ve ark., 1987).

Çocuğun uygun bir gelişim gösterebilmesi için organizmanın özel karakteristik yapısı ile çevre arasındaki ilişkinin birbirini tamamlayıcı özellikte olması gerekmektedir. Uyumluluk Derecesi teorisi (Goodness of Fit) bu ilişki ile ilgili bilgiler vermektedir (Lerner, 1984). Uyumluluk derecesi teorisine göre, organizmanın kapasitesinin, motivasyonunun ve davranış tarzının çevreden gelen talep ve beklentilerle uyum içinde olması gerekir. Çevrenin imkanları, beklentileri ve talepleri çocuğun mizacıyla ve diğer özellikleri ile uyumlu olduğunda uygunluk ortaya çıkar. Çocuk ve çevre arasında bu uyum olduğunda uygun bir gelişim mümkün olur. Çevresel imkanlar, beklentiler ve talepler ile çocuğun mizacı ve diğer özellikleri arasındaki ayrılıklar ve uyumsuzluklar ise uygunsuzluğu içerir. Bu durum uygun olmayan gelişim ve işleyişin ortaya çıkmasına sebep olabilir (Chess ve Thomas, 1996).

Buss, Plomin ve Willerman'a göre (1973), mizaç, evrimsel bir hikayesi olan, bireyin hayatta kalması, üremesi ve ona kalmış olan mirasın gelecek nesillere iletilebilmesi için doğal ayıklamadan sağ çıkarak zaman içinde değişen amaçlara uyum sağlayan bir yapıya sahiptir. Mizacın bu yapısı, hayatın erken dönemlerinde ortaya çıkıp çocukluk boyunca sabitlik gösterip yetişkin kişiliğini tahmin edici özelliğe sahiptir. Bununla beraber çocuğun kalıtsal olarak getirdiği eğilimler hayat deneyimleri ile değişmekte, sosyalizasyon ve diğer çevresel faktörler çocuğun kişiliğini şekillendirmektedir. Mizaç, genetik bileşeni olan üç eğilim içinde sınıflandırılmıştır. Bu eğilimlerden ilki duygulanımdır ki bu bunalma ve sıkıntıya denk gelmektedir. Bu boyut neredeyse tepki yokluğundan, kontrol dışı yoğun duygusal tepkiler göstermeye kadar değişen çeşitlilik göstermektedir. Uç örnekler ağlama, krizler, yatıştırılma zorluğu, sıkıntıyı tetikleyen vazgeçirici uyarılar için eşğin düşük olması ve otonom sinir sisteminin sempatik bölümünün yoğun biçimde harekete geçmesidir. Duygulanım açık biçimde duygusal uyarılmayı ve daha az ölçüde davranışsal uyarılmayı içermektedir. Mizacı oluşturan ikinci özellik, bileşenleri tempo ve enerji olan etkinlik-hareketir.

Kişiler, bezginlik ve hipomanik itkisi arasında çeşitlilik göstermektedir. En iyi ölçümleri konuşma ve hareketin oranı ve şiddeti, vücut hareketlerinin yer değiştirmesi ve enerji davranışının süresidir. Son özellik sosyalliktir. Sosyallik, yalnız olmaktansa başkaları ile olmayı tercih etmektir. Yaygın ölçümleri, sosyal iletişim başlatma girişiminin sıklığı, yakın ilişki miktarı, başkaları ile geçirilen zaman miktarı, yalıtılmış kalmaya verilen yanıt ve sosyal heveslilik yanıtı vermedir. Bu üç mizaçsal özellik, insanlar haricinde hayvanlarda ve bebeklerin yanı sıra yetişkinler ve büyük çocuklarda da gözlemlenebilir. Ayrıca mizacın biyolojik kökeni hayat boyunca sabit kalmaz. Gelişimsel olaylar ve çevresel güçlerin etkisinde çeşitlilik göstermesi beklenir. Bu bakış açısında birey-çevre etkileşiminde çevre nedensel bir araç olarak görülmektedir. Bireyler genellikle çevrelerini seçebilmektedirler. Yani hareketli bir kişi hızlı ve yüksek enerjili ortamlara yönelirken, sosyal bir insan, insanlarla birlikte olan etkinlikleri seçer. Duygusal bir insan ise sıkıntı içeren ortamlardan kaçınır. Hareketli bir kişi durumun temposunu arttırabilir; sosyal bir kişi bağlamı daha etkileşimsel kılabilir ve duygusal bir kişi ortamın gerginlikle yüklü olmasına neden olabilir. Bu bakış açısında birey ve çevre arasında gerçekleşen eşleşme ve yanlış eşleşme kavramları kullanılmaktadır. Sosyal bir çocuk başkalarıyla oynamasına izin verildiğinde kendisini rahat, yalnız oynamaya zorlandığıdaysa engellenmiş hissedecektir. Hareketli bir çocuk hızlı oyunlarda rahat olacak fakat sabit durması ve yavaş tempolu oyunlar oynaması istendiğinde rahatsız olacaktır. Yüksek derecedeki etkinlik veya sosyallikte ebeveyn ve çocuk arasındaki uyumlu eşleşme sadece çocuğu bu boyutların uç noktalarında tutmayacak aynı zamanda daha mutlu bir ebeveyn-çocuk ilişkisine neden olacaktır. Duygusallıkları düşük olan ebeveyn ve çocuk arasındaki eşleşme her ikisi için de tatmin edicidir. Her ikisinin de duygusallığı yüksek olduğunda aşırı stres ve gerilim içeren bir ilişki içerisinde olma olasılığı vardır (Goldsmith ve ark., 1987).

Rothbart (1986), mizacı, tepkisellik ve öz düzenlemedeki sabit, biyolojik temelli bireysel farklılıklar olarak tanımlamaktadır. Bu tanım ile mizacın altında yatan nöro fizyolojik yapılara, özellikle de yapıların olgunlaşmasındaki zaman çizelgesine ve

gözlemlenen davranışla ilişkisine ve aynı zamanda sosyal etkileşim ve sosyal gelişim arasındaki etkileşimlere değinilmektedir (Goldsmith ve ark., 1987). Tepkisellik; eşik, gecikme süresi, yoğunluk, ilerleme zamanı ve düzelme süresi gibi tepki parametreleriyle değerlendirilen davranışsal, endokrinel, otonomik ve merkezi sinir sistemlerin tepkisinin uyarılabilirlik düzeyidir. Öz düzenleme ise, tepkiselliği arttırarak ya da azaltarak ayarlayan dikkat, yaklaşma, kaçınma ve ketleme gibi süreçleri içermektedir. Hareketlilik düzeyi, gülümseme ve kahkaha, korku, sınırlamalara karşı gösterilen sıkıntı, sakinleştirilebilirlik, sözel etkinlik öz düzenlemenin alt boyutları arasındadır. Kolların ayakların hareketleri, kıvrılması gibi bütün motor hareketleri içeren mizaç boyutu hareketlilik düzeyi olarak adlandırılmıştır. Gülümseme ve kahkaha alt boyutu, keyif almanın sözel ifadesini de içeren yüz ifadelerini, korku alt boyutu ile yeni uyaranlara karşı çocuğun ağlama, mızızlanma davranışlarını içermektedir. Sınırlamalara karşı gösterilen sıkıntıda bebeğin, arzu ettiği nesneyi beklerken mızızlanması, ağlaması ya da sıkıntılı bir yüz ifadesi sergilemesidir. Sakinleştirilebilirlik alt boyutu ile ebeveynin çocuğun sıkıntı, ağlama, mızızlanma davranışlarının azalması için gösterdiği davranışların işlevselliği; sözel etkinlik alt boyutunda ise sıkıntılı olmayan sözel ifadeler kastedilmektedir (Rothbart, 1986). Olgunlaşma geçişlerindeki değişimle birlikte, mizaç görece sabit olarak görülmektedir. Mizaç bir çevre içinde görülmekte ve mizacın davranışsal ifadesi bu çevre tarafından sağlanan uyarılma ve düzenleme derecesinden etkilenmektedir. Yani model aynı zamanda etkileşimseldir (Goldsmith ve ark., 1987).

Goldsmith ve arkadaşlarına göre (1987), mizaç, birincil duyguları ve uyarılmayı deneyimleme ve bunları ifade etmedeki bireysel değişikliklerdir. Mizaçla tanımlanan şey duygusal uyarılma ve duyguların ifadesidir. Yani, başkalarının duygusal ifadelerini fark etme, çözme ve hissetmede bir dizi bireysel farklılıklar vardır. Duygusal gelişimle ilgili değişmeyen üç özellik vardır. Bunlar her bir duyguya ilişkin hedefin türü, duyguya neden olan hedefin değerlendirilme türü ve bu değerlendirme sonucunda duyguya eşlik eden hareket eğilimidir. Bu bağlamda korku örneğini düşünecek olursak; hedefin türü, kendilik bütünlüğünün korunması; hedefin değerlendirilme türü, hareket olmadan amaca

ulaşılmasının olası olup olmadığı düşüncesi; hareket eğilimi ise geri çekilmedir. Bilişsel gelişim ilerledikçe hedef türleri sadece fiziksel kendiliğin bütünlüğünün korunması değil aynı zamanda özsaygının da korunması gibi hedefleri içerecek biçimde değişir. Benzer biçimde, duyguları ifade etmek için yeni yanıt sistemleri geldikçe değişen davranışla birlikte çeşitli hareket eğilimleri de kendini gösterir. Mizaç hiçbir zaman tek başına ifade edilmemekle birlikte mizaçsal yanıtları ortaya çıkaran uyaranlar her zaman bağlamın parçasıdır. Bu anlamda mizacın ifade biçimi bağlama uygun olacaktır.

Bu çalışmada mizaç, Prior, Sanson ve Oberklaid'in tanımlamasına göre ele alınmıştır. Prior ve ark.'na (2000) göre, mizaç, dikkat, duygu ve davranış alanlarında duygusal tepkiselliğin düzeyi ile ilgili kendini düzenlemede bireyi benzersiz kılan bireysel farklılıklardır. Mizaç, davranışın tarzı ile ilgilidir. Çocukların bir durumda ne yaptıklarından daha çok o duruma yönelik nasıl tepki verdikleri önemlidir. Mizaç, özellikleri hayat boyu aynı kalma eğiliminde olmakla birlikte değitirilebilir özelliktedir. Mizaç çocuğun özellikle sosyal ve duygusal alanlardaki gelişiminde önemli role sahip olmakla birlikte aile, okul ve çevre hayatına uyum sağlaması üzerinde de uzun dönemli etkileri bulunmaktadır. Çocuğun çevresindeki insanlar, çocuğun mizaç özelliklerine göre değişik tepkilerle onunla iletişime geçmektedirler. Yani mizaç, diğer insanların çocuğa karşı tepkilerini ve ilişki biçimlerini değiştirmekte etkilidir. Bu patern hayat boyu devam etmektedir. Bebeklikten gençliğe kadar olan dönem içerisinde mizaç, sosyallik, ritmiklik, sebatkarlık, tepkisellik, aktiflik, esneklik, sınırlılık boyutları ile tanımlanmaktadır.

1.3. EBEVEYN TUTUMLARI İLE İLGİLİ YAKLAŞIMLAR

Ebeveynlik, çocuğun hayatta kalmasını ve gelişmesini garantiye almayı amaçlayan hareketler olarak tanımlanmaktadır (Houghughi, 2004).

Baumrind (1968), ebeveynlik tarzlarını kontrol düzeyi-talepkarlık ve ebeveynsel sıcaklığın düzeyi-çocuğa karşı gösterilen duyarlılık olmak üzere iki boyutta kategorize etmiştir. Ebeveyn duyarlılığının ve kontrolünün niteliği üç ebeveynlik tarzını tanımlamaktadır. Bunlar, otoriter, demokratik, izin verici ebeveyn tutumlarıdır.

Otoriter ebeveynler, çocuğun tutum ve davranışlarındaki uygunluğu yüksek düzeyde otorite ile sağlamaya çalışırken bunu kesin ve net olan standart davranışlar aracılığı ile yapmaktadırlar. İtaat etmek bir erdem sayılmaktadır. Onlar, çocuklarının özerkliklerini sınırlandırarak onların kendileri tarafından oluşturulan alanlar içerisinde tutulmaları gerektiğine inanmaktadırlar. Otoriter ebeveynler, düzeni korumaya ve geleneksel yapı tarafından yüksek değer verilmiş amaçlara önem vermektedirler. Bu ebeveynlik tarzını benimsemekte olan ebeveynlere göre çocuklar ebeveynin bakış açısında doğru olan ne ise onu kabul etmelidir (Baumrind, 1971). Otoriter ebeveynler sıcaklığın ve duygusal erişilebilirliğin olmaması ile tanımlanır ve sınırlandırıcı kontrolün, cezanın ve güç gösterimin ön planda olduğu ebeveyn tutumunu benimserler (Metsapelto ve ark., 2003). Bu ebeveynler reddedici olmakla birlikte fazla endişeli ve koruyucu da olabilirler (Baumrind, 1978).

Demokratik ebeveynler çocuklarının aktivitelerini mantıklı ve sonuca yönelik davranışlarla yönlendirirler. Çocuklarını sözel tepkileri ile cesaretlendirirler. Çocuklar itirazlarını devam ettirip uygun olan davranışa uymayı reddettiklerinde kendi düşündüklerinin sebeplerini çocuklarıyla paylaşırlar. Ebeveyn ve çocuk arasında bir uyumsuzluk söz konusu olduğunda her zaman sabit olan bir kontrol yöntemi kullanırlar fakat bunu yasaklarla yapmazlar. Ebeveynler yetişkin olarak kendi bakış açılarını güçlendirmeye çalışırlar fakat çocuklarının bireysel ilgilerini de görmezden gelmezler.

Çocuklarının yeteneklerini onaylamakla birlikte sonraki gelişim dönemlerinde gözlenebilecek olan davranışlar için de belli standartlar koyarlar. Demokratik ebeveynler çocukları ile ilişkilerinde yüksek düzeyde sıcaklık ve duyarlılık ile yüksek talepkarlık ve kontrol düzeyi özelliklerini birleştirirler. Bakım, duygusal destek ve sözel uzlaşmanın teşviki ile beraber sıkı ancak sınırlayıcı olmayan bir kontrol uygularlar (Baumrind, 1966).

İzin verici ebeveynler, çocuklarının dürtü, arzu ve hareketlerine karşı cezalandırıcı olmayan, kabul edici ve hoşgörülü davranışlar sergiler, cezalandırmayı az kullanmakla beraber bundan kaçınırlar. Ebeveyn, çocuk için ne ideal bir örnek ne de çocuğun şimdiki ve sonraki davranışlarını değiştirmede ya da biçim vermede aktif bir etkidir. Ebeveynler, çocuklarının isteklerine ulaşması için bir kaynaktır. Ebeveynler çocuğun kendi aktivitelerini düzenlemesine, düşüncelerini ve kararlarını uygulamasına izin verirler ve bunlar üzerinde kontrol uygulamaktan kaçınmakla birlikte belirlenen kurallara uyması için de cesaretlendirmezler. Amaçlarına ulaşmak için açık bir güç kullanmak yerine hile ve ikna etme yöntemlerini kullanmayı denerler. Çocukların yemek yeme, televizyon izleme, uyku zamanı gibi günlük programlarını belirlerken kurallara sahip değillerdir. İzin verici ebeveynlerin ev ile ilgili sorumluluklar için çocuktan beklentileri azdır (Baumrind, 1971)

Ebeveynler tarafından gösterilen ilgi ve kontrol ebeveyn davranışlarının önemli iki boyutudur. Bu boyutlar, çocuğun benlik saygısı, sosyal yeterliği ve akademik başarısı ile olumlu yönde ilişkilidir (Baumrind 1971). Ayrıca, Baumrind (1968, 1972), yaptığı çalışmalarında demokratik tutumu benimseyen ebeveynlerin çocuklarının kendini ifade edebilen, bağımsız ve hem sosyal hem de akademik yönden başarılı çocuklar olduğunu bulmuştur. Dornbusch ve ark. (1987), Baumrind'in otoriter, demokratik ve izin verici ebeveyn tutumları ile ergenlerin okul başarısı arasındaki ilişkiyi araştırmışlardır. Demokratik ebeveyn tutumu ile okul başarısı arasında olumlu, otoriter ve izin verici ebeveyn tutumu arasında ise olumsuz yönde bir ilişki olduğunu bulmuşlardır.

Maccoby ve Martin (1983), sosyalleştirme süreçleri içerisinde ebeveyn-çocuk ilişkisini organize etmeye çalışmışlar ve Baumrind'in ebeveynlikle ilgili üçlü sınıflamasını geliştirerek, izin verici boyutu izin verici-müsamahakar ve izin verici-ihmkar olmak üzere iki alt boyutta incelemişlerdir. Baumrind'den farklı olarak ebeveyn tutumlarını duyarlılık ve talepkarlık-kontrol olmak üzere iki boyut üzerinden ele almışlardır. Araştırmacılar böylece, çocuk yetiştirme tutumlarını duyarlılık ve talepkarlık-kontrol olmak üzere iki boyut üzerinden ele alarak demokratik, otoriter, izin verici müsamahakar ve izin verici ihmkar olmak üzere dört ebeveynlik tarzı ortaya koymuşlardır (Maccoby, Snow ve Jackson, 1984). Demokratik ebeveynler yüksek düzeyde hem kontrol hem de kabul gösterirler. Otoriter ebeveynler ise yüksek düzeyde kontrol düşük düzeyde kabul gösterirler (Maccoby ve Martin, 1983).

İzin verici-müsamahakar ebeveyn tutumu düşük kontrol düzeyi ve yüksek duyarlılıkla ilişkilidir. Ebeveynler çocuklarının dürtülerine karşı kabul edici bir tutum sergilemekle beraber olgunlaşmış davranışlarla ilgili talepleri oldukça azdır. Çocuklarına karşı sıcak ve ilgili davranmakla beraber onların davranışlarını çok az kontrol ederler onların tek başlarına verdikleri kararları uygulamalarına izin verirler (Maccoby ve Martin, 1983).

İzin verici-ihmkar ebeveynlik tarzı ise düşük düzeydeki kontrol ve duyarlılık ile ilişkilidir. Bu ebeveynlerin çocuklarını kendilerinden uzak tutma arzusunu yansıtabilmektedir. Ebeveynler çocuklarını seçimlerinde yalnız bırakırlar. Çocukları ile olan ilişkilerinde düşük düzeyde çaba gösterirler. Bu ebeveynler çocuklarının sadece temel ihtiyaçlarını karşılamakta duygusal yakınlık göstermemektedirler (Maccoby ve Martin, 1983).

Lamborn ve ark. (1991), yapmış oldukları çalışmada, Maccoby ve Martin'in (1983) öne sürdükleri dört temel ebeveyn tutumu temelinde, ebeveynlerini demokratik olarak değerlendirme ile ergenin akademik başarısı ve psikososyal gelişimi arasında olumlu, problemlili davranışlar ile olumsuz yönde ilişkili olduğunu bulmuşlardır.

Sümer ve Güngör'ün (1999), Maccoby ve Martin'in (1983) öngördüğü ebeveyn tutumları temel alınarak yapılmış olan çalışmasının sonuçlarına göre, bağlanma, benlik saygısı, benlik kavramı belirginliği, onaylanmama kaygısı, ayrılık kaygısı, başkalarını memnun etme, kişisel başarı, özgürlük ve yalnızlıktan hoşlanma sonuç değişkenlerinde ebeveynin kabul/ilgi boyutu ile olumlu, sıkı denetim/kontrol boyutu ile olumsuz sonuçlarla ilişkili bulunmuştur.

Belsky'e göre (1984), ebeveynlik üç ana güç tarafından etkilenmektedir. Bu güçler, ebeveynin psikolojik iyi oluşunun, çocuğun özelliklerinin ve destek kaynağının aile üzerindeki etkisidir. Bu üç faktörün yüksekliği sonucunda yüksek düzeyde ebeveyn işlevselliği görülmektedir. Bu üç alt sistem içerisinde çocuğun özellikleri ebeveyn uyumu üzerinde en az etkiye sahiptir. Ebeveynin kişisel psikolojik kaynakları, çocuğun özellikleri ve ebeveyn-çocuk ilişkisini stresten koruyan aile üzerindeki destek kaynaklarından daha etkilidir. Aile sisteminden yüksek düzeyde destek alan ebeveynler çocukları zor özellikler e sahip olsa da durumu kontrol edebildiklerini ileri sürmektedirler.

Darling ve Steinberg'in (1993), ebeveynliğin üç değişik yönü olduğunu belirtmektedir. Bunlar, ebeveynin değerleri/amaçları, ebeveynlik uygulamaları/ebeveynlik tarzı ve duygusal çevredir. Darling ve Steinberg (1993), öne sürdükleri modelde, ebeveynlerin çocuk yetiştirme tutumlarının ebeveyn uygulamaları ve ebeveyn tarzı olarak ayrılması gerektiği bildirilmektedir. Ebeveyn tarzı çocuk yetiştirmenin Annedeki duygusal tutarsızlığın yüksek oluşunun düşük düzeydeki sıcaklık, duyarlılık ve yüksek düzeyde müdahalecilik ve güç kullanımıyla ilişkili olduğu bulunmuştur (Belsky ve ark., 1995). Belsky ve ark. (1991), tepkisellik düzeyi yüksek olup ileriki dönemlerde tepkisellik düzeyi azalan bebeklerin annelerinde, tepkisellik düzeyi azalmayan bebeklerin annelerine göre, tamamlayıcı, duyarlı ve yanıtlayıcı ebeveyn tutumlarının daha yaygın olduğunu saptamışlardır. Ebeveyn uygulamaları ise çocuk yetiştirirken başvurulan belirli içerik ve sosyalleşme hedefleri açısından tanımlanan

belirli davranışlardır. Çocuğun belirli davranışlarının gelişimini etkileyerek çocuğun sosyalleşme hedeflerini yakalamasına yardım etmektedir. Steinberg ve ark. (1989), çalışmalarında ebeveynin demokratik yönü ile çocukların okul başarıları arasındaki ilişkiyi incelemişlerdir. Araştırmanın sonuçlarına göre, demokratik tutumun sıcaklık/ilgi, psikolojik özerklik ve kontrol boyutlarının çocuğun akademik başarısı ile olumlu ve yüksek düzeyde olduğunu bulmuşlardır. Ayrıca, Steinberg ve ark. (1992), 14-18 yaş arasındaki ergenlerle yaptıkları boylamsal çalışmalarında, akademik başarıyı arttırmada ebeveynin ilgisinin demokratik ebeveynlerde demokratik olmayan ebeveynlere göre daha fazla olduğu bulunmuştur. Ebeveynlerini demokratik olarak algılayanların, demokratik olarak algılamayanlara göre akademik yönden daha başarılı oldukları saptanmıştır.

2. EBEVEYN KİŞİLİĞİ, ÇOCUĞUN MİZACI VE EBEVEYN TUTUMLARI ARASINDAKİ İLİŞKİLER

2.1. EBEVEYNİN KİŞİLİĞİ VE EBEVEYN TUTUMLARI ARASINDAKİ İLİŞKİ

Büyüleyici ve heyecan verici bir görev niteliği taşıyan ebeveynlik, birçok yetişkinin hayatında önemli bir role sahiptir. Yetişkinlerin çocuklarına davranma biçimlerinin ebeveynin kişiliği ile ilişkili olduğu kabul edildiğinden (Belsky ve ark., 1995) kişilik ve ebeveynlik arasındaki ilişki önemlidir (Smith ve ark., 2007). Ebeveynlik uygulamaları, ebeveyn kişiliğinin çocuk yetiştirme alanındaki ifadesidir (Kochanska ve ark., 1997). İnsanların neden farklı biçimde ebeveynlik yaptığı sorusunu cevaplamak için araştırmacılar kişilik ve ebeveynlik arasındaki ilişkiye odaklanmışlar ve (Metsapelto ve ark., 2003) ebeveynlik davranışındaki çeşitliliklerin kısmen kişilikteki değişikliklere bağlı olduğunu ortaya koymuşlardır (Prinz, Stams, Decovic, Reijntjes ve Belsky, 2009).

Bu araştırmalar, ebeveyn kişiliği ve ebeveyn tutumları arasındaki ilişkinin varlığını doğrulayan birçok sonuç ortaya koymuştur. Bu sonuçlardan biri, kişilik özelliklerinden duygusal tutarsızlık boyutunun ebeveyn tutumları ile ilişkisine yöneliktir. Duygusal tutarsızlığı yüksek olan insanlar daha kolay sıkılma, endişeli, gergin, kaygılı ve duygusal sabitlikten yoksun olma eğilimindedirler (McCrae ve Costa, 1988). Bu zellikler duyarlı ebeveynlikle çatışmaktadır. Çünkü duygusal tutarsızlığı yüksek olan ebeveynler, kendilerine odaklanmakta ve kendi sıkıntılarını çocuklarının ihtiyaçlarına karşı duyarlı olmalarına izin vermemektedir (Smith ve ark., 2007). Genel olarak yüksek duygusal tutarsızlık veya olumsuz duygulanım g kullanılarak sağlanan disiplin tarzı, düşük düzeyde duyarlılık ve sıcaklıkla tanımlanan daha az yeterli ebeveynlikle ilişkilidir (Clark ve ark., 2000). Ebeveynlerdeki olumsuz duygular “aşırı hassas, kaçınan, cezalandırıcı, aşırı kontrolcü ve çocuğun meselelerinden ziyade kendi meselelerine odaklanan” ocuk bakımına neden olur (Dix, 1991). Klinik olmayan örnekleme yapılan araştırmalar genellikle annedeki duygusal tutarsızlığın yüksek oluşu düşük düzeyde sıcaklık, duyarlılık, yüksek düzeyde müdahalecilik ve güç kullanma ile ilişkili bulunmuştur (Belsky ve ark., 1995; Clark ve ark., 2000; Kochanska ve ark., 1997). Yapılan araştırmalarda duygusal tutarsızlık düzeyi yüksek olan annelerin sıcak ve duyarlı ebeveynlik yapma eğilimlerinin az (Clark ve ark., 2000), aşırı koruyucu olma eğilimlerinin daha fazla olduğu bildirilmiştir (Coplan, Arbeau ve Armer, 2008). Olumsuz duygulanımı yüksek olan annelerin gergin ve sinirli olmaya yatkınlıklarından dolayı g gösterme ihtimalleri daha fazladır. Araştırmalar, ocuklarla etkileşimde annenin ifade ettiği öfke, üzüntü ve diğer olumsuz duyguların, g iddia etmenin ve düşük fiziksel ve duygusal bakımın çocuklarda davranış problemlerini ve ebeveyn kurallarının zayıf biçimde içselleştirilmesini öngördüğünü göstermektedir (Dix, 1991; Kochanska ve Aksan, 1995).

Bir başka sonuç dışadönüklük boyutuyla ilgilidir. Dışadönüklüğü yüksek olan annelerin çocuklarının işaretlerine karşı daha duyarlıdır. Çünkü yüksek düzeyde dışadönük insanlar konuşkan, enerjik, sevgisini gösteren, iyimser olma eğilimindedirler

(Smith ve ark., 2007). Olumlu duygu, hareket ve yüksek enerji dışadönüklük boyutunun temelini oluşturur ve yakın ilişki, sosyal baskınlık, heyecan arama olumlu duygulanımla bağlantılıdır. Bu duygusal temel, anne-çocuk etkileşiminde yüksek enerji ve olumlu duygu gibi uyumlu ebeveynlik nitelikleriyle ilişkili olabileceken bunun ifade edilme biçimi uyumlu işlevselliğin farklı boyutlarıyla ilişkili olabilir. Örneğin, dışadönüklüğü temel olarak yakın ilişki biçiminde görülen annelerin çocuk büyütme yönelik sosyal olarak daha baskın olan veya heyecan arayan annelerden daha farklı yaklaşma olasılıkları vardır (Kochanska ve ark.,1997). Dışadönüklükle ilgili yapılan çalışmaların sonuçları karışıktır. Pek çok çalışmanın dışadönük kişilerin yeterli ebeveynler olduğunu göstermesine rağmen bazı çalışmalarda da dışadönüklük ve ebeveyn duyarlılığı arasında ilişki bulunmamıştır (Clark ve ark., 2000; Kochanska ve ark., 2004; Kochanska ve ark., 1997). Yüksek dışadönüklük ebeveyn tutumlarında gücün kullanılmasıyla ilişkilidir (Kochanska ve ark., 1997). Dışadönük anneler ilişkilerinde daha uyumlu olmakla birlikte bu uyumlarında daha fazla zorlayıcı olmaktadır. Bunun yanı sıra daha az dışadönük anneler ise çocukları ile olan ilişkilerinde daha fazla geri çekilmiş davranışlar sergilemektedirler (Clark ve ark., 2000; Kochanska ve ark., 1997).

Kişilik özelliklerinden yumuşak başlılık boyutuna bakılacak olursa; güven, açık sözlülük, empati, nezaket, altruizm (özgeci), işbirliği ve sosyal ilişkilerde dost canlısı olmak yumuşak başlılığın içerdiği özelliklerdendir (McCrae ve Costa, 1988). Dışadönüklük sosyal davranışların etkisi ile ilişkiliyken yumuşak başlılık olumlu sosyal ilişkiler sürdürme ve bu ilişkileri düzenleme ile ilişkilidir. Yumuşak başlılığı yüksek olan ebeveynler çocukları ile olan ilişkilerinde daha uyumlu olmak için yeni arayışlar içindedirler. Bundan dolayı çocuklarının işaretlerini izleyebilmekle birlikte çocukları ile olumlu ilişkiler sürdürmek için uğraşmaktadırlar (Smith ve ark., 2007). Yumuşak başlılık kişilik özelliği duyarlılık ve sıcaklık gibi demokratik ebeveyn tutumları özellikleri ile pozitif yönde ilişkili olmakla birlikte (Coplan ve ark., 2009), daha yüksek düzeyde müdahaleci davranışlar içeren otoriter ebeveyn tutumu ile negatif yönde ilişkili olduğu bulunmuştur (Kochanska ve ark., 1997). Yumuşak başlılığın bir boyutu olan

empati ebeveyn-bebek ilişkisinde kritik önem taşır (Kochanska ve ark., 2004). Başkasının bakış açısına uyum sağlama konusundaki yeti ve isteklilik bebeğin işaretlerine hızlı, duyarlı ve uygun şekilde yanıt verme yetisinin doğal bir kolaylaştırıcısıdır (Kochanska ve ark., 2004). Empatik bakım, anne çocuğun işaretlerine hassas ve uygun biçimde karşılık verdiğinde, çocuğun güvenli bağlanmasını, olumlu sosyal davranış özelliklerini ve anne-çocuk işbirliği içindeki yönelimi öngörür (Kochanska ve ark., 1997). Bu öngörüyle tutarlı olarak Kochanska (1997), empati düzeyi yüksek olan annelerin küçük çocuklarıyla karşılıklı olarak daha olumlu bir ilişki geliştirdiklerini bulmuştur (Clark ve ark., 2000). Yumuşak başlılık düzeyi daha yüksek olan anneler daha fazla olumlu, hassas ve bilişsel olarak uyarıcı ve daha az olumsuz ebeveynlik göstermektedirler (Belsky ve ark., 1995). Düşük yumuşak başlılık ise uyumlu ebeveynliği ve olumlu çocuk gelişimini engellemektedir (Kochanska ve ark., 1997).

Özdenetim-sorumluluk, kuralları ve normları izleyen, organize olmuş, güvenilir, sorumluluk sahibi, sistemli, kontrollü olmayı içeren bir başka kişilik özelliğidir (Costa ve ark., 1991). Yüksek özdenetim-sorumluluk duygusu, annenin daha fazla duyarlılığı, çocuğuna yönelik desteği ve daha düşük düzeyde güç kullanması (Clark ve ark., 2000) ve sonraki dönemlerde annede gözlenen olumlu duygulanım ile olumlu yönde ilişkilidir (Smith ve ark., 2007). Dix (1991), olumlu duygular olduğunda duyarlı ve müdahaleci olmayan ebeveynlik gösterimi daha kolay olacaktır. Rothbart ve ark.'na göre (2000), çabalı kontrol çocuk üzerinde yüksek düzeyde odaklanmayı ve annenin değişen dikkatiyle çocuğunu idare etme davranışlarını içermektedir. Çabalı kontrolün yüksek düzeyi annelerin daha etkili ebeveyn olmasına yol açar. Çünkü ebeveynler çocukla olan ilişkisinde ne yaralı ise ona bağlı olarak dikkatlerini ve davranışlarını etkili şekilde kontrol ederler. Alternatif olarak davranışları üzerinde fazla kontrol sergileyen anneler ebeveynlik davranışlarında da muhtemelen yüksek düzeyde kontrol sergileyeceklerdir. Bu da müdahaleci ve daha düşük düzeyde duyarlı ebeveynlikle ilişkili olabilir (Smith ve ark., 2007).

Kişilik özelliklerinden gelişime açık olma ise yüksek özgünlük, açık görüşlülük, entelektüel ilgiler, hayal gücü, yeni deneyimlerden zevk alma ile ilişkilidir (Costa ve ark., 1991). Gelişime açıklık kişilik özelliği yüksek olan anneler çocuklarına karşı daha fazla olumlu destek ve daha az olumsuz kontrol gösterebilirler (Losoya, Callor, Rowe ve Goldsmith, 1997). Daha düşünceli, açık görüşlü, hayal gücü kuvvetli olan anneler ebeveynliklerinde daha duyarlı olabilirler ancak gelişime çok fazla açık olma duyarlı ebeveyn olma yerine yeni ilgilere ve deneyimlere daha fazla odaklanmaya da sebep olabilecektir (Smith ve ark., 2007). Ancak, Clark ve ark. (2000), yaptıkları çalışmada gelişime açıklık ile annesel duyarlı davranış ve güç kullanımı arasında bir ilişkinin olmadığını bulmuşlardır.

2.2. ÇOCUĞUN MİZACI VE EBEVEYN TUTUMLARI ARASINDAKİ İLİŞKİ

Mizaç da, ebeveyn tutumlarıyla ilişki içerisindedir (Stright, Galleger ve Kelley, 2008). Annenin tutumları çocuğun mizacı ile etkileşerek mizacın çocuklukta yetişkinliğe gelişimini etkiler (Katainen ve ark., 1998). Ebeveyn tutumları, çocukların mizaç özellikleri üzerinde etkilidir (Lengua ve Kovacs, 2005). Bu konuda yapılmış çalışmalarda duyarlılığı yüksek olan annelere sahip bebeklerin duyarlılığı düşük olan annelerin bebeklerine nazaran daha az aktif oldukları bulunmuştur (Kivijarvi, Raiha, Kaljonen, Tamminen ve Piha, 2005). Özellikle olumlu annesel davranışın yeni doğanda eş zamanlı huzursuz olmama ile ilişkili olduğu bildirilmiştir (Van den Boom ve Hoeksma, 1994).

Ebeveyn ve çocuğun her ikisinde bulunan genetik faktörler, çocuk ve ebeveyn özellikleri arasındaki uyum ve çevresel faktörler, çocukların ebeveynlerini nasıl etkileyeceği üzerinde rol oynamaktadır.

Aileler çocuklarının mizaçlarına uyum sağlayabilmek için kendi davranışlarını çocuklarının davranışlarına adapte etmektedirler (Fish ve Crockenberg, 1981, Lee ve Bates, 1985). Uygun ebeveynsel davranış çocuğun bireysel özelliklerine ve ihtiyaçlarına göre değişerek oluşturulmaktadır (Calkins ve ark., 2004). Erken dönemde çocukta görülen zorluklar, gelecekteki ebeveyn çocuk ilişkisinin yönünü belirleyen bir etmendir (Clark ve ark., 2000). Aktif ve hareketli çocuklar diğer çocuklara göre daha fazla hareket edip daha fazla araştırmaktadırlar (Goldsmith, 1996). Hareketli çocuklar sürekli sınırlara karşı gelir, hareketsiz kalmaları gereken durumlarda kolay sıkılıp enerjileriyle bakıcılarını yorabilirler (Goldsmith ve ark., 1987). Daha aktif olan çocuklar, yatıştırılabilmekte zorluk, dikkatsizlik, strese karşı aşırı ve tepkisel cevaplar gösterebilmektedirler (Coplan, Bowker ve Cooper, 2003). Aktif çocukların anneleri çocuk yetiştirme tutumlarında daha az desteleyici ve daha az duyarlı davranışlar sergilemekle birlikte (Bryan ve ark., 2009), çocuklarına karşı daha fazla olumsuz duygulanım yaşayıp daha fazla reddedici ya da boyun eğici davranışlar göstermektedirler (Webster-Stratton ve Eyberg, 1982).

Duygusal olarak tepkisel çocukların ebeveynleri duygusal olarak daha az tepkisel çocukların ebeveynlerine göre ebeveynliklerinde daha fazla kontrol uygulama ile daha az rehberlik etme davranışı (Braungart-Rieker ve ark., 1997) ve daha az düzeyde sıcaklık göstermektedirler (Scaramella, Sohr-Preston, Mirabile, Robison ve Callahan, 2008). Tepkisel çocuklar daha yüksek oranda pasif uyumsuzluk ve daha düşük oranda uyum davranışı sergilemekle birlikte kendi istekleri ile çelişen durumlarda kendilerini stresli hissedecekler ve annenin istediğini görmezden gelerek bu stresli durumu uzatabileceklerdir. Uyumlu çocuklar annenin isteğinden daha az rahatsız olarak kaygı yaşamayacak ve durumun gerektirdiklerine uymak için olumsuz duygusunu daha iyi düzenleyebilecektir. Olumsuz olarak tepkisel olan çocukların anneleri daha düşük düzeyde tepkisel olan çocukların annelerine göre daha sıkı müdahalelerle çocuklarının boyun eğceğini düşünmektedirler (Braungart-Rieker ve ark., 1997). Çocuğun öfkesini ve diğer olumsuz duygularını ifade etmesi ebeveyn - çocuk etkileşiminde daha sert

disiplin kullanımını öngörmektedir (Kochanska ve ark., 2004).

Engellenmiş olma hissini daha az yaşayan bebeklerin anneleri ile engellenmiş olma hissini daha çok yaşayan bebeklerin anneleri arasında, annenin davranışındaki değişiklikler için en fazla doğrudan etki bebeğin davranışıdır. Engellenmiş olma hissini daha az yaşayan bebeklerin anneleri, belirgin olarak daha az müdahaleci, daha fazla fiziksel uyarım gösteren davranışlar sergilemektedirler. Engellenmiş olma hissini daha çok yaşayan bebekler anne-bebek ilişkisi sırasında daha az olumlu duygulanım sergilerler. Bunun için, harekete geçiren davranışları içeren fiziksel uyarım, olumsuz duygulanım gösteren bebekler için uygun değildir (Calkins, Hungerford ve Dedmon, 2004).

Olumsuz duygulanımı yüksek düzeyde olan bebeklere sahip olan anneler, bebeğin olumlu sinyallerine daha az duyarlıdırlar (Calkins ve ark., 2004). Olumlu duygulanımlı çocuklar, olumsuz duygulanımlı çocuklara kıyasla annelerinde, onların anlık ilgilerini destekleme ve nadir olarak karşı çıkma davranışları gibi daha olumlu cevapları ortaya çıkarmaktadırlar (Kochanska ve ark., 2004). Ayrıca, Sosyal korkuları olan çocuklar, sempati hissetmeye eğilimli ebeveynler tarafından destek alırlarken; öfkeye eğilimli çocuklar ise huzursuz ve engellenmiş hissetmeye eğilimli ebeveynler tarafından dirençle karşılaşırlar (Bryan ve ark., 2009). Düşük sosyallikteki bir çocuk ebeveynlerde endişe yaratabilir (Goldsmith ve ark., 1987). Sosyal korku ve çekingenlik aşırı koruyucu ve çevreyi aşırı kontrol edici ebeveynliği ortaya çıkarmaktadır. Ebeveynin inanış ve davranışları, çocuğun sosyal olarak çekingen tarzdaki davranışlarının gelişimini pekiştirmektedir. Çocuğun utangaçlığı ve çekingenliği endişeli aileler tarafından pekiştirilmektedir (Rubin, Stewart ve Chen, 1995). Ebeveynin çocuğunun mizacını algısı aynı zamanda daha sonraki ebeveynlik davranışını da etkilemektedir. Ebeveynin çocuğunu iki yaşındayken utangaç algılayışı iki yıl sonra çocuğun bağımsızlığını cesaretlendirme davranışındaki azalmayı yordamaktadır (Rubin ve ark., 1999).

Mizaç ve ebeveynlik arasındaki ilişkide çocuğun yaş ve cinsiyet gibi mizaçsal olmayan özellikleri, bakım verenin cinsiyeti, psikolojik sağlığı, yaşadığı stresi, sosyal desteği, sınıfı, kültürel bağlamı gibi sosyal çevresi de etkilidir. Ebeveynin çocuğunun mizacına uyum sağlayabilmesi onun ebeveynlik rolündeki yeterlilik duygusu, stresi deneyimleri gibi psikolojik özellikleri ile ilgilidir. Sosyal sınıf ve kültürel farklılıklar, ebeveynin çocuğun yapısı ve özgünlüğü hakkındaki çekirdek inanışlarındaki farklılıkları yansıtmaktadır. Özgünlüğe daha az değer veren kollektivist kültürlerde çocuğun karakterine uygun olan ebeveyn tutumları benimsenmemektedir (Sanson ve Rothbart, 1995).

2.3. EBEVEYNİN KİŞİLİĞİ VE ÇOCUĞUN MIZACI ARASINDAKİ İLİŞKİ

Ebeveyn kişilik özelliklerinin çocuk mizacı üzerindeki etkileri ebeveyn davranışları aracılığı ile olmaktadır (Kochanska ve ark., 1997). Depresyon ve duygusal tutarsızlığı birlikte bildiren annelerin, aile hayatlarında endişeli ve olumsuz davranışlar sergiledikleri gözlenmiştir (Degnan, Henderson, Fox ve Rubin, 2008). Duygusal tutarsızlık düzeyi yüksek olan, depresif ve endişeli anneler, çocukların görevlerini kendi başlarına başarmak için ellerine geçen fırsatlara limitler koyarak çocuklarını olumsuz deneyimlerden korumaya çalışmaktadırlar (Hastings ve Rubin, 1999). Bu sınırlar da çocukların stresli ortamlarda ya da yeni sıkıntılarda kendilerini düzenleme becerilerinin gelişmesini azaltmakta (Hastings ve ark., 1999; Rubin, Burgess ve Hastings, 2002; Rubin, Hastings, Stewart, Henderson ve Chen, 1997) ve çocuğun olumsuz sosyal gelişimine sebep olmaktadır. Çocuklar annelerinin davranış tarzlarını sosyal ortamlarda suskunlukla ve yeniliklere karşı gösterdikleri ketlenmiş davranışlarla taklit etmektedirler. Aşırı koruyucu ebeveyn tutumlarının çocuklarda sosyal korkuları pekiştirdiği sonuçlarına rağmen ebeveynlerin depresyon, yüksek duygusal tutarsızlık, endişeli olma gibi olumsuz özellikleri ve olumsuz tutumlarının bebeklik dönemindeki davranış örüntülerinin diğer gelişim dönemlerindeki sürekliliğinde rol oynadığı

görülmüştür. Yüksek düzeyde duygusal tutarsızlık ve depresyon bildiren annelerin çocuklarında, bebeklikteki mizaç özellikleri devam etmekte ve olumsuz tepkiselliği yüksek olan bebekler çocukluklarında daha fazla sosyal sessizlik sergilemektedir. (Degnan ve ark., 2008). Daha içe dönük ve yeni koşullara uyum sağlama gücünü yaşayan annelerin çocukları, ayrılma ve yabancı kişilerle karşılaştıklarında sıkıntı yaşamaya daha fazla eğilimlidirler. Dışadönüklük kişilik özelliği yüksek olan anneler bebeklerini yeni insanlarla ve durumlarla daha fazla karşı karşıya getirmekte dolayısıyla çocuğun yabancı kişilerle karşılaştığında sıkıntı yaşamamasını önlemektedirler. Olumsuz duygulanıma sahip anneler sıklıkla öfke, endişe yansıtmakta ve çocukları da sıkıntıya eğilimli mizaca sahip olmaktadır (Mangelsdorf ve ark., 1990). Ebeveyn dışadönüklüğünün yüksek olması, çocukta daha az olumsuz duygulanıma, daha yüksek çabalı kontrole yol açmaktadır (Komsı ve ark., 2008).

Bebeklikten çocukluğa doğru olumsuz duygulanımındaki artma ve olumlu duygulanımındaki azalma, ebeveynin duygusal tutarsızlığının artması ile ilişkililikten ebeveynin dışadönüklüğündeki değişim ile bebek-çocuk mizacının değişimi arasındaki ilişki aynı paralellikte değildir. Ebeveynlerdeki değişik kişilik özellikleri farklı ebeveyn deneyimlerini yaşamalarına sebep olacaktır. Yüksek düzeyde dışadönük veya duygusal tutarsızlık gösteren ebeveynlerin kişiliklerini etkileyen ebeveynlik deneyimleri de farklı olacak ve ebeveynin kişiliği çocuğunun mizacını algılamasını etkileyecektir. Nitekim, yüksek düzeyde dışadönük ebeveynlerin, çocuklarını yüksek düzeyde çabalı kontrole sahip çocuklar olarak; yüksek düzeyde duygusal tutarsızlık kişilik özelliğine sahip olan ebeveynlerin ise çocuklarını daha yüksek düzeyde olumsuz duygulanımlı çocuklar olarak algıladıkları gösterilmiştir (Komsı ve ark., 2008).

Benzer şekilde çocuğun mizacının ebeveynin kişiliği üzerinde de etkili olduğu ileri sürülmüştür (Sirignano ve Lachman, 1985). Komsı ve ark., (2008), bebekteki yüksek düzeyde olumsuz duygulanımın ebeveynin duygusal tutarsızlığındaki yükselme ve dışadönüklüğündeki azalma ile anlamlı şekilde ilişkili olduğunu ortaya koymuşlardır.

Çocuğun aile içindeki olumsuz duygulanımı, tepkisi ve davranışlarındaki gelişimsel sürekliliği çevresel özelliklere olduğu kadar yapısal özelliklere de bağlıdır. Ebeveynlerin kişiliklerindeki değişiklikler çocuklarının mizaçlarını algılamaları ile ilişkili olup, kişilikleri çocuklarının mizaçlarını algılamalarına göre değişebilir (Komsı ve ark., 2008). Örneğin, Rothbart (1981, 1986), ebeveynin dışadönüklüğünün ve duygusal tutarsızlığındaki süreklilik ya da değişimin, ebeveynin çocuğun mizacını olumlu ya da olumsuz duygulanımlı ve aktif olarak algılaması ile ilişkili olduğunu bulmuştur. Ebeveynin çocuğunu yüksek düzeyde aktif olarak algılaması duygusal tutarsızlığındaki azalmayı tahmin etmektedir. Çocuk ve aile arasındaki bu süreç yüksek duygusal tutarsızlıkla ilişkili olan aileleri daha iyi bir yönde değişmesini kolaylaştıracaktır (Komsı ve ark., 2008).

3. EBEVEYN KİŞİLİĞİ, ÇOCUĞUN MIZACI VE EBEVEYN TUTUMLARI ARASINDAKİ İLİŞKİLERİ İNCELEYEN ÇALIŞMALAR

Araştırma konusu ile ilgili daha önceki yıllarda yapılmış olan çalışmalar, ebeveyn kişiliği ve ebeveyn tutumları arasındaki ilişki, çocuk mizacı ve ebeveyn tutumları arasındaki ilişki, ebeveyn kişiliği ve çocuk mizacı arasındaki ilişki ile ebeveyn kişiliği, çocuk mizacı ve ebeveyn tutumları arasındaki ilişki hakkında yapılan çalışmalar olmak üzere dört alt başlık altında özetlenmiştir.

3.1. EBEVEYNİN KİŞİLİĞİ VE EBEVEYN TUTUMLARI ARASINDAKİ İLİŞKİYİ İNCELEYEN ÇALIŞMALAR

Belsky ve ark. (1995), kişilik özelliklerinin anne ve babalığı etkileme süreçleri ve mekanizmalarını inceleyerek, kişilik ve ebeveynlik arasındaki ilişkiye yönelik çalışmaların geliştirilmesini hedeflemişlerdir. Bu çalışmada, kişilik özelliklerinin ebeveynlik biçimleri üstündeki etkisine, geçici duygusal durumun ve günlük sıkıntıların aracılık ettiği hipotezi incelenmiştir. Bu amaçlar doğrultusunda, ebeveyn kişiliği, yumuşak başlılık, duygusal tutarsızlık ve dışadönüklük kendini değerlendirmeye dayalı ölçümler kullanılarak ölçülmüş ve bu ölçümden birkaç ay sonra doğal ortamda aile ile etkileşim gözlemleri yapılmadan önce ebeveynler, geçici duygusal durumlarını ve günlük sıkıntılarını bildirmişlerdir. Kişilik bir kez ve duygusal durumlar, sıkıntılar ve ebeveynlik çocuk 15 aylıkken iki kez, 21 aylıkken iki kez olmak üzere dört farklı zamanda ölçülmüştür. Araştırmanın sonuçlarına göre, duygusal tutarsızlıktan yüksek puan almış olan annelerin, diğer annelere göre daha az düzeyde olumlu duygulanıma sahip, daha az duyarlı, bilişsel olarak daha az uyarıcı ve daha fazla müdahaleci oldukları görülmüştür. Yumuşak başlılık kişilik özelliğinden yüksek puan almış olan annelerin ise daha fazla olumlu duygulanıma sahip oldukları bulunmuştur. Duygusal tutarsızlıktan yüksek puan almış olan babaların çocuklarına karşı daha az olumlu duygulanım ve daha fazla olumsuz duygulanım sergiledikleri bulunmuştur. Bu babalar, daha az duyarlı ve bilişsel olarak daha az uyarıcı ve aynı zamanda çocuklarına karşı daha az bağlılık göstermişlerdir. Dışadönüklük kişilik özelliğinden yüksek puan alan babaların ise daha fazla olumlu duygulanım sergiledikleri; daha fazla duyarlı ve bilişsel olarak daha uyarıcı oldukları gözlenmiştir. Babalardaki yumuşak başlılık özelliğinin annelere göre daha az tutarlı bir yordayıcı olduğu bildirilmiştir. Duygusal tutarsızlık kişilik özelliğinden yüksek puan alan annelerin daha fazla olumsuz ruh hali ve günlük sıkıntı sergiledikleri; daha fazla günlük sıkıntı yaşayan annelerin, erkek çocuklarına karşı daha fazla olumsuz duygulanım sergiledikleri ve onlara karşı daha az duyarlı oldukları ortaya konmuştur. Yumuşak başlılık kişilik özelliğinden yüksek puan anneler ise daha fazla

olumlu ruh hali sergilemişlerdir. Babalarda dışadönüklük kişilik özelliğinin olumlu ruh halini yordayıcı olduğu gösterilmiştir. Hem dışadönüklük hem de duygusal tutarsızlık özelliklerinin olumsuz duygulanım ve günlük zorlukları yordadığı; daha fazla duygusal tutarsızlığı olan babaların daha fazla olumsuz ruh hali sergiledikleri bildirilmiştir. Olumsuz ruh hali içinde olan babalar erkek çocuklarına karşı daha az olumlu duygulanım sergilemişler; yumuşak başlı kişilik özelliğinden yüksek puan alan babalar ise daha az olumsuz ruh hali ve daha az günlük sıkıntı göstermişlerdir. Daha fazla olumlu ruh hali olan babaların çocuklarının bilişsel uyarıcılığı ile daha fazla ilgili oldukları gözlenmiştir (Belsky ve ark.,1995),

Metsapelto ve Pulkkinen (2003), kişilik özellikleri ile ebeveynlik arasındaki ilişkiyi 94 anne ve 78 baba arasında araştırmışlardır. Ebeveynler, 33 yaşındayken kişilik özelliklerini, 36 yaşındayken ebeveynlik davranışlarını inceleyen ölçekler doldürmüşlerdir. Araştırmanın sonuçlarına göre; babaların annelerden daha kısıtlayıcı, annelerin çocuklar hakkında babalardan daha fazla bilgiye sahip olduğu, annelerin gelişime açıklık ve yumuşak başlılık kişilik özellikleri puanlarının babaların puanlarından daha yüksek olduğu bulunmuştur. Hem annelerde hem babalarda dışadönüklük ve yüksek gelişime açıklık kişilik özelliklerinden alınan yüksek puanların yüksek bakım ve düşük kısıtlayıcılıkla; duygusal tutarsızlık kişilik özelliğinden alınan düşük puanın, yüksek bakım ve yüksek ebeveyn bilgisi ile; özdenetim-sorumluluk ve yumuşak başlılık kişilik özelliklerinden alınan puanların, kısıtlayıcılık ve bakım ile pozitif yönde ilişkili olduğu bulunmuştur. Otoriter ve duygusal yönden kapsayan ebeveynlik tutumlarının annelerdense babalarda daha tipik olduğu bulunmuştur. Demokratik aileler dışadönüklükten düşük puanlar almışlardır. Otoriter aileler duygusal tutarsızlıktan yüksek, dışadönüklükten düşük puan almışlardır. İzin verici aileler otoriter ebeveynler gibi yüksek duygusal tutarsızlık göstermekle birlikte dışadönüklük kişilik özelliğinde demokratik aileler gibi yüksek puan almışlardır. Duygusal yönden ilgili aileler yüksek dışadönüklük gösterirken duygusal yönden kopuk aileler düşük dışadönüklük göstermişlerdir. Demokratik, izin verici ve duygusal yönden ilgili

ailelerin, otoriter ve duygusal yönden kopuk ailelerden daha fazla gelişime açık olduğu bulunmuştur (Metsapelto ve Pulkkinen, 2003).

Durmuş (2006), üç ile altı yaş arası çocuğu olan ebeveynlerin kişilik özellikleri ile anne-baba tutumlarını yaş, cinsiyet, medeni durum, çocuk sayısı, öğrenim durumu değişkenlerine göre incelemiştir. Anne ve babaların kişilik özelliklerini ölçmek için Sıfat Tarama Listesi (ACL) ve ebeveyn tutumlarını ölçmek için de Aile Hayatı ve Çocuk Yetiştirme Tutum Ölçeği (PARI) kullanılmıştır. Araştırmanın sonuçlarına göre, aşırı koruyucu ve baskı-disiplin içeren anne baba tutumlarıyla anne babaların öğrenim durumları; düzen ve liderlik özellikleriyle anne babaların yaşları; kişisel uyum özelliğiyle ebeveynlerin medeni durumları arasında anlamlı farklar bulunmuştur. Kişilik özellikleri ile anne baba tutumları arasındaki ilişkide aşırı koruyucu tutum ile gösteriş, değişiklik, otokontrol, ideal benlik, yaratıcılık; demokratik-eşitlik tanıyan tutum ile başarıma, başatlık, sebat, düzen, gösteriş, bağımsızlık, liderlik, ilgi; ev hanımlığını reddetme tutumu ile başarıma, başatlık, sebat, özgüven, ideal benlik; baskı-disiplin tutumu ile gösteriş, değişiklik, yakınlık özellikleri arasında anlamlı ilişkiler bulunmuştur.

Smith ve ark. (2007), ebeveyn kişiliği, duyguların ifadesi ve ilerleyen dönemlerde gözlenen ebeveynlik davranışı arasındaki ilişkiyi araştırmışlardır. Araştırmanın bulgularına göre, bebek 18 aylıkken ölçülen annenin yüksek düzeydeki özenetim-sorumluluk ve yumuşak başlılık kişilik özelliklerinin bir yıl sonra gözlenen duyarlı ebeveynliği yordadığı gözlenmiştir. Annenin, bebeği 18 aylıkken değerlendirilen özenetim-sorumluluk ve yumuşak başlılık kişilik özelliklerinin, olumlu duyguların ifadesi ile ilişkili olduğu bulunmuştur. Çocuğun cinsiyet değişkeni kontrol edildiğinde, düşük düzeyde yumuşak başlılık ve özenetim-sorumluluk ile yüksek düzeyde duygusal tutarsızlık kişilik özelliklerinin ise daha olumsuz duygusal ifadelerle ilişkili bulunmuştur. Ayrıca, anneler tarafından bildirilen olumlu duyguların ifadesi ebeveynin bir yıl sonra gösterdiği duyarlılığı yordamıştır. Bebek 30 aylık olduğu zaman, annenin

duyarlılığı ile özdenetim–sorumluluk ve yumuşak başlılık kişilik özellikleri arasındaki ilişkide olumlu duygusal ifadelerin moderatör etkiye sahip olduğu bulunmuştur. (Smith ve ark., 2007).

Kochanska ve ark. (2007), yaptıkları boylamsal çalışmayla, ebeveyn kişiliği ile ebeveynlik davranışı arasındaki ilişkide demografik risklerin belirleyici etkisini araştırmışlardır. Araştırma 102 aile ile yapılmıştır. Çocuklar bebeklik dönemindeyken, ebeveynlerin kişilik özellikleri ile eğitim düzeyi ve yaş gibi demografik risk özellikleri, iki buçuk yıl sonra ise ebeveynin güç kullanımı, sıcaklığı, olumlu duygulanımı ölçülmüştür. Araştırmanın sonuçları, düşük eğitim ve ekonomik düzeyi gibi yüksek düzeydeki demografik risk faktörlerinin, annenin düşük düzeydeki yumuşak başlılık, gelişime açıklık kişilik özellikleriyle ilişkili olduğunu ortaya koymuştur. Bu boyutlar, babanın kişilik özellikleri ile ilişkili bulunmamıştır. Yüksek düzeydeki demografik risk her iki ebeveyn için de daha az olumlu ebeveynlik ve sadece babalar için daha fazla güç uygulama ile ilişkili bulunmuştur. Dışadönüklük açısından düşük puan alan annelerde, daha yüksek düzeydeki demografik riskler, daha yüksek düzeyde güç uygulamayı ön görmektedir. Dışadönüklük açısından yüksek puan alan annelerde ise demografik risk güç uygulamayla ilişkili bulunmamıştır. Demografik risk, bebekler 36 aylık iken annelerin olumlu ebeveynliğini engellemektedir. Daha fazla demografik riske sahip ailelerdeki anneler, daha az düzeyde demografik riske sahip ailelerdeki annelere göre çocuklarıyla etkileşim sırasında duygulanımsal olarak daha az olumludurlar. Dışadönüklük kişilik özelliğinden düşük puan alan annelerin ebeveynliği, demografik risk faktörlerinin artışından olumsuz etkilenmiştir. Dışadönüklükten yüksek puan almak ebeveynliğin kalitesi açısından koruyucu bir faktör olarak etki ediyor gibi görünmektedir. Düşük duygusal tutarsızlık puanı alan babalarda yüksek demografik risk ile güç kullanma arasında ilişkili bulunmamıştır. Buna zıt olarak yüksek duygusal tutarsızlık puanı alan babalarda, daha yüksek demografik risk, daha yüksek güç uygulamayı yordamıştır. Yüksek düzeyde duygusal tutarsızlığı olan babalar yüksek düzeyde demografik olumsuzluk ile yüz yüze kaldıklarında belirgin olarak daha fazla

güç uygulamaktadırlar. Düşük düzeydeki duygusal tutarsızlık babaların ebeveynliği üzerinde demografik risklerin olumsuz etkilerine karşı koruyucu rol oynamaktadır (Kochanska ve ark., 2007).

Prinzle ve ark. (2009), beş büyük kişilik faktörü olan dışadönüklük, duygusal tutarsızlık, yumuşak başlılık, özdenetim-sorumluluk ve gelişime açıklık kişilik özellikleri ile ebeveynliğin üç boyutu olan sıcaklık, özerkliğe destek ve davranışsal kontrol alt boyutları arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Araştırma sonuçlarına göre, yüksek düzeyde dışadönüklük, yumuşak başlılık, özdenetim-sorumluluk ve gelişime açıklık ile düşük düzeyde duygusal tutarsızlık kişilik özellikleri ebeveynliğin sıcaklık ve davranışsal kontrolü ile; yüksek düzeyde yumuşak başlılık ve düşük düzeydeki duygusal tutarsızlık, özerkliğe yönelik destek ile ilişkili bulunmuştur. Sonuçlar, kişiliğin ebeveynliği etkileyen içsel bir vasıta olduğunu göstermektedir.

Ebeveynlerin olumsuz duygulanımlı olan bebeklerine daha fazla olumsuz davranışlar sergilerlerken bazı ebeveynlerde bebeklerine karşı bu olumsuz davranışları sergilememektedirler. Ebeveynlerinin kişilik özellikleri, tutumlarını ve çocuklarının mizaçlarını algılayışını etkilemektedir (Sanson ve Rothbart, 1995).

3.2. ÇOCUĞUN MİZACI VE EBEVEYN TUTUMLARI ARASINDAKİ İLİŞKİYİ İNCELEYEN ÇALIŞMALAR

Goodman Campbell (1979), 38 anne-bebek ikilisi ile yaptığı araştırmasında annelerin, bebeklerinin mizaçlarını algılayışları ve ebeveyn tutumları arasındaki ilişkiyi araştırmıştır. Bebekler üç ve yedi aylıkken ev ortamında gözlenmiş ve anneler, bebeklerinin mizaçları hakkında ölçekler doldurmuşlardır. Araştırmanın sonuçlarına göre, ritmiklik mizaç özelliği düşük olan bebekler daha düşük düzeyde adaptasyon sağlayabilen aynı zamanda daha yüksek düzeyde olumsuz duygulanım sergileyen bebekler olup zor mizaç kategorisinde yer almışlardır. Zor mizaçlı bebeğe sahip

annelerin, zor mizaçlı olmayan bebeğe sahip olan annelere göre, bebekleriyle daha az ilişki içerisinde olduğu bulunmuştur. Yine bu annelerin, bebeklerinin sosyal taleplerine karşı daha az duyarlı oldukları belirlenmiştir. Ayrıca, bebekler yedi aylık olduğunda annelerinin düşük duyarlılığının devam ettiği gözlenmiştir. Bu araştırma bulguları, bebeğin mizacının ebeveyn tarafından olumsuz algılanması durumunda, ebeveynin bakım verme davranışının kalitesinde düşme olacağını göstermiştir.

Webster-Stratton ve Eyberg (1982), çocuğun mizacı ile davranış problemleri ve anne-çocuk ilişkisi arasındaki ilişkiyi araştırmışlardır. Araştırmaya üç ve dört yaşları arasındaki 35 çocuk ve annesi katılmıştır. Anneler Colorado Çocuk Mizacı Ölçeği ve Eyberg Çocuk Davranışları Ölçeğini doldürmüşlerdir. Ayrıca annelerin çocukları ile laboratuvar ortamındaki oyunları videoya alınmış ve bağımsız gözlemciler tarafından Kişilerarası Davranış Düzenleme Ölçeği ile analiz edilmiştir. Analiz sonuçları, çocuğun mizacının ve anne-çocuk ilişkisinin kalitesi arasında anlamlı düzeyde bir ilişki olduğunu göstermiştir. Ayrıca, annelerin davranışlarının çocuklarının mizaçları ile ilişkili olduğu bulunmuştur. Aktif çocukların anneleri, çocuklarına karşı tepkilerinde daha fazla olumsuz ve daha az kabul edici olarak tanımlanmıştır. Davranış problemi olan çocukların annelerinin çocuklarına karşı yüksek düzeyde boyun eğici oldukları bulunmuştur.

Gordon (1983), araştırmasında, annenin çocuğunun mizacını algılayışı ve anne-çocuk arasındaki etkileşimi incelemiştir. Araştırma, yaşları üç ile yedi arasında değişen 244 çocuk ve annesi ile yapılmıştır. Annenin çocuğunun mizacı ile ilgili sorulara verdiği cevaplarla çocuklar zor ve kolay mizaçlı çocuklar olarak ikiye ayrılmıştır. Ayrıca, anneler ile ebeveyn tutumları hakkında görüşmeler yapılmıştır. Araştırma bulguları, annelerin, çocuklarının mizacına göre davranışsal değişiklikler gösterdiğini ortaya koymuştur. Zor mizaçlı çocuklara sahip anneler, kolay mizaçlı çocuklara sahip annelere göre daha fazla yorum ve eleştiri yapmışlardır. Kolay mizaçlı çocukların anneleri zor mizaçlı çocukların annelerine göre daha fazla rehberlik etme ve çocuğuna yaklaşma

davranışı göstermişlerdir. Yüksek kontrollü annelerin çocukları arasında kolay mizaca sahip olan kız çocuklarının, zor mizaçlı kız ve kolay mizaçlı erkek çocuklarına göre daha fazla olumsuz duygulanım gösterdikleri bulunmuştur. Düşük kontrollü anneye sahip çocuklar arasında zor mizaçlı kız çocukları daha fazla olumsuz duygulanım göstermişlerdir. Annesi yüksek düzeyde kontrol gösteren zor mizaçlı kız çocukları, annesi düşük düzeyde kontrol gösteren zor mizaçlı kız çocuklarına göre daha az olumsuz duygulanım sergilemişlerdir. Yüksek kontrolü olan annelerin zor mizaçlı kız çocuklarının, izin verici anneye sahip zor mizaçlı kız çocuklarına göre daha olumlu duygulanım gösterme eğiliminde olduğu ortaya konmuştur (Gordon, 1983).

Nelson ve Simmerer (1984), yaptıkları çalışmada 19 anne ve babanın okul öncesi dönemdeki çocuklarının hareketlilik düzeyi, ruh hali kalitesi, gerilim, yakınlaşma, uyma yeteneği ve sebatkarlığı ile ebeveynin ilgisi, sınır koyması, duyarlılığı, yol göstericiliği, yakınlığı ve doğal ifadeleri arasındaki ilişkiyi araştırmışlardır. Araştırmanın sonuçlarına göre, çocukların davranış tarzları ebeveynlerin davranış tarzına katkıda bulunmaktadır. Babalar arasında, çocuğun uyma yeteneği, yakınlaşması ve sebatkarlığı ebeveynin ilgisi, yol göstericiliği, sınır koyması, duyarlılığı ve yakınlığı ile pozitif yönde ilişkilidir. Çocuğun gerilimi ve hareketlilik düzeyi, babanın tüm ebeveyn davranış faktörleri ile negatif yönde ilişkilidir. Anneler arasında ebeveynin ilgisi, çocuğun hareketlilik düzeyi ile pozitif yönde ilişkilidir. Çocuğun uyma yeteneği ile annenin sınır koyması, anlamlı düzeyde ilişkilidir. Bu örnekte normal gelişim gösteren çocukların davranış tarzlarındaki değişkenlik ve anne ile babaların çocuklarının davranışlarını algılayış tarzları arasındaki farklılıklar dikkat çekicidir.

Mangelsdorf, Gunnar, Kestenbaum, Lang ve Andreas (1990), yaptıkları çalışmada bebeğin sıkıntılı mizaca eğilimi, annenin kişilik özellikleri ve anne-bebek bağlanması arasındaki ilişkiyi incelemişlerdir. Araştırmanın örnekleme 75 anne ve onların bebeklerinden oluşmaktadır. Bebekler dokuz ve 13 aylıkken gözlenmişlerdir. Çalışmanın sonuçlarına göre, annenin olumlu duygulanımı, annenin sıcak ve

destekleyici yapısı ile ilişkili bulunmuştur. Dokuz aylık bebeklerine daha sıcak davranan ve daha duyarlı destek sağlayan anneler, annesel olumlu duygulanımdan daha yüksek puan almışlardır. Annedeki olumlu duygulanım, sıcaklık ve destek bebeklerin dokuz aylıkkenki duygusal mizacı ile ilişkili olduğu bulunmuştur. Annenin sosyal yakınlığı, destekleyiciliği, olumlu duygulanımı, sıcaklığı ve bebeğin sıkıntılı mizaca eğilimi arasındaki ilişki negatif yönde anlamlıdır. Olumlu duygulanım, dokuz aylık bebeklerdeki sosyal yakınlık ile ilişkilidir. 13 aylık bebeğinin olumsuz duygulanımından yakınan anneler, annesel olumsuz duygulanım faktöründen daha yüksek puan almışlardır. Stres tepkisi ile annenin bebeğini olumsuz duygulanımlı olarak belirtmesi pozitif yönde ilişkili bulunmuştur.

Van den Boom ve Hoeksma (1994) yürüttükleri boylamsal araştırmada, bebeğin huzursuzluğunun anne-bebek ilişkisi üzerindeki etkisini incelemişlerdir. Araştırmacılar, 30 anne ve bebek ikilisini, bebeklerin ilk altı ayında haftada iki kez gözlemişlerdir. Araştırmanın sonuçları, mizacın en azından bazı yönlerinin yaşı ilk bir yılı içerisinde devamlılık göstermediğini ortaya koymuştur. Bebekteki huzursuzluğun, anne-bebek arasında, birbirini etkileyen bir davranış örüntüsü ortaya çıkardığı gözlenmiştir. Huzursuz bebeklerin annelerinin, huzursuz olmayan bebeklerin annelerine göre bebekleriyle daha az göz kontağı kurdukları; daha az etkin uyarım davranışları gösterdikleri; daha az fiziksel ilişki içinde oldukları; bebeklerini daha sık yatıştırma davranışı gösterdikleri; bebekleriyle daha az ilgili oldukları ve bebeklerinin olumlu işaretlerine daha düşük düzeyde yanıt verdikleri bulunmuştur. Ayrıca, huzursuz bebeklere sahip olan annelerin, huzursuz olmayan bebeklere sahip olan annelere göre fiziksel ilişki sıklığında daha hızlı bir azalma saptanmıştır. Bu anneler arasında bebeklerini yatıştırma davranışında da farklılıklar olduğu gözlenmiştir. Huzursuz bebeklerin anneleri erken yaşlarda yatıştırma konusunda daha iyi iken, bu yatıştırma davranışı sonradan hızla azalmıştır. Bebekler yaklaşık altı aylık iken, huzursuz bebeklerin anneleri ile huzursuz olmayan bebeklerin anneleri yaklaşık olarak aynı düzeyde yatıştırma davranışı göstermiştir. Huzursuz bebeklerin annelerinin, huzursuz

olmayan bebeklerin annelerine göre daha az ilgili olduğu görülmüştür. Bununla ilişkili olarak huzursuz olmayan gruptaki ilgisizlik düzeyi yaşla beraber artmıştır. Yaygaracılık ve ağlamaya yanıt verme açısından huzursuz ve huzursuz olmayan bebeklerin anneleri arasında fark bulunmamıştır. Her iki grupta yaygaracılık ve ağlama davranışına yanıtın yaşla birlikte azalma gösterdiği gözlenmiştir. Huzursuz çocukların annelerindeki olumlu yanıtların yaşla birlikte değişmediği, kalıcı olduğu görülmüştür. Huzursuz olmayan bebeklerin annelerinin gelişimsel eğrisinin daha karmaşık olduğu görülmüştür; bu annelerin olumlu yanıt verme düzeyinin, bebeğin üçüncü ayına kadar artan bir eğri gösterdiği ve daha sonra azaldığı; bebeğin beşinci ayından itibaren ise tekrar artış gösterdiği bulunmuştur. Huzursuz bebeklerde birbirini etkileyen karşılıklı davranış doğumdan kısa bir süre sonra özellikle olumsuz duygulanımlara odaklı gibi görünmektedir. Bebeklerin altıncı ayında bu olumsuz duygulanımın anne-bebek ikilisinde karşılıklı olarak sürdüğü anlaşılmıştır. Bu da etkileşim içerisinde olan anne-bebek arasında aylar içerisinde artan kaçınmayı açıklayabilir. Buna zıt olarak huzursuz olmayan bebeklerdeki ilişki düzeyi başlangıçtan itibaren yüksektir. Aynı zamanda stresi arttırmaktan çok, ortaya çıktığında onu azaltıyor gibi görünen bir bakım sağlanmaktadır. Huzursuz bebeklerle karşılaştırıldığında huzursuz olmayan bebeklerde, annelerin davranışı sistematik olarak daha olumludur. Huzursuz bebeklerin isteklerinin özellikleri annenin duyarlılık veya yanıt verme düzeyini belirgin düzeyde etkilemektedir. Bulgular göstermiştir ki ilk birkaç ayda anne tarafından gösterilen artan ilgisizlikle karakterize olan etkileşim örüntüsü daha sonraları da devam etmektedir.

Katainen ve ark. (1997), 247 kız ve 260 erkek çocuk ve anneleri ile yapmış oldukları çalışmada, çocukların duygulanımının, sosyalliğinin, hareketliliğinin ve annenin çocuğa karşı toleransının az olması, sert bir disiplin biçimi ve duygusal ilgisizlik gibi çocuk yetiştirme tutumlarının zaman içerisindeki sabitliğini ve etkileşimlerini incelemişlerdir. Araştırma sonuçlarına göre, üç yıllık dönem içerisinde, mizacın düşük ve ılımlı düzey arasındaki sabitliği, annenin çocuk yetiştirme tutumlarındaki sabitliğini öngörmektedir. Ayrıca mizaç ile düşmanca anne baba tutumları arasındaki ilişkilerin, üç

yıllık zaman dilimi boyunca sürdüğü görülmüştür. Erken ve orta çocukluk dönemi olan üç ve altı yaşlar arasında, hem kızlar hem de erkekler için olumsuz duygulanımın, düşük sosyalliğin ve yüksek hareket düzeyinin, annelerin sıkı disiplin yöntemleriyle yakından ilişkili olduğu bulunmuştur. Üç yıllık süre boyunca, erkek çocuklardaki düşük sosyallik ve yüksek olumsuz duygulanım, annelerinin sıkı disiplin biçimini öngörürken, kızlardaki olumsuz duygulanımın ve düşük sosyalliğin, annelerin sıkı disiplin biçiminin sonucu olmasının daha olası olduğu düşünülmüştür. Kızların yüksek düzeydeki hareketliliğinin, annelerin sıkı disiplin biçimini; erkeklerde ise annenin çocuğuna karşı düşük tolerans düzeyinin çocuğun yüksek düzeydeki hareketliliğini öngördüğü bulunmuştur. Sonuçlar, çocuğun mizaç özellikleri ile annelerin çocuk yetiştirme tutumları arasında cinsiyete özgü etkileşimler olduğunu göstermiştir. Bu çalışmada hem çocukların davranış biçiminin hem de annelerin çocuk yetiştirme tutumlarının düşük ve ılımlı düzeyler arasında sabitlik gösterdiği bulunmuştur.

Braungart-Rieker ve ark. (1997), çalışmalarında çocuğun mizacı, ebeveynin kontrol tarzı ve çocuğun uyumlu–uyumsuz davranışları arasındaki ilişkiyi incelemişlerdir. Araştırmada, 30 aylık olan 57 bebek ve annesi yer almıştır. Anne ve bebekler laboratuvar ortamında gözlenmiş ve çocukların uyumlu ve uyumsuz davranışları, annelerin rehberliği ve kontrol stratejileri videoya çekilmiştir. Araştırmanın sonuçlarına göre, çocukların mizaç özelliklerindeki değişiklikler, annenin ebeveyn davranışları üzerinde rol oynamaktadır. Çocuklar tarafından gösterilen olumsuz tepkisel mizaç özelliklerinin, annelerin kontrol düzeyini yordadığı bulunmuştur. Tepkisel olan çocukların, ebeveyn tarafından gösterilen daha düşük düzeydeki rehberlik ve daha yüksek düzeydeki kontrol ile karşılaştığı belirtilmiştir. Olumsuz tepkisel çocuklara sahip olan anneler, daha sıkı müdahalelerle, tepkisel çocuklarının boyun eğeceğini düşünmüşlerdir. Sıcak ebeveyn tutumu ile karşılaşılan tepkisel bir çocuğun, amacına erişmek için daha uyumlu bir strateji geliştireceği, kuvvetli ebeveyn taktikleri ile karşılaşılan tepkisel çocuğun ise daha fazla pasif uyumsuzluğa başvuracağı belirtilmiştir.

Katainen ve ark. (1998), mizacın hareketlilik, sosyallik, olumsuz duygulanım özellikleri ve annenin çocuk yetiştirme tutumları arasındaki ilişkiyi, yaşları altı ile dokuz arasında değişen 386 çocuk ile incelemiştir. Çocuğun mizacının özellikleri ve annenin çocuk yetiştirme tutumları, çocuklar altı ve dokuz yaşlarında, annelerin değerlendirmeleri ve çocuklar 15 yaşında ergenin kendi değerlendirmesi ile ölçülmüştür. Araştırmanın sonuçları, çocuk yetiştirme tutumlarının mizaç özelliklerinin gelişimini etkilediğini göstermiştir. Ayrıca, mizacın bazı temel ve sabit olan özelliklerinin, annenin çocuk yetiştirme tutumları ile etkileşim içinde olduğu bulunmuştur. Çocukluk çağı boyunca, annenin düşük düzeydeki sıkı disiplin stiline, kızlardaki daha düşük düzeyde olumsuz duygulanımı ön gördüğü bulunmuştur. Kız çocuklarında, yüksek düzeydeki hareketliliğinin, annenin yüksek düzeydeki sıkı disiplin tarzını; annenin sıkı disiplin tarzının ise kız çocuğunun sosyalliğindeki azalmayı ön gördüğü ortaya konmuştur. Erkek çocuklarında ise annenin yüksek düzeydeki sıkı disiplin stiline, çocuktaki düşük düzeyde sosyallik ve yüksek düzeydeki olumsuz duygulanımı yordadığı bulunmuştur. Bu bulgular ışığında, mizacın gelişiminin bir dereceye kadar annesel yetiştirme tutumlarından etkilendiği düşünülmüştür.

Rubin ve ark. (1999), boylamsal çalışmalarında, çocuğun utangaçlığının ebeveyn tarafından algılanışı ve bu algı ile ebeveynlik tarzları arasındaki ilişkiyi 108 çocuk ve ebeveynleri ile araştırmışlardır. Anne ve babalar, çocukları iki ve dört yaşlarında, ebeveyn tutumları ve çocuklarının utangaçlık düzeyinin kendileri tarafından algılanışının belirlenmesi amacıyla ölçekler doldurmuşlardır. Çocuktaki çekingenliğin değerlendirilebilmesi için anneler ve çocukları laboratuvar ortamında gözlenmiştir. Araştırmanın sonuçları, çocuğun mizaç yapısının, daha sonraki annesel ve babasal davranışı yordadığını göstermiştir. Ebeveynlerin, çocuğunun dört yaşında gösterdiği utangaçlığıyla ilgili kişisel algısının, çocuğunun iki yaşında utangaçlığı ile ilgili kişisel algısından etkilendiği bulunmuştur. Ebeveynin, çocuğunun utangaçlığı hakkındaki düşüncesi ilerleyen zamanlarda sabit kalmıştır. Ebeveynin çocuğunun utangaçlığıyla ilgili kişisel algısının, çocuğun çekingenliğinden daha çok ebeveyn

tutumlarına etki ettiği bulunmuştur. Ebeveynin, çocuğunun iki yaşındaykenki utangaçlığı ile ilgili kişisel algısının, iki yıl sonra ebeveynin çocuğunun bağımsızlığını cesaretlendirme davranışındaki azalmayı yordadığı bulunmuştur.

Lengua ve Kovacs (2005), boylamsal çalışmalarında, çocuğun mizaç özelliklerinden ürkeklik, çabuk öfkelenme, olumlu duygulanım ve kendini düzenleme ile ebeveynliğin kabul edicilik, ilgi ve tutarsız disiplin arasındaki ilişki ile çocuğun içselleştirilmiş ve dışsallaştırılmış davranış problemlerinin tahmin edilebilmesi arasındaki ilişkiyi araştırmışlardır. Araştırmanın örneklemini sekiz ile on bir yaşları arasındaki 92 çocuk ve annesi oluşturmuştur. Aileler ve çocuklarla bir yıl arayla iki kez görüşülmüştür. Çocuklar ve anneler Erken Ergenlik Mizaç Ölçeği ve Çocuk Davranış Problemleri Ölçeği, Ebeveyn Davranışları Ölçeği, Alabama Ebeveynlik Ölçeği ve Çocuk Davranış Ölçeğini bir yıl arayla iki kez doldurmuşlardır. Önceki ebeveyn tutumu ve çocuk mizacı kontrol edildiğinde, ebeveynliğin daha sonraki çocuk mizacını tahmin edişi, mizacın daha sonraki ebeveynliği tahmin edişi ile mizaç ve ebeveynliğin beraber daha sonraki davranış problemlerini açıklaması test edilmiştir. Araştırmanın sonuçlarına göre, annenin tutarsız disiplin tarzı çocuğun bir yıl sonraki dönemde ürkek oluşu ve çabuk öfkelenmesini tahmin etmektedir. Olumlu duygulanım ve kendini düzenleme ise önceki ebeveynlik tarafından tahmin edilmemektedir. Bir yıl sonra gözlenen ebeveynlik çocuğun önceki mizacı tarafından tahmin edilmektedir. Çocuğun ürkekliğinin ve olumlu duygulanımının annenin bir yıl sonraki kabul ediciliğini, çocuğun çabuk öfkelenmesinin ise annenin bir yıl sonraki tutarsız disiplinini öngördüğü bulunmuştur. Bu bulguların mizaç ve ebeveynlik arasındaki karşılıklı ilişkiye kanıt olabileceği düşünülmüştür.

Calkins ve ark. (2004) çalışmalarında, anne bebek ilişkisinde bebeğin mizacının rolünü araştırmışlardır. Araştırmanın örneklemini, 162 anne ve bebeğinden oluşmuştur. Anne-bebek ilişkisi laboratuvar ortamında incelenmiş ve engellenmiş olma hissini daha çok hisseden (frustrated) ve engellenmiş olma hissini daha az hisseden bebekler olarak ikiye ayrılmışlardır. Ebeveynler, ebeveynlikle ilgili olan stres, psikolojik

işlevler ve evlilik uyumu ölçeklerini doldurmuşlardır. Araştırmanın sonuçları, annenin duyarlılığının, annenin müdahaleci davranışı ile negatif; fiziksel uyarması ile pozitif yönde ilişkili olduğunu ortaya koymuştur. Ayrıca, ebeveynlik stresinin, ebeveyn duyarlılığı ile negatif; müdahaleci davranış ile pozitif yönde ilişkili olduğu bulunmuştur. Engellenmiş olma hissini daha çok hisseden bebeklere sahip olan annelerin, engellenmiş olma hissini daha az hisseden bebeklere sahip annelere göre daha fazla müdahaleci oldukları ortaya konmuştur. Bununla birlikte, annenin fiziksel uyarım göstermesinin, bebeğin engellenmiş olma hissi tarafından öngörüldüğü bulunmuştur. Engellenmiş olma hissini daha çok hisseden bebeklere sahip olan annelerin, engellenmiş olma hissini daha az hisseden bebeklere sahip annelere göre bebeklerine daha az fiziksel uyarım gösterdiği ortaya konmuştur.

Kivijarvi ve ark. (2005), annenin duyarlı davranışı ile bebeğin daha sonra gözlenen mizacı arasındaki ilişkiyi 56 Finli anne ve bebekleri ile çalışmıştır. Araştırmacılar bebekleri, üç ve 12 aylıkken ev ortamında gözlemişlerdir. Anneler de, bebekleri altı ve 12 aylıkken bebeklerinin mizaçlarıyla ilgili ölçekler doldurmuşlardır. Araştırmanın sonuçları, duyarlılığı yüksek olan annelerin bebeklerinin, duyarlılığı düşük olan annelerin bebeklerine nazaran daha az aktif olduğunu göstermiştir. Annenin duyarlı davranışlarının, bebeğinin aktifliği, olumlu ruh hali ve sosyalliğiyle ilişkili olduğu ortaya konmuştur. Aynı zamanda, annenin duyarlı davranışının, sadece bebeğin mizacını ve davranışını değil aynı zamanda anne-bebek ilişkisini de etkilediği bulunmuştur.

Scaramella ve ark. (2008), ebeveynin çocuğunun sıkıntılı tepkiselliğine karşı verdiği cevabın kalitesi ile ileriki dönemlerde çocukta gözlenen sıkıntılı tepkisellik arasındaki ilişkiyi boylamsal olarak çalışmışlardır. Araştırma 47 anne ve çocuğu ile yapılmıştır. Çocuklar 12 aylıkken ilk görüşme, 24 aylıkken ikinci görüşme yapılmıştır. Çocuğun sıkıntılı tepkiselliğine karşı annenin düşmanca cevaplarının, çocuğun bir yıl içerisindeki sıkıntılı tepkisel davranışlarının artışı yordadığı bulunmuştur. Bununla birlikte, çocukların sıkıntılı tepkiselliğinin, annenin düşmanca cevaplarındaki artışı ön

görmediği bulunmuştur. Yine, annenin çocuğun uyumlu davranışına gösterdiği destekleyici yanıtların, çocuğun 12 ila 24 ay arasındaki sıkıntılı tepkiselliğindeki değişimi ön görmediği bulunmuştur. Ayrıca, çocuğun 12. ayında göstermiş olduğu sıkıntılı tepkiselliğin, annenin sonraki bir yıl içerisinde çocuğun uyumlu davranışlarına yönelik destekleyici yanıtlarındaki düşüşü öngördüğü ortaya konmuştur. Ebeveyn yanıtlarının, çocuğun sıkıntılı tepkiselliğini öngördüğü ve çocuğun verdiği sıkıntılı tepkiselliğin ileri dönemlerde annenin destekleyici yanıtlarını azalttığı bulunmuştur. Şaşırtıcı olarak, destekleyici ebeveynlik tutumlarının, çocukların gözlenen sıkıntı tepkisi üzerinde, sert ebeveyn tutumlarına nazaran daha düşük düzeyde etkili olduğu ortaya konmuştur. Buna göre, çocukların bebeklikten yürüme çağına geçiş dönemindeki sıkıntı tepkisinin, destekleyici ve teşvik edici ebeveyn tutumlarından ziyade duygusal olarak olumsuz ebeveynlik tutumları tarafından biçimlendiği bulunmuştur.

Bridgett ve ark. (2009), bebeklerin mizaç eğilimlerinin, olumsuz ebeveynlik üzerindeki etkisini araştırmışlardır. Çalışmanın örneklemini, 156 anne ve bebeği oluşturmuştur. Anneler, bebeklerinin mizaçlarıyla ilgili ölçekleri bebekleri dört, altı, sekiz, 10 ve 12 aylıkken; stresle başa çıkma, depresyonla ilgili ölçek ve demografik bilgi formunu bebekleri dört aylıkken ve olumsuz ebeveynlik ile ilgili ölçekleri bebekler 18 aylıkken doldurmuşlardır. Düzenleme ile ilgili güçlükler yaşayan bebeklerin, ilerleyen dönemlerde annenin olumsuz ebeveynliğine maruz kalma açısından daha yüksek risk altında oldukları bulunmuştur. Bebeğin başlangıç dönemindeki düşük düzey düzenleme kapasitesinin, 14 ay sonrasında olumsuz ebeveynliğe yol açtığı bulunmuştur. Bununla birlikte, bebeğin ilk bir yıl içerisinde olumsuz duygulanımındaki hızlı artışının, 18 aylık olduğu dönemde annenin olumsuz ebeveynliğiyle daha fazla ilişkili olduğu bulunmuştur.

Brayn ve Dix (2009), annelerin yürüme çağındaki çocuklarıyla etkileşimleri sırasında onlara karşı gösterdikleri duygusal ve davranışsal desteklerini ve çocuğun mizacının bu destekler üzerindeki etkisini incelemişlerdir. Araştırmacılar, 114 anne ve onların 14 ile 27 aylık bebeklerini laboratuvar ortamında gözlemişlerdir. Anneler,

çocuklarının mizaç özelliklerini, hareketlilik, öfkeye yatkınlık ve sosyal korku olmak üzere üç boyutta değerlendirmişlerdir. Araştırma sonuçları, hareketli çocuklara sahip olmanın, annelerde öfke, hayal kırıklığı ve çocuklarına karşı düşük destek sağlamayı yordadığını göstermiştir. Sosyal korkuya sahip çocukların varlığında ise annelerde endişeli olma, öfke ve hayal kırıklığında düşüklük görüldüğü bildirilmiştir. Aktif bir çocuğa sahip olan annelerin çocuklarına karşı daha sınırlayıcı oldukları bulunmuştur.

Türkiyede çocuğun mizacı ile ilgili yapılmış çok az çalışmaya rastlanmıştır.

Yağmurlu, Sanson ve Köymen (2005), ebeveyn davranışları ve çocuğun mizacının, okul öncesi dönemdeki çocukların olumlu sosyal davranış gelişimine ve zihin kuramı yeteneğinin bu ilişkideki aracı rolünü araştırmayı amaçlamıştır. Araştırmanın örneklemini Avustralya'da yaşayan 151 Avustralyalı ve 50 Türk çocuk ve bu çocukların anneleri ve yuva öğretmenlerinden oluşmaktadır. Araştırmanın sonuçlarına göre, çocuğun tepkisel mizaç özelliği yükseldikçe çocuğun sıcakkanlılığı ve sebatkarlığı azalmaktadır. Sebatkar, sıcakkanlı ve az tepkisel çocuk özellikleri daha az ebeveyn stresi ile ilişkilidir. Türk ve Avusturalyalı çocukların olumlu sosyal davranışlarının yordayıcıları arasında farklılık bulunmuştur. Avustralya örnekleminde daha az tepkisel ve daha çok sebatkar olan çocuklar ile çocuk yetiştirme stresini daha az yaşayan, daha az cezalandırma kullanan ve daha çok sıcaklık gösteren annelerin çocukları daha yüksek düzeyde olumlu sosyal davranış göstermişlerdir.

Etkileşimsel (transactional) modele göre; ebeveyn tutumları çocuğun mizacından etkilenmekle birlikte çocuğun mizacı da ebeveyn tutumundan etkilenmektedir. Uyum sağlayabilen, kolay yatıştırılabilen veya sosyal bir çocuk ebeveynin sıcaklığını ve duyarlılığını ortaya çıkarabilir. Bunun yanında çabuk öfkelenen, talepkar, içe kapanık çocuk ebeveynin öfkesini ve çocuğu ile ilişkisinde daha geri çekilmiş olmasına sebep olabilir. Tersine, sıcak ve duyarlı ebeveynlik çocuktaki olumsuz duygulanımının ifadesini azaltırken mesafeli ya da tutarsız ebeveynlik de bu durumu arttırabilir (Sanson ve Rothbart, 1995).

3.3. EBEVEYN KİŞİLİĞİ VE ÇOCUĞUN MIZACI ARASINDAKİ İLİŞKİYİ İNCELEYEN ÇALIŞMALAR

Kochanska ve ark. (2004), bebeğin mizacının ve ebeveyn kişiliğinin, ebeveyn-bebek ilişkisine olan katkısını incelemiştir. Araştırmaya yedi aylık olan 102 bebek ve ebeveynleri katılmıştır. Bebeğin mizacı ve ebeveyn kişiliği arasındaki ilişki bağlamında, bebeğin mizacı ve babalarının kişilik özellikleri arasında anlamlı bir ilişki bulunmamakla beraber; annenin kişilik özellikleri ve bebeklerin mizaç özellikleri arasında orta düzeyde bir ilişki bulunmuştur. Daha fazla yumuşak başlı olan annelerin, dikkatini daha iyi odaklayan ve daha az korkulu bebeklere sahip olduğu bulunmuştur. Yine empati düzeyi yüksek olan annelerin bebeklerinin, daha iyi odaklandığı ve öfkeye daha az eğilim gösterdiği bulunmuştur. Gelişime açıklık kişilik özelliği yüksek olan annelerin bebekleri daha sevinçli bulunmuştur. Daha sevinçli bebeklerin annelerinin daha duyarlı olduğu gözlenmiştir. Ayrıca, daha empatik annelerin daha duyarlı olduğu, daha sevinçli bebeğe sahip olan annelerin ise bebeklerini daha uzun süre izledikleri bulunmuştur. Yüksek düzeyde özenetim-sorumluluk duygusuna sahip olan annelerin bebeklerini daha uzun süre izledikleri belirtilmiştir. Bebeğin mizacı ve babanın kişilik özellikleri arasındaki ilişkide, daha sevinçli, daha az öfkeli ve daha iyi odaklanan bebeklerin olduğu çiftlerde, daha fazla olumlu duygulanımsal ortamın olduğu ortaya konmuştur. Babaların yumuşak başlılık ve gelişime açıklık açısından daha yüksek puanlar aldığı çiftlerde ise daha fazla olumlu ortamın olduğu bulunmuştur. Gelişime açıklık kişilik özelliğinin daha fazla duyarlılığı ön gördüğü belirtilmiştir. Bununla birlikte babanın dışadönüklüğünün, bebeğini daha kısa süre izleme ile ilişkili olduğu bulunmuştur.

Komsi ve ark. (2008), yaptıkları araştırmada, ebeveynin, çocuğunun mizacı hakkındaki kişisel görüşü ve dışadönüklük ile duygusal tutarsızlık kişilik özelliklerinin sabitliği ve değişebilirliği arasındaki ilişkiyi incelemiştir. İkincil olarak ebeveyn kişilik özelliklerinin, ebeveynin çocuğunun mizacı hakkındaki kişisel görüşünü etkileyip

etkilemediği incelenmiştir. Araştırma, 109 anne, bebek, baba üçlüsü ile yapılmıştır. Araştırmanın sonuçlarına göre, yüksek düzeyde dışadönüklük kişilik özelliğine sahip olan ebeveynler ile yüksek olumlu duygulanım gösteren bebeklerin; yüksek düzeyde duygusal tutarsızlık kişilik özelliği gösteren ebeveynler ile yüksek olumsuz duygulanım gösteren bebekler arasında anlamlı düzeyde ilişki olduğu bulunmuştur. Dışadönüklüğü yüksek olan ebeveynlerin, yüksek düzeyde çabalı kontrolü olan çocuklarla anlamlı derece ilişkili olduğu bulunmuştur. Babanın yüksek düzeyde dışadönüklük kişilik özelliği ile çocuğun yüksek düzeydeki dışadönüklüğü; annenin yüksek düzeyde dışadönüklük kişilik özelliği ile çocuğun düşük düzey olumsuz duygulanımı; ebeveynlerin yüksek düzeydeki duygusal tutarsızlık kişilik özelliği ile çocuktaki yüksek olumsuz duygulanım; babaların yüksek düzeydeki duygusal tutarsızlık kişilik özelliği ile çocuğun düşük düzeydeki çabalı kontrolü arasında anlamlı derecede bir ilişki olduğu saptanmıştır. Beş yıl sonrasında, yüksek düzeyde dışadönüklük kişilik özelliğine sahip olan ebeveynlerin, yüksek düzeyde çabalı kontrolü olan çocuklarla; yüksek duygusal tutarsızlık kişilik özelliğine sahip olan ebeveynlerin ise yüksek düzeyde olumsuz duygulanım gösteren çocuklarla anlamlı düzeyde ilişkili olduğu görülmüştür. Ebeveynin çocuğunu düşük düzeyde dışadönük ve çabalı kontrole sahip olarak algılamasının, duygusal tutarsızlık kişilik özelliği ile karşılıklı ilişki içerisinde olduğu bulunmuştur. Yine beş yıl sonrasında, bebeğin yüksek olumlu duygulanımının, ebeveynin yüksek dışadönüklük kişilik özelliğiyle; bebeğin yüksek olumsuz duygulanımının, ebeveynin yüksek duygusal tutarsızlığı ve babaların düşük dışadönüklülüğü ile ilişkili olduğu bulunmuştur. Bebeğin altı aylıkken gösterdiği yüksek olumlu duygulanımının, beş yıl sonrasında ebeveynin düşük düzey duygusal tutarsızlık kişilik özelliğini anlamlı şekilde yordadığı bulunmuştur. Bebeğin olumsuz duygulanımının ise, beş yıl sonrasında ebeveynin dışadönüklük ve duygusal tutarsızlık kişilik özelliklerini yordamadığı bulunmuştur. Ebeveynin, çocuğunun mizacını algılayışının değişmesinin, dışadönüklük kişilik özelliğinin değişmesi ile ilişkili olmadığı bulunmuştur.

Degnan ve ark. (2008), bebeklik dönemindeki mizaç özellikleri ve suskunluk ile çocukluk dönemindeki sosyal geri çekilmişlik arasındaki ilişkide, çocuk bakımı öyküsünün, annenin kişilik özelliklerinin ve davranışlarının arabulucu etkisini araştırmışlardır. Yapılan boylamsal çalışmada, 77 bebek, bebekliklerinden başlanarak orta çocukluk dönemine kadar izlenmiştir. Ebeveynin duygusal tutarsızlık kişilik özelliğini ve depresif semptomlarını içeren ebeveyn olumsuzluğunun, bebeklik dönemindeki mizaç ile çocukluk dönemindeki sosyal geri çekilmişlik arasındaki ilişkinin sürekliliğini belirlediği bulunmuştur. Yüksek düzeyde depresyon ve duygusal tutarsızlık kişilik özelliği bildiren annelere sahip olan çocukların, bebekliklerindeki mizaçsal tarzlarını orta çocukluk dönemi içerisinde de devam ettirdiği bulunmuştur. Bununla birlikte, daha düşük düzeyde depresyon ve duygusal tutarsızlık kişilik özelliği bildiren annelere sahip olan bebeklerin mizacının, çocukluk dönemindeki sosyal geri çekilmişlik ile ilişkili olmadığı bulunmuştur. Olumsuz annelik davranışından yüksek puan almış annelere sahip olan olumsuz tepkisel bebeklerin, olumlu tepkisel bebeklere göre, çocukluk döneminde daha yüksek düzeyde sosyal geri çekilmişlik sergileme eğiliminde oldukları bulunmuştur. Annenin aşırı endişeli davranışlarının, çocuğun okul öncesi dönemdeki suskunluğu ile orta çocukluk dönemindeki sosyal geri çekilmişliği arasındaki ilişkinin sürekliliğini belirlediği ortaya konmuştur. Çocuğun suskunluğunun ve annenin olumsuzluğunun ana etkilerinin, çocuğun orta çocukluk dönemindeki sosyal geri çekilmişliği ile anlamlı düzeyde ilgili olduğu bulunmuştur. Endişe düzeyi düşük olan annelerin çocuklarının okul öncesindeki suskunluğunun, çocukluk dönemindeki sosyal geri çekilmişlikle ilgili olmadığı gözlenmiştir. Yüksek düzeyde endişeli anneye sahip olan çocukların, okul öncesi dönemdeki suskunluğunun orta çocukluk döneminde de devam etmesinin birbiri ile ilişkili olduğu bulunmuştur. Ebeveynin kişilik faktörleri ile duyarlı ve hassas ebeveynlik arasındaki ilişkiyi araştırmanın, ketlenmiş çocukların gelişimsel basamaklarına etki eden çevresel mekanizmayı aydınlattığı düşünülmüştür.

3.4. EBEVEYNİN KİŞİLİĞİ, ÇOCUĞUN MIZACI VE EBEVEYN TUTUMLARI ARASINDAKİ İLİŞKİYİ İNCELEYEN ÇALIŞMALAR

Clark ve ark. (2000), annenin kişiliği ve çocuğun mizacı arasındaki etkileşimi araştırmışlardır. Araştırmacılar, bebeklerin olumsuz duygulanımlarını belirlemek amacıyla, bebekleri 8-10 aylıkken doğal ortamlarında gözlemlemişlerdir. Ebeveynlerin kişilik özelliklerinin belirlenmesi için ebeveynler tarafından çeşitli ölçekler doldurulmuştur. Bebekler 13-15 aylıkken ise ebeveyn davranışını değerlendirmek amacıyla anne-bebek ilişkisini laboratuvar ortamında gözlemlemişlerdir. Çalışmada 56 kız, 56 erkek çocuğa sahip 112 ebeveyn ile çalışılmıştır. Araştırma sonuçları, duygusal tutarsızlık ve dışadönüklükten yüksek puan alan annelerin, çocukları 13-15 aylıkken disiplin uygulamalarında güç kullandıklarını ortaya koymuştur. 8-10 aylıkken çocuğun olumsuz duygulanımının beş ay sonra annenin yüksek düzeyde güç kullanımını yordadığını gözlemişlerdir. Çocuğun negatif duygulanımı ve ebeveynin güç kullanması arasındaki ilişkinin, ebeveynin empati ve dışadönüklük kişilik özellikleri tarafından yönetildiği ortaya konmuştur. Empati düzeyi yüksek olan annelerin, çocuklarının negatif duygulanım düzeyine rağmen, daha az; empati düzeyi düşük olan annelerin ise yüksek olumsuz duygulanım gösteren çocuklarına karşı daha fazla güç kullandıkları belirtilmiştir. Ayrıca, dışadönüklüğü düşük olan annelerin, çocuklarının duygulanım düzeylerine rağmen, düşük güç kullandıkları; dışadönüklüğü yüksek annelerin, çocuğun yüksek ya da düşük olumsuz duygulanımına göre değişik tepkiler verdikleri bulunmuştur. Yine annelerin, çocuğu yüksek olumsuz duygulanım içindeyse yüksek güç; çocuğu daha az negatif duygulanım içindeyse daha düşük güç kullandığı gözlenmiştir. Özdenetim-sorumluluk kişilik özelliği yüksek olan annelerin, dışadönük ve yumuşak başlı kişilik özelliğine sahip olan anneler gibi, çocuklarına karşı daha duyarlı olduğu bulunmuştur. Çocuğun olumsuz duygulanımının annenin özdenetim-sorumluluk

kişilik özelliği ve duyarlılığı arasındaki ilişkide yönetici rolde olduğu ortaya konmuştur.

Karreman, Van Tuijl, Van Aken, Dekovic (2008), beş faktör modelini kullanarak ebeveyn kişiliği ve gözlenen ebeveynlik arasındaki ilişkide çocuğun mizaç özelliklerinden kendini düzenleme yeteneğinin bir yönü olan çabalı kontrolün moderatör etkisini incelemiştir. Çabalı kontrol, çocuğun baskın olan tepkisini durdurarak baskın olmayan tepkiyi kullanabilme becerisi olarak tanımlanmıştır. Bu çalışma 89 ebeveyn ve onların 36 aylık ilk doğan çocukları ile yapılmıştır. Ebeveyn kişiliği ile ebeveyn davranışları arasındaki ilişkide çabalı kontrolün moderatör bir etki gösterdiği ortaya konmuştur. Çocuğun yüksek düzeydeki çabalı kontrolünün, ebeveynlerin sınır koyma, duyarlılık gibi daha fazla olumlu ve daha az olumsuz kontrolünü bildirdiği belirtilmiştir. Düşük düzeyde çabalı kontrole sahip çocuklarda, babaların duygusal tutarsızlık kişilik özelliğinin, olumlu kontrolleri ile negatif, dışadönüklük kişilik özelliğinin ise, olumsuz kontrolleri ile pozitif yönde ilişkili olduğu bulunmuştur. Kendini düzenleme yeteneği düşük olan çocuğa sahip ebeveynlerin, kişiliğindeki farklılaşmaların ebeveynlik uygulamaları üzerinde önemli bir faktör olduğu belirtilmiştir.

Coplan ve ark. (2009), annenin kişilik özellikleri ile ebeveynlik tarzları arasındaki ilişkide çocuğun belirleyici rolünü incelemek amacıyla yaptıkları çalışmada anaokulunun ikinci sınıfına giden 285 çocuğun anneleri ile çalışmışlardır. Anneler, kendi kişilik özellikleri, ebeveynlik tarzları ve aynı zamanda çocuklarının mizacı hakkında bir dizi ölçek doldürmüşlardır. Aşırı koruyucu ebeveynliğin hem çocuktaki utangaçlık hem de annenin duygusal tutarsızlık kişilik özelliği ile anlamlı derecede pozitif yönde ilişkili olduğu bulunmuştur. Ayrıca, zorlayıcı ebeveynliğin, çocuktaki duygu düzensizliğiyle pozitif, annenin yumuşak başlılık kişilik özelliği ile negatif yönde ilişkili olduğu ortaya konmuştur. Ayrıca, demokratik ebeveynliğin, çocuğun duygu düzensizliği ve annenin duygusal tutarsızlık kişilik özelliği ile negatif, yumuşak başlılık kişilik özelliği ile pozitif yönde anlamlı derecede ilişkili olduğu bulunmuştur. Yüksek duygusal tepkiselliği gösteren utangaçlık ve duygusal düzensizlik ile yüksek ebeveyn

kontrolünü gösteren zorlayıcı ve aşırı koruyucu ebeveynlik arasında anlamlı ilişkiler olduğu ortaya konmuştur. Çocuğun yüksek düzeyde utangaçlığı söz konusu olduğunda, annenin duygusal tutarsızlık kişilik özelliğinin, aşırı koruyucu ebeveynlikle daha güçlü biçimde ilişkili olduğu bulunmuştur. Çocuğun yüksek düzeyde duygusal düzensizliği söz konusu olduğunda, annenin yumuşak başlılık kişilik özelliğinin, zorlayıcı ebeveynlikle daha güçlü biçimde negatif yönde ilişkili olduğu saptanmıştır.

4. ÇALIŞMANIN AMACI VE PROBLEMLERİ

Bu çalışmada, birincil amaç annenin kişiliği, çocuğun mizacı ve ebeveynlik tutumları arasındaki ilişkinin incelenmesidir. Çalışmadaki ikincil amaç çocuğun mizacının annenin kişiliği ile çocuk yetiştirme tutumları arasındaki biçimlendirici etkisinin incelenmesidir.

Bu amaçla aşağıda belirtilen problem ve hipotezler ele alınmıştır:

4.1. Problemler ve Hipotezler

4.P.1. Çocuğun cinsiyet özelliği kontrol edildiğinde, annenin kişilik özellikleri ile ebeveyn tutumları arasında ilişki var mıdır?

4.P.1.H.1. Çocuğun cinsiyet özelliği kontrol edildiğinde, duygusal tutarsızlık kişilik özelliği demokratik ebeveyn tutumunu olumsuz yönde, yumuşak başlılık, gelişime açıklık, özdenetim-sorumluluk ve dışadönüklük mizaç özellikleri ise demokratik ebeveyn tutumunu olumlu yönde anlamlı derecede yordayacaktır.

4.P.1.H.2. Çocuğun cinsiyet özelliği kontrol edildiğinde, duygusal tutarsızlık kişilik özelliği otoriter ebeveyn tutumunu olumlu yönde, yumuşak başlılık, gelişime açıklık, özdenetim-sorumluluk ve dışadönüklük kişilik özellikleri otoriter ebeveyn tutumunu olumsuz yönde anlamlı derecede yordayacaktır.

4.P.1.H.3. Çocuğun cinsiyet özelliği kontrol edildiğinde, duygusal tutarsızlık, gelişime açıklık, dışadönüklük, izin verici kişilik özelliği izin verici ebeveyn tutumunu olumlu yönde yordayacaktır.

4.P.1.H.4. Çocuğun cinsiyet özelliği kontrol edildiğinde, duygusal tutarsızlık kişilik özelliği aşırı koruyucu tutumunu olumlu yönde yordayacaktır.

4.P.2. Çocuğun cinsiyet özellikleri kontrol edildiğinde, çocuğun mizacı ve ebeveyn tutumları arasında ilişki var mıdır?

4.P.2.H.5. Çocuğun cinsiyet özellikleri kontrol edildiğinde, sebatkarlık, sıcakkanlılık mizaç özellikleri demokratik tutumunu olumlu yönde, tepkisellik mizaç özelliği ise demokratik ebeveyn tutumunu olumsuz yönde anlamlı derecede yordayacaktır.

4.P.2.H.6. Çocuğun cinsiyet özellikleri kontrol edildiğinde, tepkisellik mizaç özelliği otoriter ebeveyn tutumunu olumlu yönde, sıcakkanlılık ve sebatkarlık mizaç özellikleri ise otoriter ebeveyn tutumunu olumsuz yönde anlamlı derecede yordayacaktır.

4.P.2.H.7. Çocuğun cinsiyet özellikleri kontrol edildiğinde, sıcakkanlılık ve sebatkarlık mizaç özellikleri aşırı koruyucu ebeveyn tutumunu olumsuz yönde anlamlı derece yordayacaktır.

4.P.2.H.8. Çocuğun cinsiyet özellikleri kontrol edildiğinde, tepkisellik mizaç özelliği izin verici ebeveyn tutumunu olumlu yönde, sıcakkanlılık ve sebatkarlık mizaç özellikleri izin verici ebeveyn tutumunu olumsuz yönde yordayacaktır.

4.P.3. Çocuğun cinsiyet özellikleri kontrol edildiğinde, annenin kişilik özellikleri ve ebeveyn tutumları arasındaki ilişkide çocuğun mizacı (tepkisellik, sebatkarlık, sıcakkanlılık, ritmiklik) biçimlendirici bir etkiye sahip midir?

5. EBEVEYN KİŞİLİK ÖZELLİKLERİ, ÇOCUK MİZACI VE EBEVEYN TUTUMLARI ARASINDAKİ İLİŞKİYİ İNCELEYEN ÇALIŞMANIN YÖNTEMİ

5.1. Katılımcılar:

Bu çalışmanın örneklemini, Bakırköy ilçesinde 2008-2009 eğitim-öğretim yılında, İl Sosyal Hizmetler Müdürlüğüne bağlı kreşlere ve Bakırköy İlçe Milli Eğitim Müdürlüğüne bağlı anaokulları ve ilköğretim okullarının anasınıfına devam eden yaşları 46 ile 70 ay arasında değişen 205 çocuğun anneleri oluşturmaktadır. Katılımcılar, araştırmaya katılmaya gönüllü olmak, eşiyle bir arada yaşıyor olmak, yaşları 46 ila 70 ay arasında değişen çocuğa sahip olmak ve orta ya da yüksek ekonomik düzeyde olma ölçütlerine göre seçilmişlerdir.

Araştırmanın örneklemini oluşturan çocukların %49'u (N=100) kız, %51'i (N=105) erkektir. Annelerin %10'u (N=18) yüksek lisans ve üstü, % 48'i (N=89) lisans, %9'u (N=28) yüksek okul, %26'sı (N=58) lise, %3'ü (N=3) ortaokul ve %4'ü (N=9) ilkokul mezunudur. Annelerin %1'i (N=2) ekonomik durumunu çok iyi, %53'ü (N=118) iyi, %40'ı (N= 82) orta ve %2'si (N=3) düşük olarak tanımlamıştır. Çocuk ve annelere ait demografik bilgiler Tablo 1'de gösterilmiştir.

Tablo 1: Çocuğun Cinsiyet ve Annenin Eğitim ve Ekonomik Durumuna İlişkin Demografik Bilgiler

	N	%
Çocuk Cinsiyet		
Kız	100	48.8
Erkek	105	51.2
Toplam	205	100
Anne Eğitim		
Yüksek lisans ve üstü	18	10.1
Lisans	89	47.7
Yüksek okul	28	9.4
Lise	58	25.8
Ortaokul	3	2.9
İlkokul	9	3.9
Ekonomik Durum		
Düşük	3	1.5
Orta	82	40.0
İyi	118	52.6
Çok İyi	2	1
Toplam	205	100

Kız çocukların yaş ortalaması 58 ay (SS=9.19), erkek çocukların yaş ortalaması ise de 58 ay (S=6.64) dir. Çocukların yaş ortalamaları karşılaştırılmış ve istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmamıştır ($t(203)=.26$, $p>.05$). Annelerin yaş ortalamaları ve çocukların cinsiyete göre yaş ortalamaları ve standart sapmalarına ait bilgileri Tablo 2 de verilmiştir.

Tablo 2: Annelerin Yaş ve Çocukların Cinsiyete Göre Yaş Ortalamaları

	Cinsiyet	N	Ort.	S	t	p
Çocuğun Yaşı (aylık)	Kız	100	58.18	9.19	.26	>.05
	Erkek	105	57.90	6.64		
Annenin Yaşı		205	34.06	4.25		

5.2. Veri Toplama Araçları

Araştırma verilerinin toplanmasında Aile Bilgi Formu, Ebeveyn Tutum Ölçeği, Çocuklar için Kısa Mizaç Ölçeği, Beş Faktör Kişilik Envanteri kullanılmıştır. Tüm ölçekler anneler tarafından doldurulmuştur.

5.2.1 Aile Bilgi Formu:

Araştırmacı tarafından hazırlanan Aile Bilgi Formu çocuğun cinsiyeti, doğum tarihi, ebeveynlerin yaşı, eğitim düzeyi, mesleği ve iş gibi demografik bilgileri hakkında açık uçlu sorularla bilgi alınmıştır. Bunun yanı sıra son altı ay içerisinde psikiyatrik tedavi görüp görmedikleri belirlemeye yönelik soruyu “evet” ve “hayır” şıklarını işaretleyerek cevaplamışlardır. Son altı ay içerisinde psikiyatrik tedavi görmüş olan anneler değerlendirmeye alınmamıştır. Ayrıca ekonomik durumları ile ilgili algılarını “çok iyi”, “iyi”, “orta”, “düşük” şıklarını işaretleyerek ailenin algıladıkları ekonomik durumları ile ilgili bilgi alınmıştır.

5.2.2. Beş Faktör Kişilik Envanteri (5FKE)

Beş Faktör Kişilik Envanteri (5FKE), Somer, Korkmaz ve Tatar (2004) tarafından kişilik özelliklerini ölçmek amacıyla geliştirilmiştir. Envanter genç ve yetişkin kişilik özelliklerini beş temel kişilik boyutunda ve bu boyutların farklı yönlerini 17 alt ölçekte ele almaktadır. 5FKE, kişinin kendi kendisini değerlendirdiği davranışsal, duygusal ve düşünsel özelliklerle ilgili kısa ifadeleri içeren, likert tipinde, 5 basamaklı, 220 maddeden oluşmaktadır. Her maddenin karşısında “tamamen uygun”, “biraz uygun”, “kararsız”, “pek uygun değil”, “hiç uygun değil” seçenekleri bulunmaktadır.

Dışadönüklük Boyutu: Temelde hayat dolu, heyecanlı, neşeli, konuşkan, girişken ve sosyal olma gibi özellikleri içermektedir. Dışadönüklük faktöründe yüksek puan alan kişiler, genel olarak sıcaklık, insanlarla bir arada bulunmayı sevme, sosyallik, girişkenlik, hareketlilik gibi özelliklere sahiptirler. Bu faktörden düşük puan alan

içedönükler genellikle mesafeli, ciddi görünümlü, dikkat çekmeyen, kararlarını kendi başına almaktan hoşlanan kişilerdir. Bu faktör, canlılık, girişkenlik ve insanlarla etkileşim boyutları ile temsil edilmektedir.

Yumuşak başlılık-Geçimlilik Boyutu: İnsanlara güven, doğru sözlülük, elseverlik (alturizm), uyma, alçakgönüllülük ve ılımlılık gibi özelliklerle tanımlanmaktadır. Bu faktörden yüksek puan alan kişiler, çatışmalardan kaçınan, geçimli ve işbirliğine yatkın kişilerdir. Bu faktörden düşük puan kişiler, başkalarının istekleri ile kendi ihtiyaçları çeliştiğinde daha kolay “hayır” diyebilen, yüksek puanlılar gibi insanlara güven duymaktan ziyade daha şüpheli bir yaklaşım sergileyen, zaman zaman bencil, hatta kavgacı olarak tanımlanabilen kişilerdir. Bu faktör, hoşgörü, sakinlik, uzlaşma ve yumuşak kalplilik-elseverlik boyutları ile temsil edilmektedir.

Özdenetim-Sorumluluk Boyutu: Düzenlilik, sorumluluk sahibi olma, kurallara uyma eğilimi, kendini kontrol edebilme ve amaca ulaşmak için gösterilen kararlı çabalarla kendini gösteren faktördür. Bu faktördeki yüksek puanlar iş ve okul başarısı ile bağlantılı görülmektedir ancak aşırı uçta, rahatsız edici düzeyde titizlik, ayrıntıcılık, kompulsif düzeyde düzenlilik ihtiyacı olarak kendini gösterebilmektedir. Düşük puanlılar ise, hedeflerine ulaşmada daha gevşek davranan, ahlaki prensipler konusunda daha esnek olabilen ve dürtü kontrolü daha düşük kişilerdir. Bu faktör, düzenlilik, kurallara bağlılık, sorumluluk-kararlılık ve heyecan arama boyutlarıyla temsil edilmektedir.

Duygusal Tutarsızlık Boyutu: Heyecanlı-endişeli bir yapı, güvensizlik, sinirlilik ve yüksek düzeyde uyarılabilirlik gibi özelliklerle tanınmaktadır. Bu boyuttan yüksek puan alan kişiler hassaslık, duygusallık, endişelilik ve gerginlik gibi duygulara eğilimli olan, stresle başa çıkmada zorlanan, karşılaştığı güçlükler ve engeller karşısında direnci çabuk kırılan ve dürtüsel davranma eğilimi gösteren kişilerdir. Bu kişilerin duygusal dengeleri sıklıkla değişme eğilimi gösterebilmektedir. Boyuttan düşük puan alan kişiler ise, kendine güvenli, engellerle başa çıkmada etkili, uyumlu, telaşsız ve sakin, ego gücü

yüksek kişilerdir. Bu faktör, duygusal değişkenlik, endişeye yatkınlık ve kendine güvensizlik boyutlarıyla temsil edilmektedir.

Gelişime Açıklık Boyutu: Gelişmiş entelektüel özellikler, dünyayı ve kendisini gözleme ve farkında olma becerisi, derin algısalılık, duygusal yaşamda zenginlik, yaratıcılık gibi özellikleri kapsamaktadır. Boyuttan yüksek puan alanlar, analitik düşünen, kendisi ve dünya hakkında düşünmekten, okumaktan hoşlanan, duyarlı, ilgi alanları geniş, yeniliğe açık ve yaratıcı kişiler olarak tanımlanabilmektedir. Düşük puan alanlar ise, somut faaliyetleri soyut faaliyetlere tercih eden, pratik, ince düşünmekten pek hoşlanmayan, fikirlerle fazla uğraşmayan, muhafazakar, yeniliğe dirençli, ilgi alanları sınırlı, geleneksel görüşleri fazla sorgulamayan kişilerdir. Bu faktör, analitik düşünme, duyarlılık ve yeniliğe açıklık boyutları ile temsil edilmektedir.

Beş Faktör Kişilik Envanterinin iç-tutarlılık ve test- tekrar test güvenirlik katsayılarını incelemek üzere dört farklı örneklemden veri toplanmıştır. Bu örneklemeler öğrenci ve yetişkin olarak iki temel gruba ayrılmıştır.

Boyutların öğrenci örnekleminde Cronbach alfa güvenirlik katsayıları Dışadönüklük için .86, Yumuşakbaşlılık için .86, Özdenetim - Sorumluluk için .88, Duygusal Tutarsızlık için .92, Gelişime Açıklık için .86 dır (Somer, Korkmaz, Tatar, 2004).

Boyutların yetişkin örnekleminde Cronbach alfa güvenirlik katsayıları Dışadönüklük için .88, Yumuşakbaşlılık-Geçimlilik için .96, Özdenetim - Sorumluluk için .95, Duygusal Tutarsızlık için .95, Gelişime Açıklık için .96 olarak bulunmuştur (Somer ve ark., 2004).

5.2.3. Çocuklar için Kısa Mizaç Ölçeği (ÇKMÖ)

Ölçek, 1989 yılında Prior, Sanson ve Oberklaid tarafından çocukların mizacını değerlendirmek amacıyla geliştirilmiştir (Yağmurlu, Sanson, Köymen, 2005).

Anne ve babalar tarafından doldurulan ölçek, 30 maddeden oluşmaktadır. Her davranış biçiminin karşısında sıklık oranlarına göre farklılaşan 6 seçenek bulunmaktadır. ‘‘Hemen her zaman’’ 6 puan, ‘‘Sık sık’’ 5 puan, ‘‘Değişken genelde olur’’ 4 puan, ‘‘Değişken genelde olmaz’’ 3 puan, ‘‘Sık değil’’ 2 puan, ‘‘Hemen hiç’’ 1 puan almaktadır.

Ölçek, mizacın 4 alt boyutunu içermektedir. Bu alt boyutlar;

Tepkisellik Boyutu: Belirli bir uyarana ya da olaya tepki vermeye hazır olma durumunu ölçmeye yöneliktir. ‘‘Çocuğum bir işle uğraşırken, üzüldüğü ya da canı sıkıldığında, onu yere atar, ağlar, kapıları çarpar.’’ tepkisellik alt boyutunu ölçen maddelerden bir tanesidir. Tepkisellik alt boyutu 9 madde ile ölçülmüştür. Bu maddelerin numaraları 7, 8, 11, 16, 19, 20, 24, 25, 29’dur. 8 numaralı madde ters olarak puanlanmaktadır.

Sebatkarlık Boyutu: Dikkati bir aktivite üzerinde yoğunlaştırabilme durumunu ölçmeye yöneliktir. ‘‘Çocuğum, yeni bir işe geçmeden önce başlamış olduğu işini tamamlamayı sever.’’ sebatkarlık alt boyutunu ölçen maddelerden bir tanesidir. Bu boyut 7 madde ile ölçülmüştür. Bu maddelerin numaraları 2, 5, 10, 12, 23, 27, 30’dur. 23 numaralı madde ters olarak puanlanmaktadır.

Sıcakkanlılık Boyutu: Yeni insan ve ortamlara yaklaşma eğilimini ölçmeye yöneliktir. ‘‘Çocuğum ilk defa tanıştığı çocuklara karşı utangaçtır.’’ sıcakkanlılık alt boyutunu ölçen maddelerden bir tanesidir. Sıcakkanlılık alt boyutu 7 madde ile ölçülmüştür. Bu maddelerin numaraları 1, 4, 13, 15, 18, 21, 28’dir. 1, 4 ve 28 numaralı maddeler ters olarak puanlanmaktadır.

Ritmiklik Boyutu: Çocuğun yemek yeme ve uyuma düzeni gibi günlük davranışlarının düzenliliğini ölçmeye yöneliktir. ‘‘Çocuğum her gün hemen hemen aynı zamanda bir şeyler atıştırmak ister.’’ Ritmiklik alt boyutunu ölçen maddelerden bir tanesidir. Ritmiklik alt boyutu 7 madde ile ölçülmüştür. Bu maddelerin numaraları 3, 6,

9, 14, 17, 22, 26'dır. 14, 17, 22 numaralı maddeler ters olarak puanlanmaktadır.

Her Boyuttan alınan yüksek puan, çocuğun yüksek tepkisellik, yüksek sebatkarlık, düşük sıcakkanlılık ve düşük ritmiklik özelliklerine işaret etmektedir (Yağmurlu ve Sanson, 2009).

Çocuklar için Kısa Mizaç Ölçeği'nin Türkçe versiyonu, Yağmurlu tarafından çeviri-geri çeviri yolu ile Avusturalya'da yaşayan 58 Türk çocuğunun annelerine verilerek yapılmıştır (Yağmurlu ve Sanson, 2009). Yağmurlu'nun yapmış olduğu çalışmada, ölçeğin Türkçe versiyonunun iç tutarlılık katsayıları incelenmiş ve boyutların Cronbach alfa güvenirlik katsayıları sıcakkanlılık için .80, tepkisellik için .77, sebatkarlık için .76 ve ritmiklik için .48 olarak bulunmuştur (Yağmurlu ve Sanson, 2009). Yağmurlu ve Altan'ın (2009), çalışmasında ise Çocuklar için Kısa Mizaç Ölçeği, yaşları 46 ile 70 ay arasında değişen Türk çocukların annelerine verilmiştir. Boyutların Cronbach alfa güvenirlik katsayıları sıcakkanlılık için .79, tepkisellik için .69, sebatkarlık için .75, ritmiklik için .63 değerleri ile kabul edilir sınırlar içinde olduğu ortaya konmuştur.

Bu araştırmanın örnekleminde için boyutların Cronbach alfa güvenirlik katsayıları tepkisellik için .81, sebatkarlık için .76, sıcakkanlılık için .79, ritmiklik için ise .57 olarak bulunmuştur.

5.2.4. Ebeveyn Tutum Ölçeği (ETÖ)

Ebeveyn Tutum Ölçeği (ETÖ), Karabulut Demir ve Şendil (2008) tarafından ebeveynlerin 2-6 yaş arasında çocuklara sahip olan ebeveynlerin çocuk yetiştirme davranışlarını ölçmek amacıyla geliştirilmiştir. Ölçek 4 alt boyuttan ve 46 maddeden oluşmaktadır. Alt boyutlar şunlardır:

Demokratik Boyut: Çocuğun ayrı bir kişi olduğunu kabul etmeyi, bağımsız bir kişilik geliştirmesini ve fikirlerini açıkça ifade etmesini teşvik etmeyi içerir. Demokratik

Boyut 17 madde ile ölçülmüştür. Bu maddelerin numaraları 2, 5, 6, 7, 10, 13, 14, 15, 18, 20, 23, 25, 29, 36, 37, 38, 42'dir.

Otoriter Boyut: Çocuğun ayrı bir birey olduğu kabulünün olmayışını, tersine ebeveynin çocuğun sahibi olduğu anlayışını, tek yönlü iletişimi, baskıyı, kurallara koşulsuz itaati, sözel ve fiziksel ceza gibi konuları içerir. Otoriter Boyut 11 madde ile ölçülmüştür. Bu maddelerin numaraları 3, 9, 11, 19, 26, 27, 32, 35, 39, 40, 45'dir.

Aşırı Koruyucu Boyut: Çocuğun kendi başına yetemeyeceği, bu nedenle sürekli korunması gerektiği inancını, uygun olmayan müdahaleleri, aşırı kontrolü ve çocuğa sorumluluk vermekten kaçınmayı içerir. Aşırı Koruyucu Boyut 9 madde ile ölçülmüştür. Bu maddelerin numaraları 4, 8, 12, 16, 21, 22, 28, 41, 46'dır.

İzin Verici Boyut: Çocuğun her yaptığını hoş karşılama, çok fazla özgürlük tanıma ve çocuğu şımartma gibi konuları içerir. İzin verici boyut 9 madde ile ölçülmüştür. Bu maddelerin numaraları 1, 17, 24, 30, 31, 33, 34, 43, 44'dür.

Ölçek beşli likert tarzındadır. Oluşturulan maddeler davranış biçimleri şeklinde olup, her bir davranış biçiminin karşısında sıklık oranlarına göre farklılaşan 5 seçenek bulunmaktadır. Her madde için bu seçeneklerden biri işaretlenmektedir. "Her zaman böyledir" 5 puan; "Çoğunlukla böyledir" 4 puan; "Bazen böyledir" 3 puan; "Nadiren böyledir" 2 puan ve "Hiçbir zaman böyle değildir" 1 puan almaktadır. Böylece yanıtlayan anne-babaların, bahis edilen davranışı ne sıklıkta yaptıklarını ifade etmeleri sağlanmıştır. Her boyuttan alınan puanlar ayrı ayrı hesaplanarak her boyut için bir puan elde edilmektedir. Bir boyuttan yüksek puan almak o boyutun temsil ettiği davranış şeklini benimsemek anlamına gelmektedir.

ETÖ boyutlarının güvenilirliklerini tespit etmek üzere iç tutarlık katsayıları incelenmiştir. Boyutların Cronbach alfa güvenilirlik katsayıları demokratik boyut için .83, otoriter boyut için .76, aşırı koruyucu boyut için .75 ve izin verici boyut için .74 'tür (Karabulut ve ark., 2008).

Bu araştırma örneklemini için boyutların Cronbach alfa güvenilirlik katsayıları, demokratik boyut için .99, otoriter boyut için .94, aşırı koruyucu boyut için .83, izin verici boyut için .86 olarak bulunmuştur.

5.3. İŞLEM

Uygulamaya başlanmadan önce İl Sosyal Hizmetler Müdürlüğü ve İlçe Milli Eğitim Müdürlüğünden gerekli olan onaylar alınmıştır. İl Sosyal Hizmetler Müdürlüğüne bağlı olarak Bakırköy ilçesinde 2008-2009 eğitim-öğretim yılında faaliyet gösteren kreşler ve İlçe Milli Eğitim Müdürlüğüne bağlı olarak Bakırköy ilçesinde faaliyetlerine devam eden ana okullar, resmi ve özel ilköğretim okullarının anasınıflarının listesi alınmıştır. Kurumlara bizzat gidilerek okulların yöneticilerine çalışmanın amacını anlatan bir yazı ile açıklama yapılmıştır. Ulaşılan 49 kreş ve anaokulundan 36 kreş ve anaokulu çalışmaya katılmayı kabul etmiştir. Çalışmaya katılmayı kabul eden kreşlerde çocukların dosyaları incelenerek çalışmanın kriterlerine uygun çocuklar seçilmiştir. Uygun olan tüm çocukların annelerine çalışmanın amacını anlatan bir mektup ile çalışmaya katılmaya gönüllü olup olmadıklarını ve doldurulan formların geri yollanma şeklini bildirecekleri veli izin kağıdı çocuklar aracılığı ile gönderilmiştir. Çalışmaya gönüllü olduğunu belirten annelere ölçekler, kurum müdürleri ve çocukları aracılığıyla bir zarf içinde ulaştırılmış ölçekleri doldurduktan sonra zarfı kapatarak aynı yolla geri yollamaları istenmiştir. Ölçeklerin ilk sayfalarında ebeveynin soruları nasıl cevaplandıracakları ile ilgili bilgi bulunmaktadır. Formlar anne ve babaların veli izin kağıdında belirtmiş oldukları şekilde toplanmıştır. Ölçekleri internet ortamından doldurabileceklerini belirten annelere yazmış oldukları mail adresine ön bilgileri ile birlikte ölçekler gönderilmiş aileler doldurduktan sonra araştırmacının mail adresine geri göndermişlerdir.

5.4. İSTATİSTİKSEL ANALİZLER

Katılımcıların sosyo-demografik özelliklerine dair tanımlayıcı bulgular merkezi eğilim, merkezi yayılım ve frekans dağılımları hesaplanmak suretiyle özetlenmiştir.

ETÖ VE ÇKMÖ puanları arasındaki ilişkiler Pearson Momentler Çarpımı Korelasyon Değişmezlik Katsayı testi kullanılarak değerlendirilmiştir.

ÇKMÖ faktörlerinin biçimlendirici etkisini test etmek üzere Baron ve Kenny (1986) ile Cohen ve Cohen'in (1983) önerdiği yöntemler dikkate alınarak Hiyerarşik Doğrusal Biçimlendirici (Moderatör) Regresyon Analizi uygulanmıştır. Biçimlendirici regresyon analizi için Baron ve Kenny'nin (1986) öngörülerini doğrultusunda bağımsız değişken ile bağımlı değişken arasındaki korelasyon anlamlı olmalıdır. Bağımsız değişken ile biçimlendirici değişken ve biçimlendirici değişken ile bağımlı değişken arasındaki ilişkinin anlamlılığı konusunda ise herhangi bir ön koşul bildirilmemiştir. Bu doğrultuda, bağımsız değişken olarak ele alınan 5FKE faktörleri arasında, bağımlı değişken olan ETÖ puanları ile anlamlı ilişkisi bulunmayan bağımsız değişkenler biçimlendirici regresyon analizine sokulmamıştır. Hiyerarşik Doğrusal Biçimlendirici (Moderatör) Regresyon Analizine dahil edilecek olan tüm ölçek puanları öncelikle standart (Z) skorlara dönüştürülmüştür (Aiken ve West, 1991). Her bir biçimlendirici regresyon analizi için, regresyon denkleminde birinci adımda sadece tek bir bağımsız değişken, ikinci adımda biçimlendirici değişkenlerin tümü ve son adımda da biçimlendirici değişkenler ile bağımsız değişkenin standart skorlara çevrilmiş puanlarının çarpımı ile elde edilen "bağımsız değişken X biçimlendirici değişken" ortak etkileri girilmiştir. Hiyerarşik Doğrusal Biçimlendirici (Moderatör) Regresyon Analizi sonucunda, üçüncü adımda anlamlı çıkan ortak etkiler, biçimlendirici değişken etkilerinin de anlamlı olduğuna işaret etmektedir. Anlamlılık gösteren biçimlendirici etkiler için biçimlendirici regresyon grafiği, biçimlendirici regresyon analizindeki bağımsız ve biçimlendirici değişkene ait standart olmayan "b" değerleri ile sabit (constant/intercept) değerleri kullanılarak oluşturulmuştur (Aiken ve West, 1991; Cohen ve Cohen, 1983).

6. BULGULAR

Bu bölümde öncelikle katılımcıların ÇKMÖ, 5FKE VE ETÖ puanlarına ait bazı betimleyici istatistikler sunulmuştur. Arkasından araştırmanın temel amacı doğrultusunda, annenin ve çocuğun cinsiyeti kontrol edildiğinde, annenin kişilik özellikleri ve çocukların mizaç özellikleri ile ebeveyn tutumları arasındaki ilişki incelenmiştir. Araştırmanın ikincil amacı doğrultusunda ebeveynin kişilik özellikleri ve ebeveyn tutumları arasındaki ilişkide çocuğun mizaç özelliklerinin biçimlendirici etkisi incelenmiştir.

Katılımcıların ÇKMÖ, 5FKE VE ETÖ' den aldıkları puan ortalamaları ve standart sapmaları Tablo 3'de sunulmuştur.

Tablo 3: Dört Farklı Mizaç Özelliği ve Ebeveyn Tutumu Puanlarına Dair Ağırlıklı Ortalama ve Standart Sapma Değerleri

N=205	Ort.	S
ÇKMÖ (1=Düşük, 6=Yüksek)		
Ritmiklik	4.46	.71
Sıcakkanlılık	4.30	.92
Sebatkarlık	3.98	.85
Tepkisellik	2.89	.89
ETÖ (1=Düşük, 5=Yüksek)		
Demokratik	4.53	.33
Aşırı Koruyucu	3.43	.74
İzin Verici	2.34	.57
Otoriter	1.99	.50

Örnekleme oluşturan annelerin çocukları arasında ritmiklik mizaç özelliğine

sahip olduğu belirten çocukların sayısı en fazla olmakla birlikte, tepkisellik mizaç özelliğine sahip olduğu belirtilen çocuk sayısı en azdır.

Örneklemede en fazla demokratik ebeveyn tutumunu gösteren anneler bulunmakla beraber, en az otoriter tutum sergilediğini belirten anneler olduğu saptanmıştır.

Annenin Kişilik Özellikleri ve Ebeveyn Tutumları Arasındaki İlişkilere Dair Korelasyon Analizi

Çalışmanın birincil amacı doğrultusunda, annelerin kişilik özellikleri, çocukların mizaç özellikleri ve ebeveyn tutumları arasındaki ilişkileri görmek için Pearson korelasyon analizi uygulanmıştır (Tablo 4 ve 5).

Demokratik ebeveyn tutumu ile dışadönüklük, yumuşak başlılık ve gelişime açıklık kişilik özellikleri arasında pozitif; duygusal tutarsızlık kişilik özelliği ile negatif yönde bir ilişki bulunmuştur (sırasıyla, $r=.27$, $p< .01$; $r=.20$, $p< .01$; $r=-.31$, $p<.01$; $r= -.25$, $p< .01$). Buna göre, dışadönüklük, yumuşak başlılık ve gelişime açıklık kişilik özelliği yüksek, duygusal tutarsızlık kişilik özelliği düşük olan anneler daha fazla demokratik ebeveyn tutumu sergilemektedirler (Tablo 4).

Otoriter ebeveyn tutumu ile dışadönüklük, yumuşak başlılık, özdenetim-sorumluluk ve gelişime açıklık kişilik özellikleri arasında negatif yönde bir ilişki bulunmaktadır (sırasıyla, $r=-.19$, $p< .01$, $r= -.39$, $p< .01$; $r= -.18$, $p< .05$; $r= -.31$, $p< .01$). Ayrıca, duygusal tutarsızlık kişilik özelliği ile olumlu yönde bir ilişki vardır ($r=.44$, $p<.01$). Buna göre, dışadönüklük, yumuşak başlılık ve özdenetim-sorumluluk ve gelişime açıklık kişilik özellikleri düşük olan anneler daha fazla otoriter ebeveyn tutumu sergilemekle birlikte duygusal tutarsızlık kişilik özelliği düşük olan anneler daha az otoriter ebeveyn tutumu sergilemektedirler (Tablo 4).

Aşırı koruyucu ebeveyn tutumu ile duygusal tutarsızlık kişilik özelliği arasında pozitif, gelişime açıklık kişilik özelliği ile ise negatif yönde bir ilişki bulunmuştur (sırasıyla, $r= .22$, $p< .01$, $r= -.15$, $p< .05$). Buna göre, duygusal tutarsızlık kişilik özelliği

yüksek, gelişime açıklık kişilik özelliği ise düşük olan anneler daha fazla aşırı koruyucu ebeveyn tutumu sergilemektedirler (Tablo 4)

İzin verici ebeveyn tutumu ile özdenetim-sorumluluk kişilik özelliği arasında negatif, duygusal tutarsızlık kişilik özelliği ile pozitif yönde bir ilişki bulunmuştur (sırasıyla, $r = -.14$, $p < .05$, $r = .18$, $p < .05$). Özdenetim-sorumluluk kişilik özelliği düşük, duygusal tutarsızlık kişilik özelliği yüksek olan annelerin daha fazla izin verici ebeveyn tutumu sergilemektedirler (Tablo4).

Tablo 4: Annelerin Kişilik Özellikleri ve Ebeveyn Tutumları Arasındaki Korelasyonlar

	Çocuğun Cinsiyeti	Dışadönüklük	Yumuşak başlılık	Özdenetim- Sorumluluk	Duygusal Tutarsızlık	Gelişime Açıklık	Demokratik	Otoriter	Aşırı Koruyucu	İzin Verici
Çocuğun Cinsiyeti	1									
Dışadönüklük	.05	1								
Yumuşak başlılık	.26**	.27**	1							
Özdenetim-Sorumluluk	.06	.03	.37**	1						
Duygusal Tutarsızlık	-.02	-.33**	-.44**	-.31**	1					
Gelişime Açıklık	.03	.52**	.38**	.07	-.38**	1				
Demokratik	-.04	.27**	.20**	.08	-.25**	.39**	1			
Otoriter	-.08	-.19**	-.39**	-.18*	.44**	-.31**	-.42**	1		
Aşırı Koruyucu	.01	-.12	-.01	.03	.22**	-.15*	-.05	.26**	1	
İzin Verici	.09	-.08	.02	-.14*	.18*	-.05	.03	.17*	.30**	1

*p<.05; **p<.01; p***<.001

Çocuğun Mizaç Özellikleri ve Ebeveyn Tutumları Arasındaki İlişkilere Dair Korelasyon Analizi

Çocuğun cinsiyeti ve ebeveyn tutumları arasında anlamlı bir ilişki bulunmamaktadır. Bununla birlikte çocuğun cinsiyeti ile sebatkarlık mizaç özelliği arasında düşük düzeyde anlamlı bir ilişki vardır ($r = -.14$; $p < .05$). Buna göre, kız çocuklarının sebatkarlık mizaç özelliği puanları, erkek çocuklarının puanlarından daha yüksek olduğu söylenebilir.

Demokratik ebeveyn tutumu ile sebatkarlık ve ritmiklik mizaç özellikleri arasında pozitif yönde bir ilişki vardır. Buna göre, sebatkarlık ve ritmiklik mizaç özellikleri yüksek olan çocukların anneleri daha fazla demokratik ebeveyn tutumu sergiler görünmektedirler (sırasıyla; $r = .20$, $p < .01$; $r = .14$, $p < .05$) (Tablo 5)

Otoriter ebeveyn tutumu ile tepkisellik mizaç özelliği arasında pozitif, sebatkarlık ve ritmiklik mizaç özellikleri arasında negatif yönde bir ilişki vardır (sırasıyla; $r = .33$, $p < .01$; $r = -.28$, $p < .01$; $r = -.18$, $p < .01$). Buna göre, tepkisellik mizaç özelliği yüksek, sebatkarlık ve ritmiklik mizaç özellikleri düşük olan çocukların anneleri daha fazla otoriter ebeveyn tutumu gösterdikleri gözlenmektedir (Tablo 5).

Aşırı koruyucu ebeveyn tutumu ile tepkisellik mizaç özelliği arasında pozitif, sebatkarlık, sıcakkanlılık ve ritmiklik mizaç özellikleri arasında negatif yönde bir ilişki vardır (sırasıyla; $r = .36$, $p < .01$; $r = -.15$, $p < .05$; $r = -.24$, $p < .01$; $r = -.18$, $p < .05$). Buna göre, tepkisellik mizaç özelliği yüksek, sebatkarlık, sıcakkanlılık ve ritmiklik mizaç özellikleri düşük olan çocukların anneleri daha fazla aşırı koruyucu ebeveyn tutumu ortaya koydukları söylenebilir (Tablo 5).

İzin verici ebeveyn tutumu ile tepkisellik mizaç özelliği arasında pozitif, sıcakkanlılık ve ritmiklik mizaç özellikleri arasında negatif yönde bir ilişki vardır (sırasıyla; $r = .33$, $p < .01$; $r = -.30$, $p < .01$; $r = -.19$, $p < .01$). Buna göre tepkisellik mizaç

özelliği yüksek, sıcakkanlılık ve ritmiklik mizaç özellikleri düşük olan çocukların anneleri daha fazla izin verici ebeveyn tutumu sergilemektedirler (Tablo 5).

Tablo 5: Çocukların Mizaç Özellikleri ve Ebeveyn Tutumları Arasındaki Korelasyonlar

	Tepkisellik	Sebatkarlık	Sıcakkanlılık	Ritmiklik
Tepkisellik	1			
Sebatkarlık	-.22**	1		
Sıcakkanlık	-.46**	.19**	1	
Ritmiklik	-.35**	.27**	.19**	1
Demokratik	-.12	.20**	.04	.14*
Otoriter	.33**	-.28**	-.07	-.18**
Aşırı Koruyucu	.36**	-.15*	-.24**	-.18*
İzin Verici	.33**	-.05	-.30**	-.19**

*p<.05; **p<.01; ***p<.001

Annenin Kişilik Özelliklerinin Ebeveyn Tutumları Üzerindeki Etkisine Dair Aşamalı Doğrusal Regresyon Analizleri

Ebeveyn Kişilik özelliklerinin, ebeveyn tutumları üzerindeki etkisini görmek amacıyla aşamalı doğrusal regresyon analizi uygulanmıştır. ETÖ' nün değerlendirilmesi sonucu elde edilen demokratik, otoriter, aşırı koruyucu ve izin verici tutumlar sırasıyla bağımlı değişken, 5FKE'nin alt boyutları olan, dışadönüklük, duygusal tutarsızlık, gelişime açıklık ve uzlaşmacılık kişilik özellikleri bağımsız değişkenler olarak analize alınmıştır.

Bu analiz sonuçlarına göre, gelişime açıklık kişilik özelliğinin annelerin demokratik tutumu üzerinde anlamlı düzeyde yordayıcı etkisi olduğu görülmüştür. Gelişime açıklık, demokratik ebeveyn tutumu puanlarındaki değişimin %15'ini yüksek derecede anlamlı düzeyde açıklamaktadır (Tablo 6).

Tablo 6: Annenin Kişilik Özelliklerinin Demokratik Ebeveyn Tutumu Üzerindeki Etkisine Dair Aşamalı Doğrusal Regresyon Analizi Sonuçları

Bağımlı Değişken	Model	Bağımsız Değişken	β	T	R ²	F
Demokratik Ebeveyn Tutumu	1	Gelişime Açıklık	.39	6.01***	.15***	36.13***

*p<.05; **p < .01; ***p < .001

Tek başına duygusal tutarsızlık, duygusal tutarsızlık ve yumuşak başlılık kişilik özelliklerinin birlikte olmasının otoriter ebeveyn tutumu üzerinde anlamlı düzeyde yordayıcı etkisi olduğu görülmüştür. Duygusal tutarsızlık tek başına otoriter ebeveyn tutumu puanlarındaki değişimin %20'sini yüksek derecede, yumuşak başlılık ile birlikte olduğu zaman varyansın %24'ünü orta derecede anlamlı düzeyde açıklamaktadır (Tablo 7).

Tablo 7: Annenin Kişilik Özelliklerinin Otoriter Ebeveyn Tutumu Üzerindeki Etkisine Dair Aşamalı Doğrusal Regresyon Analizi Sonuçları

Bağımlı Değişken	Model	Bağımsız Değişken	β	T	R ²	F
Ototiter Tutum	1	Duygusal Tutarsızlık	.34	4.90***	.20***	49.16***
	2	Yumuşak başlılık	-.24	-3.47**	.24**	31.92***

*p < .05; ** p< .01; *** p<.001

Duygusal tutarsızlık kişilik özelliğinin de aşırı koruyucu ebeveyn tutumu üzerindeki yordayıcı etkisinin anlamlı olduğu görülmüştür. Duygusal Tutarsızlık kişilik özelliği aşırı koruyucu ebeveyn tutumu puanlarındaki değişimin yaklaşık %5'ini orta derecede, anlamlı düzeyde açıklamaktadır (Tablo 8).

Tablo 8: Annenin Kişilik Özelliklerinin Aşırı Koruyucu Ebeveyn Tutumu Üzerindeki Etkisine Dair Aşamalı Doğrusal Regresyon Analizi Sonuçları

Bağımlı Değişken	Model	Bağımsız Değişken	β	T	R²	F
Aşırı Koruyucu Ebeveyn Tutumu	1	Duygusal Tutarsızlık	.22	3.23**	.05**	10.45**

*p < .05; **p < .01; *** p < .001

Duygusal Tutarsızlık kişilik özelliğinin, izin verici ebeveyn tutumu üzerindeki yordayıcı etkisinin de olduğu tespit edilmiştir. Duygusal tutarsızlık kişilik özelliği izin verici ebeveyn tutumundaki varyansın %3'ünü düşük derecede anlamlı düzeyde açıklamaktadır (Tablo 9).

Tablo 9: Annenin Kişilik Özelliklerinin İzin Verici Ebeveyn Tutumu Üzerindeki Etkisine Dair Aşamalı Doğrusal Regresyon Analizi Sonuçları

Bağımlı Değişken	Model	Bağımsız Değişken	β	T	R²	F
İzin Verici Ebeveyn Tutumu	1	Duygusal Tutarsızlık	.18	2.53*	.03*	6.41*

*p < .05; **p < .01; ***p < .001

Çocuğun Mizaç Özelliklerinin Ebeveyn Tutumları Üzerindeki Etkisine Dair Aşamalı Doğrusal Regresyon Analizleri

Çocuğun mizacının ebeveyn tutumları üzerindeki etkisini görmek amacıyla da aşamalı doğrusal regresyon analizi yürütülmüştür. ETÖ' nün değerlendirilmesi sonucu elde edilen demokratik, otoriter, aşırı koruyucu ve izin verici tutumlar sırasıyla bağımlı değişken, ÇKMÖ alt boyutları olan, tepkisellik, sebatkarlık, sıcakkanlılık ve ritmiklik mizaç özellikleri bağımsız değişkenler olarak analize alınmıştır.

Bu analiz sonuçlarına göre, çocuğun sebatkarlık mizaç özelliğinin demokratik ebeveyn tutumu üzerinde anlamlı etkileri olduğu görülmüştür. Sebatkarlık mizaç özelliği varyansın yaklaşık %4'ünü orta derecede anlamlı düzeyde açıklamaktadır (Tablo 10).

Tablo 10: Çocuğun Mizaç Özelliklerinin Demokratik Ebeveyn Tutumu Üzerindeki Etkisine Dair Aşamalı Doğrusal Regresyon Analizi Sonuçları

Bağımlı Değişken	Model	Bağımsız Değişken	β	T	R ²	F
Demokratik Ebeveyn Tutumu	1	Sebatkarlık	.198	2.88**	.04**	8.27**

*p < .05; **p < .01; ***p < .001

Tepkisellik mizaç özelliği ile tepkisellik ve sebatkarlık mizaç özelliklerinin birlikte olmasının otoriter ebeveyn tutumu üzerinde anlamlı etkileri olduğu görülmüştür. Tepkisellik mizaç özelliği tek başına otoriter ebeveyn tutumu puanlarındaki değişimin % 11'ini yüksek derecede, sebatkarlık ile birlikte ise toplam varyansın yaklaşık %16'sını orta derecede anlamlı düzeyde açıklamaktadır (Tablo 11).

Tablo 11: Çocuğun Mizaç Özelliklerinin Otoriter Ebeveyn Tutumu Üzerindeki Etkisine Dair Aşamalı Doğrusal Regresyon Analizi Sonuçları

Bağımlı Değişken	Model	Bağımsız Değişken	β	T	R ²	F
Otoriter Ebeveyn Tutumu	1	Tepkisellik	.29	4.31***	.11***	25.38***
	2	Sebatkarlık	-.21	-3.23**	.16**	18.49***

*p < .05; **p < .01; ***p < .001

Tepkisellik mizaç özelliğinin aşırı koruyucu ebeveyn tutumu üzerinde anlamlı etkisi olduğu görülmüştür. Tepkisellik mizaç özelliği aşırı koruyucu ebeveyn tutumu puanlarındaki değişimin %13'ünü yüksek derecede anlamlı düzeyde açıklamaktadır (Tablo 12).

Tablo 12: Çocuğun Mizaç Özelliklerinin Aşırı Koruyucu Ebeveyn Tutumu Üzerindeki Etkisine Dair Aşamalı Regresyon Analizi Sonuçları

Bağımlı Değişken	Model	Bağımsız Değişken	β	T	R ²	F
Aşırı Koruyucu Ebeveyn Tutumu	1	Tepkisellik	.36	5.55***	.13***	30.78***

*p < .05; **p < .01; ***p < .001

Tek başına tepkisellik mizaç özelliği ile tepkisellik ve sıcakkanlılık mizaç özelliklerinin birlikte olmasının, izin verici ebeveyn tutumu üzerinde anlamlı düzeyde etkileri olduğu görülmüştür. Tepkisellik mizaç özelliği tek başına izin verici ebeveyn tutumu puanlarındaki değişimin %11'ini yüksek derecede, sıcakkanlılık ile birlikte olduğu zaman toplam varyansın yaklaşık %14'ünü düşük derecede anlamlı düzeyde açıklamaktadır (Tablo 13).

Tablo 13: Çocuğun Mizaç Özelliklerinin İzin Verici Ebeveyn Tutumu Üzerindeki Etkisine Dair Aşamalı Regresyon Sonuçları

Bağımlı Değişken	Model	Bağımsız Değişken	β	T	R ²	F
İzin Verici Ebeveyn Tutumu	1	Tepkisellik	.24	3.31**	.11***	24.41***
	2	Sıcakkanlık	-.19	-2.52*	.14*	15.70***

*p < .05; **p < .01; ***p < .001

Araştırmanın bundan sonraki aşamasında kişilik ile tutum arasındaki ilişkilerde mizaç özelliklerinin biçimlendirici etkisini değerlendirmek amacıyla Hiyerarşik Doğrusal Biçimlendirici Regresyon Analizi yapılmıştır. Biçimlendirici regresyon analizi için Baron ve Kenny'nin (1986), öngörülerini doğrultusunda bağımsız değişken ile bağımlı değişken arasındaki korelasyon anlamlı olmalıdır. Bağımsız değişken ile biçimlendirici değişken ve biçimlendirici değişken ile bağımlı değişken arasındaki ilişkinin anlamlılığı konusunda ise herhangi bir ön koşul bildirilmemiştir. Bu nedenle biçimlendirici regresyon analizi ebeveyn tutumu ile anlamlı korelasyon tespit edilen puanlar için yürütülmüştür. Demokratik ebeveyn tutumu ile özdenetim-sorumluluk kişilik özelliği arasında, aşırı koruyucu ebeveyn tutumu ile dışadönüklük, yumuşak başlılık ve özdenetim-sorumluluk arasında, izin verici ebeveyn tutumu ile dışadönüklük, yumuşak başlılık ve gelişime açıklık kişilik özellikleri arasında anlamlı korelasyon bulunmadığı için bu kişilik özellikleri alt boyutları regresyona sokulmamıştır. Ayrıca, kontrol değişkeni olan çocuğun cinsiyeti ile ebeveyn tutumları arasında bir ilişki çıkmadığı için regresyona sokulmamıştır. Bu doğrultuda sırasıyla dışadönüklük, duygusal tutarsızlık, gelişime açıklık, yumuşak başlılık ve özdenetim-sorumluluk kişilik özelliklerinin demokratik, otoriter, aşırı koruyucu ve izin verici ebeveyn tutumları üzerindeki etkisinde çocuğun mizaç özelliklerinden tepkisellik, sebatkarlık, sıcakkanlık ve ritmikliğin biçimlendirici rolünü belirlemek amacıyla toplam 13 farklı Hiyerarşik

Doğrusal Biçimlendirici Regresyon Analizi yürütülmüştür. Bu analizlerin sonucu aşağıda özetlenmiştir.

Dışadönüklük Kişilik Özelliğinin Tutumlar Üzerindeki Etkisinde Mizacın Biçimlendirici Rolü

İlk Hiyerarşik Doğrusal Biçimlendirici Regresyon Analizi'nde, demokratik ebeveyn tutumu bağımlı değişken olarak ele alınmış, regresyon denklemine birinci adımda bağımsız değişken olarak dışadönüklük kişilik özelliği, ikinci adımda biçimlendirici değişkenler olan dört mizaç özelliği ve son olarak dördüncü adımda ise Dışadönüklük X Tepkisellik, Dışadönüklük X Ritmiklik, Dışadönüklük X Tepkisellik ve Dışadönüklük X Sıcakkanlılık ortak etkileri bir arada girilmiştir. Birinci adımda, dışadönüklük kişilik özelliğinin demokratik ebeveyn tutumundaki değişimin yaklaşık %7'sini yüksek derecede anlamlı düzeyde açıkladığı gözlenmektedir (Tablo 14). İkinci adımda regresyon denklemine biçimlendirici değişkenler olarak sokulan dört farklı mizaç özelliğinin bir arada demokratik ebeveyn tutumu üzerindeki değişime katkısının olmadığı gözlenmektedir. Ancak sebatkarlık mizaç özelliği demokratik ebeveyn tutumunu pozitif yönde düşük derecede anlamlı düzeyde yordamaktadır. Üçüncü adımda girilen dışadönüklük kişilik özelliği ile dört farklı mizaç özelliğinin ortak etkilerinin ise bir arada demokratik ebeveyn tutumu üzerindeki değişime katkısının olmadığı gözlenmektedir. Çocuğun mizaç özelliklerinin biçimlendirici etkileri değerlendirildiğinde ise, hiçbir mizaç özelliği için biçimlendirici etkinin anlamlı olmadığı bulunmuştur (Tablo 14).

Tablo 14: Dışadönüklük Kişilik Özelliğinin Demokratik Ebeveyn Tutumu Üzerindeki Etkisinde Çocuğun Mizaç Özelliklerinin Biçimlendirici Rolüne Dair Doğrusal Biçimlendirici Regresyon Analizi Sonuçları.

Değişkenler	B	ΔR²
1.Adım: Dışadönüklük (a)	.25***	.07***
2. Adım: Tepkisellik (b)	-.03	.04
Sebatkarlık (c)	.16*	
Sıcakkanlılık(d)	-.05	
Ritmiklik (e)	.06	
3. Adım: aX b	-.08	.03
a X c	.13	
a X d	-.01	
a X e	-.02	

Not. Tüm ölçek puanları analiz öncesinde standart skorlara dönüştürülmüştür. Tablodaki standardize β katsayıları 3. adımda elde edilmiş katsayılarıdır.

* $p < 0.05$, ** $p < 0.01$, *** $p < 0.001$

Otoriter ebeveyn tutumunun bağımlı değişken olarak ele alındığı ikinci Hiyerarşik Doğrusal Biçimlendirici Regresyon Analizi'nde, regresyon denkleminde birinci adımda bağımsız değişken olarak dışadönüklük kişilik özelliği, ikinci adımda biçimlendirici değişkenler olarak çocuğun dört mizaç özelliği puanları ve son olarak üçüncü adımda ise dışadönüklük kişilik özelliği ile mizaç özelliklerinin ortak etkileri bir arada girilmiştir. Birinci adımda, dışadönüklük kişilik özelliğinin, otoriter ebeveyn tutumundaki değişimin yaklaşık %4'ünü orta derecede anlamlı düzeyde açıkladığı görülmektedir (Tablo 15). İkinci adımda regresyon denkleminde biçimlendirici değişkenler olarak sokulan dört farklı mizaç özelliğinin otoriter ebeveyn tutumundaki değişimin %15'ini yüksek derecede anlamlı düzeyde açıkladığı gözlenmektedir. Bu özellikler arasından tepkisellik mizaç özelliği otoriter ebeveyn tutumunu pozitif yönde, sebatkarlık mizaç özelliği ise negatif olarak anlamlı düzeyde yordamaktadır. Üçüncü adımda regresyona girilen dışadönüklük kişilik özelliği ile dört farklı mizaç özelliğinin ortak etkilerinin bir arada ebeveyn tutumları üzerindeki değişime katkısının anlamlı

olmadığı gözlenmekle birlikte, bu adımda yalnızca tepkisellik mizaç özelliğinin biçimlendirici etkisinin anlamlı olduğu bulgulanmıştır (Tablo 15).

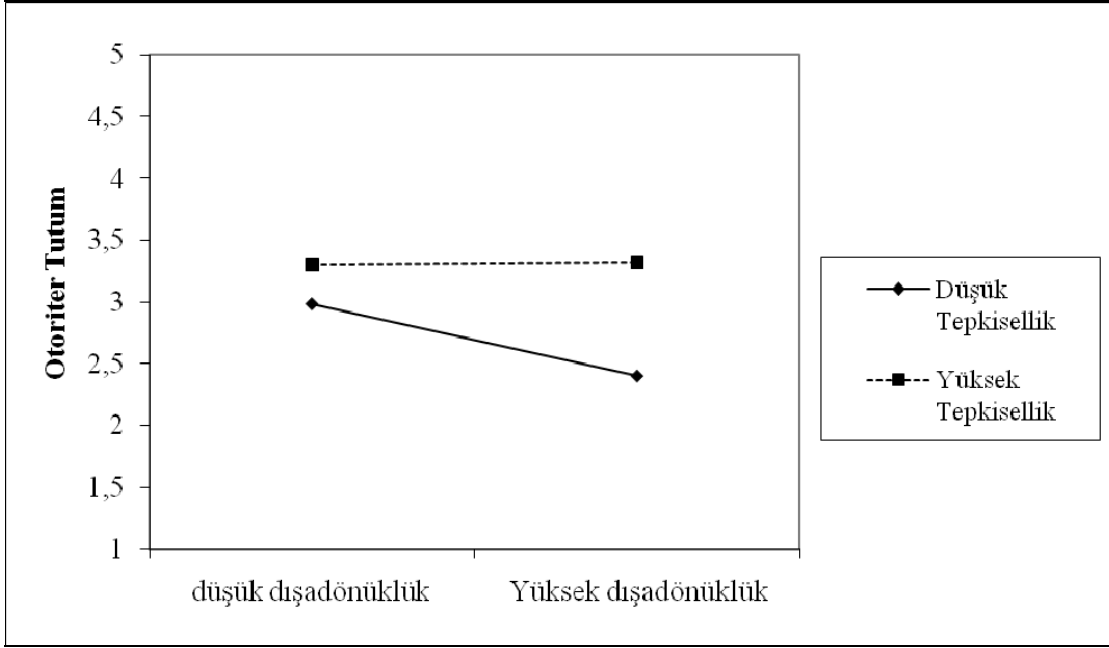
Tablo 15: Dışadönüklük Kişilik Özelliğinin Otoriter Ebeveyn Tutumu Üzerindeki Etkisinde Çocuğun Mizaç Özelliklerinin Biçimlendirici Rolüne Dair Hiyerarşik Doğrusal Biçimlendirici Regresyon Analizi Sonuçları.

Değişkenler	β	ΔR^2
1. Adım: Dışadönüklük(a)	-.14*	.04**
2. Adım: Tepkisellik(b)	.31***	.15***
Sebatkarlık(c)	-.22**	
Sıcakkanlılık(d)	.14	
Ritmiklik(e)	-.01	
3. Adım: aX b	.16*	.03
aX c	-.03	
a X d	-.07	
a X e	.10	

Not. Tüm ölçek puanları analiz öncesinde standart skorlara dönüştürülmüştür. Tablodaki standardize β katsayıları 3. adımda elde edilmiş katsayılardır.
* $p < 0.05$, ** $p < 0.01$, *** $p < 0.001$

Çocuğun tepkisel mizaç özelliğinin biçimlendirici etkisi değerlendirildiğinde, Şekil 1’de görülebileceği gibi, düşük tepkisellik gösteren çocuklarda, annenin dışadönüklük kişilik özelliği alt boyutundan aldığı puanlar arttıkça, otoriter tutum alt boyut puanlarının azaldığı gözlenmektedir. Yüksek tepkisellik mizaç özelliğine sahip çocuklarda ise dışadönüklük kişilik özelliğinin otoriter tutum üzerindeki yordayıcı etkisine dair regresyon eğrisinin düzleştiği görülmektedir. Bu durum, bu mizaç özelliğindeki çocukların annelerinde dışadönüklük ile otoriter tutum arasındaki ilişkinin kaybolduğuna işaret etmektedir. Ebeveynin kişilik özelliğinden bağımsız olarak, yüksek tepkisellik gösteren çocukların annelerinde otoriter tutum puanları da hep yüksek seyretmektedir. Bu durumda, çocuğun düşük tepkisellik düzeyinin annenin otoriter tutumlarındaki artışta tampon (buffering) etki gösterdiği söylenebilir.

Şekil 1: Dışadönüklük Kişilik Özelliğinin Otoriter Ebeveyn Tutumu Üzerindeki Etkisinde Çocuğun Tepkisellik Mizaç Özelliğinin Biçimlendirici Rolü.

Duygusal Tutarsızlık Kişilik Özelliği ile Ebeveyn Tutumları Arasındaki İlişkide Mizaç Özelliklerinin Biçimlendirici Rolü

Üçüncü sırada yürütülen Hiyerarşik Doğrusal Biçimlendirici Regresyon Analizi'nde demokratik ebeveyn tutumu bağımlı değişken olarak ele alınmış, regresyon denkleminde birinci adımda bağımsız değişken olarak duygusal tutarsızlık puanı, ikinci adımda biçimlendirici değişkenler olarak dört mizaç özelliği puanları ve son olarak dördüncü adımda ise Duygusal Tutarsızlık X Tepkisellik, Duygusal Tutarsızlık X Sebatarlık, Duygusal Tutarsızlık X Sıcakkanlılık ve Duygusal Tutarsızlık X Ritmiklik ortak etkileri bir arada girilmiştir. Birinci adımda, duygusal tutarsızlık kişilik özelliği bağımlı değişkendeki değişimin %6'sını yüksek derecede anlamlı düzeyde

açıklamaktadır. İkinci adımda regresyon denkleminde biçimlendirici değişkenler olarak sokulan dört farklı mizaç özelliğinin bir arada demokratik ebeveyn tutumundaki değişime katkısının olmadığı gözlenmektedir. Sadece sebatkarlık mizaç özelliği demokratik ebeveyn tutumunu pozitif yönde ancak düşük derecede anlamlı düzeyde yordamaktadır. Üçüncü adımda regresyona girilen duygusal tutarsızlık kişilik özelliği ile dört farklı mizaç özelliğinin ortak etkileri ise bir arada demokratik ebeveyn tutumu üzerindeki değişime %4 'ünü düşük derecede anlamlı düzeyde açıklamaktadır. Ayrıca, sebatkarlık mizaç özelliğinin bu ilişkide biçimlendirici rolü olduğu görülmüştür (Tablo 16).

Tablo 16: Duygusal Tutarsızlık Kişilik Özelliğinin Demokratik Ebeveyn Tutumu Üzerindeki Etkisinde Çocuğun Mizaç Özelliğinin Biçimlendirici Rolüne Dair Hiyerarşik Doğrusal Biçimlendirici Regresyon Analizi Sonuçları.

Değişkenler	β	ΔR^2
1. Adım: Duygusal Tutarsızlık (a)	-.22**	.06***
2. Adım: Tepkisellik(b)	-.07	.03
Sebatkarlık(c)	.15*	
Sıcakkanlılık(d)	-.48	
Ritmiklik (e)	.03	
3. Adım: a X b	.07	.04*
a X c	-.21**	
a X d	.08	
a X e	.08	

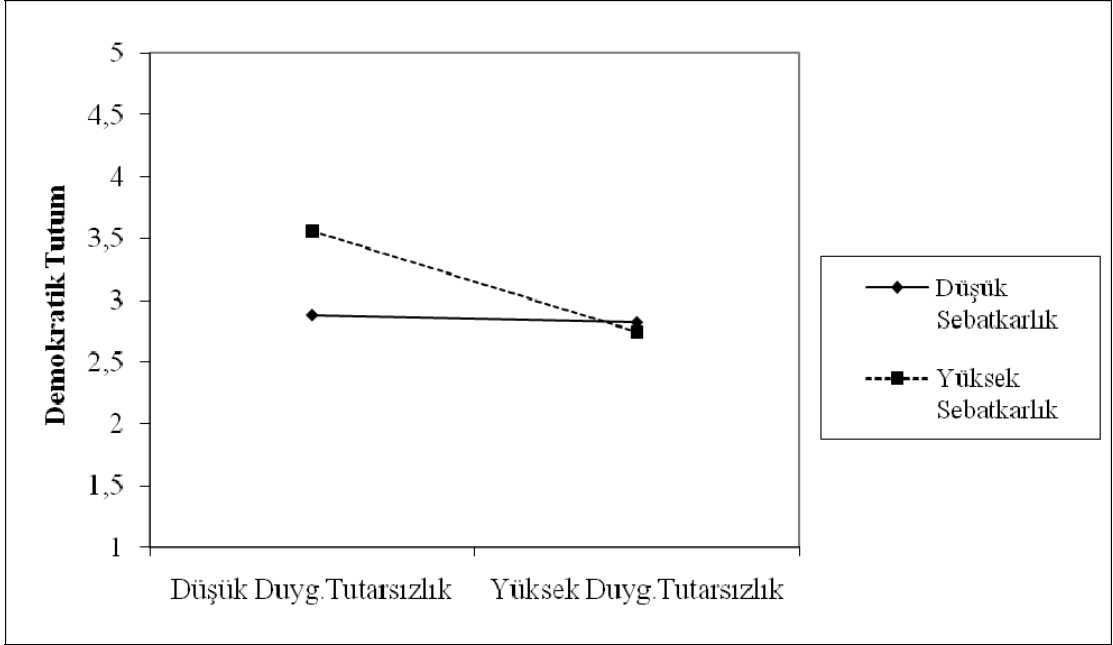
Not. Tüm ölçek puanları analiz öncesinde standart skorlara dönüştürülmüştür. Tablodaki standardize β katsayıları 3. adımda elde edilmiş katsayılardır.

* $p < 0.05$, ** $p < 0.01$, *** $p < 0.001$

Çocuğun sebatkarlık mizaç özelliğinin biçimlendirici etkisi değerlendirildiğinde, Şekil 2'de görülebileceği gibi, sebatkarlık alt puanları yüksek olan çocuklarda ebeveynin kişilik özelliklerinden duygusal tutarsızlık alt boyutunun puanları yükseldikçe demokratik tutum alt boyut puanında düşme olduğu gözlenmiştir. Mizaç özelliklerinden

sebatkarlık alt boyutu puanları düşük olan çocuklarda ebeveynin kişilik özelliklerinden duygusal tutarsızlık alt boyutu puanı arttıkça demokratik ebeveyn tutumu alt boyut puanında değişme olmamaktadır. Düşük sebatkarlık mizaç özelliğine sahip çocuklarda duygusal tutarsızlık kişilik özelliğinin otoriter tutum üzerindeki yordayıcı etkisine dair regresyon eğrisinin düzleştiği görülmektedir. Bu durum, bu mizaç özelliğindeki çocukların annelerinde duygusal tutarsızlık ile demokratik tutum arasındaki ilişkinin kaybolduğuna işaret etmektedir. Ebeveynin kişilik özelliğinden bağımsız olarak, düşük sebatkarlık gösteren çocukların annelerinin demokratik tutum puanları da hep aynı seviyede seyretmektedir.

Şekil 2: Duygusal Tutarsızlık Kişilik Özelliğinin Demokratik Ebeveyn Tutumu Üzerindeki Etkisinde Çocuğun Sebatkarlık Mizaç Özelliğinin Biçimlendirici Rolü

Dördüncü Hiyerarşik Doğrusal Biçimlendirici Regresyon Analizi'nde otoriter ebeveyn tutumu bağımlı değişken olarak ele alınmış, regresyon denkleminde birinci adımda bağımsız değişken olarak duygusal tutarsızlık puanı, ikinci adımda

biçimlendirici değişkenler olarak dört mizaç özelliği puanları ve son olarak dördüncü adımda ise Duygusal Tutarsızlık X Tepkisellik, Duygusal Tutarsızlık X Sebatkarlık, Duygusal Tutarsızlık X Sıcakkanlılık ve Duygusal Tutarsızlık X Ritmiklik ortak etkileri bir arada girilmiştir. Birinci adımda, duygusal tutarsızlık kişilik özelliği bağımlı değişkendeki değişimin %20'sini yüksek derecede anlamlı düzeyde açıklamaktadır. İkinci adımda regresyon denkleminde biçimlendirici değişkenler olarak sokulan dört farklı mizaç özelliğinin bir arada otoriter ebeveyn tutumundaki değişime katkısının %11'ini yüksek derecede anlamlı düzeyde açıklamaktadır. Tepkisellik mizaç özelliği otoriter ebeveyn tutumunu negatif yönde yüksek derecede anlamlı düzeyde yordamaktadır. Sebatkarlık mizaç özelliğinin değişime katkısının % 18'ini orta derecede anlamlı düzeyde negatif yönde açıklamaktadır. Üçüncü adımda regresyona girilen duygusal tutarsızlık kişilik özelliği ile dört farklı mizaç özelliğinin ortak etkileri ise bir arada otoriter ebeveyn tutumu üzerindeki değişime katkısının olmadığı bulunmuştur. Çocuğun mizaç özelliklerinin etkileri değerlendirildiğinde, hiçbir mizaç özelliği için biçimlendirici etkinin anlamlı olmadığı bulunmuştur (Tablo 17).

Tablo 17: Duygusal Tutarsızlık Kişilik Özelliğinin Otoriter Ebeveyn Tutumu Üzerindeki Etkisinde Çocuğun Mizaç Özelliğinin Biçimlendirici Rolüne Dair Hiyerarşik Doğrusal Biçimlendirici Regresyon Analizi Sonuçları.

Değişkenler	β	ΔR^2
1.Adım: Duygusal Tutarsızlık (a)	-.38***	.20***
2. Adım: Tepkisellik(b)	-.30***	.11***
Sebatkarlık(c)	-.18**	
Sıcakkanlılık(d)	.12	
Ritmiklik (e)	.03	
3. Adım: a X b	.05	.00
a X c	.05	
a X d	.03	
a X e	-.03	

Not. Tüm ölçek puanları analiz öncesinde standart skorlara dönüştürülmüştür. Tablodaki standardize β katsayıları 3. adımda elde edilmiş katsayılardır.
* $p < 0.05$, ** $p < 0.01$, *** $p < 0.001$

Aşırı koruyucu ebeveyn tutumunun bağımlı değişken olarak ele alındığı beşinci Hiyerarşik Doğrusal Biçimlendirici Regresyon Analizi'nde ise, regresyon denkleminde birinci adımda bağımsız değişken olarak duygusal tutarsızlık kişilik özelliği, ikinci adımda biçimlendirici değişkenler olarak dört mizaç özelliği ve son olarak üçüncü adımda ise duygusal tutarsızlık kişilik özelliği ile mizaç özelliklerinin ortak etkileri bir arada girilmiştir. Birinci adımda, tek başına duygusal tutarsızlık kişilik özelliğinin aşırı koruyucu ebeveyn tutumundaki değişimin yaklaşık %5'ini orta derecede anlamlı düzeyde açıkladığı görülmüştür (Tablo 18). İkinci adımda regresyon denkleminde biçimlendirici değişkenler olarak sokulan dört farklı mizaç özelliği aşırı koruyucu ebeveyn tutumundaki değişimin %12'sini yüksek derecede anlamlı düzeyde açıklamaktadır. Ancak, bu özellikler arasından yalnızca tepkisellik mizaç özelliği aşırı koruyucu ebeveyn tutumunu pozitif olarak anlamlı düzeyde yordamaktadır. Üçüncü adımda regresyona girilen duygusal tutarsızlık kişilik özelliği ile dört farklı mizaç özelliğinin ortak etkilerinin ise bir arada aşırı koruyucu ebeveyn tutumu üzerindeki

değişime katkısının anlamlı olmadığı gözlenmektedir. Çocuğun mizaç özelliklerinin aşırı koruyucu ebeveyn tutumu üzerindeki biçimlendirici etkileri değerlendirildiğinde, hiçbir mizaç özelliği için biçimlendirici etkinin anlamlı olmadığı bulunmuştur (Tablo 18).

Tablo 18: Duygusal Tutarsızlık Kişilik Özelliğinin Aşırı Koruyucu Ebeveyn Tutumu Üzerindeki Etkisinde Çocuğun Mizaç Özelliklerinin Biçimlendirici Rolüne Dair Hiyerarşik Doğrusal Biçimlendirici Regresyon Analizi Sonuçları.

Değişkenler	β	ΔR^2
1. Adım: Duygusal Tutarsızlık (a)	.15*	.05**
2. Adım: Tepkisellik(b)	.29***	.12***
Sebatkarlık(c)	-.05	
Sıcakkanlılık(d)	-.08	
Ritmiklik (e)	-.01	
3. Adım: a X b	-.03	.02
a X c	.05	
a X d	.06	
a X e	-.15	

Not. Tüm ölçek puanları analiz öncesinde standart skorlara dönüştürülmüştür. Tablodaki standardize β katsayıları 3. adımda elde edilmiş katsayılardır.

* $p < 0.05$, ** $p < 0.01$, *** $p < 0.001$

Altıncı olarak yürütülüp izin verici ebeveyn tutumunun bağımlı değişken olarak alındığı Hiyerarşik Doğrusal Biçimlendirici Regresyon Analizi'nde izin verici ebeveyn tutumu bağımlı değişken olarak ele alınmış, regresyon denkleminde birinci adımda bağımsız değişken olarak duygusal tutarsızlık kişilik özelliği, ikinci adımda biçimlendirici değişkenler olarak dört mizaç özelliği ve son olarak üçüncü adımda duygusal tutarsızlık kişilik özelliği ile mizaç özelliklerinin ortak etkileri bir arada girilmiştir. Birinci adımda, tek başına duygusal tutarsızlık kişilik özelliğinin izin verici ebeveyn tutumundaki değişimin %3'ünü düşük derecede anlamlı düzeyde açıkladığı görülmektedir (Tablo 19). İkinci adımda regresyon denkleminde biçimlendirici değişkenler olarak sokulan dört farklı mizaç özelliği bir arada izin verici ebeveyn tutumundaki değişimin %13'ünü yüksek derecede anlamlı düzeyde açıklamaktadır. Bu özellikler arasından yalnızca tepkisellik mizaç özelliği bağımlı değişkendeki değişimi

pozitif yönde, sıcakkanlılık mizaç özelliği ise negatif yönde anlamlı düzeyde yordamaktadır. Üçüncü adımda regresyona girilen duygusal tutarsızlık kişilik özelliği ile dört farklı mizaç özelliğinin ortak etkilerinin ise bir arada izin verici ebeveyn tutumu üzerindeki değişime katkısının anlamlı olmadığı gözlenmektedir. Öte yandan yalnızca sıcakkanlılık mizaç özelliğinin bu ilişkide biçimlendirici rolü olduğu görülmüştür (Tablo 19).

Tablo 19: Duygusal Tutarsızlık Kişilik Özelliğinin İzin Verici Ebeveyn Tutumu Üzerindeki Etkisinde Çocuğun Mizaç Özelliklerinin Biçimlendirici Rolüne Dair Hiyerarşik Doğrusal Biçimlendirici Regresyon Analizi Sonuçları.

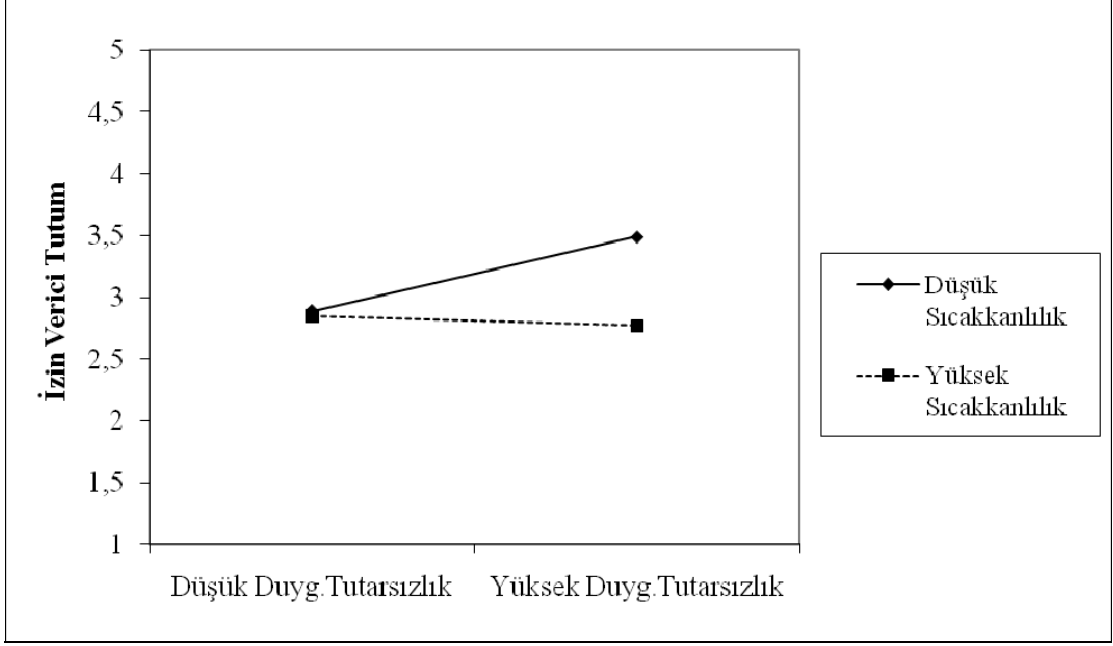
Değişkenler	β	ΔR^2
1.Adım: Duygusal Tutarsızlık (a)	.13	.03*
2. Adım: Tepkisellik(b)	.23**	.13***
Sebatkarlık(c)	.07	
Sıcakkanlılık(d)	-.19**	
Ritmiklik (e)	-.05	
3. Adım: aX b	.03	.04
aX c	-.01	
a X d	-.18*	
a X e	.01	

Not. Tüm ölçek puanları analiz öncesinde standart skorlara dönüştürülmüştür. Tablodaki standardize β katsayıları 3. adımda elde edilmiş katsayılardır.

* $p < 0.05$, ** $p < 0.01$, *** $p < 0.001$

Şekil 3 'de görüldüğü gibi, mizaç özelliklerinden sıcakkanlılık alt boyut puanları düşük olan çocuklarda, ebeveynin kişilik özelliklerinden duygusal tutarsızlık alt boyut puanı yükseldikçe izin verici ebeveyn tutumu alt boyut puanında yükselme olduğu gözlenmiştir. Mizaç özelliklerinden sıcakkanlılık alt boyut puanı yüksek olan çocuklarda annenin duygusal tutarsızlık alt puanı arttıkça izin verici ebeveyn tutumu puanında değişme olmadığı gözlenmiştir.

Şekil 3: Duygusal Tutarsızlık Kişilik Özelliğinin İzin Verici Ebeveyn Tutumu Üzerindeki Etkisinde Çocuğun Sıcakkanlılık Mizaç Özelliğinin Biçimlendirici Rolü

Gelişime açıklık Kişilik Özelliğinin Tutumlar Üzerindeki Etkisinde Mizacın Biçimlendirici Rolü

Yedinci sıradaki Hiyerarşik Doğrusal Biçimlendirici Regresyon Analizi'nde, demokratik ebeveyn tutumu bağımlı değişken olarak ele alınmış, regresyon denkleminde birinci adımda bağımsız değişken olarak gelişime açıklık kişilik özelliği, ikinci adımda biçimlendirici değişkenler olan dört mizaç özelliği ve son olarak dördüncü adımda ise Dışadönüklük X Tepkisellik, Dışadönüklük X Ritmiklik, Dışadönüklük X Tepkisellik ve Dışadönüklük X Sıcakkanlılık ortak etkileri bir arada girilmiştir. Birinci adımda, gelişime açıklık kişilik özelliğinin demokratik ebeveyn tutumundaki değişimin yaklaşık %33'ünü yüksek derecede anlamlı düzeyde açıkladığı gözlenmektedir (Tablo 20). İkinci adımda regresyon denkleminde biçimlendirici değişkenler olarak sokulan dört farklı mizaç özelliğinin bir arada demokratik ebeveyn tutumu üzerindeki değişime katkısının

olmadığı gözlenmektedir. Ancak sebatkarlık mizaç özelliği demokratik ebeveyn tutumunu pozitif yönde düşük derecede anlamlı düzeyde yordamaktadır. Üçüncü adımda girilen gelişime açıklık kişilik özelliği ile dört farklı mizaç özelliğinin ortak etkilerinin ise bir arada demokratik ebeveyn tutumu üzerindeki değişime katkısının olmadığı gözlenmektedir. Ancak, sebatkarlık mizaç özelliğinin biçimlendirici etkisi olduğu bulunmuştur (Tablo 20).

Şekil 4’de görüldüğü gibi, mizaç özelliklerinden sebatkarlık alt boyut puanları yüksek olan çocuklarda, ebeveynin kişilik özelliklerinden gelişime açıklık alt boyut puanı yükseldikçe demokratik ebeveyn tutumu alt boyut puanında artma olduğu gözlenmiştir. Mizaç özelliklerinden sebatkarlık alt boyut puanı düşük olan çocuklarda ebeveynin gelişime açıklık alt puanı arttıkça demokratik ebeveyn tutumu puanında artma olduğu görülmekle birlikte bu artma yüksek sebatkarlık durumuna kıyasla daha az belirgindir.

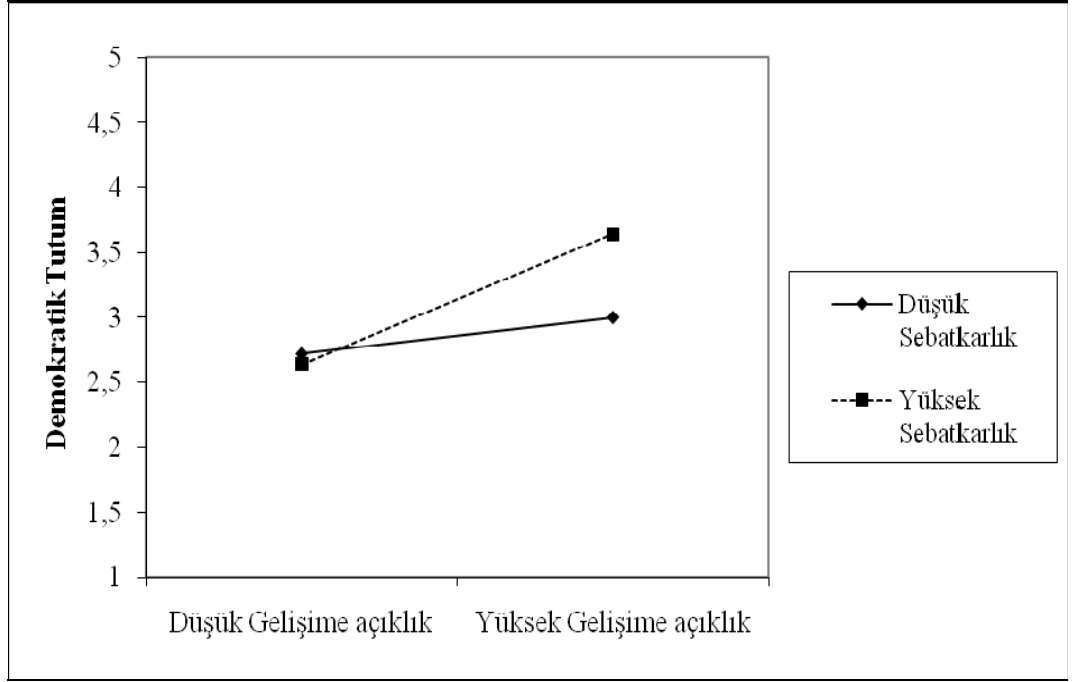
Tablo 20: Gelişime açıklık Kişilik Özelliğinin Demokratik Ebeveyn Tutumu Üzerindeki Etkisinde Çocuğun Mizaç Özelliklerinin Biçimlendirici Rolüne Dair Doğrusal Biçimlendirici Regresyon Analizi Sonuçları.

Değişkenler	B	ΔR^2
1.Adım: Dışadönüklük (a)	.33***	.15***
2. Adım: Tepkisellik (b)	-.07	.02
Sebatkarlık (c)	.14*	
Sıcakkanlılık(d)	-.05	
Ritmiklik (e)	.03	
3. Adım: aX b	-.02	.03
a X c	.18*	
a X d	.03	
a X e	-.04	

Not. Tüm ölçek puanları analiz öncesinde standart skorlara dönüştürülmüştür. Tablodaki standardize β katsayıları 3. adımda elde edilmiş katsayılarıdır.

* $p < 0.05$, ** $p < 0.01$, *** $p < 0.001$

Şekil 4: Gelişime Açıklık Kişilik Özelliğinin Demokratik Ebeveyn Tutumu Üzerindeki Etkisinde Çocuğun Sebatkarlık Mizaç Özelliğinin Biçimlendirici Rolü

Otoriter ebeveyn tutumunun bağımlı değişken olarak ele alındığı sekizinci Hiyerarşik Doğrusal Biçimlendirici Regresyon Analizi'nde ise, regresyon denkleminde bağımsız değişken olarak birinci adımda gelişime açıklık, ikinci adımda biçimlendirici değişkenler olan dört mizaç özelliği ve son olarak üçüncü adımda ise gelişime açıklık ile mizaç özelliklerinin ortak etkileri bir arada girilmiştir. Birinci adımda, tek başına gelişime açıklık kişilik özelliğinin otoriter ebeveyn tutumundaki değişimin yaklaşık %10'unu yüksek derecede anlamlı düzeyde açıkladığı görülmüştür (Tablo 21). İkinci adımda regresyon denkleminde biçimlendirici değişkenler olarak sokulan dört farklı mizaç özelliği otoriter ebeveyn tutumundaki değişimin yaklaşık %14'ünü yüksek düzeyde anlamlı derecede açıklamaktadır. Bu özellikler arasından tepkisellik ve sıcakkanlılık mizaç özellikleri otoriter ebeveyn tutumunu pozitif, sebatkarlık mizaç özelliği ise negatif olarak anlamlı düzeyde yordamaktadır. Üçüncü adımda regresyona

girilen gelişime açıklık kişilik özelliği ile dört farklı mizaç özelliğinin ortak etkilerinin ise bir arada otoriter ebeveyn tutumu üzerindeki değişime katkısının anlamlı olmadığı gözlenmektedir. Çocuğun mizaç özelliklerinin biçimlendirici etkileri değerlendirildiğinde, hiçbir mizaç özelliği için biçimlendirici etkinin anlamlı olmadığı bulunmuştur (Tablo 21).

Tablo 21: Gelişime Açıklık Kişilik Özelliğinin Otoriter Ebeveyn Tutumu Üzerindeki Etkisinde Çocuğun Mizaç Özelliklerinin Biçimlendirici Rolüne Dair Hiyerarşik Doğrusal Biçimlendirici Regresyon Analizi Sonuçları.

Değişkenler	B	ΔR ²
1.Adım: Gelişime Açıklık (a)	-.27***	.09***
2. Adım: Tepkisellik(b)	.33***	.14***
Sebatkarlık(c)	-.19**	
Sıcakkanlılık(d)	.15*	
Ritmiklik (e)	-.02	
3. Adım: a X b	-.01	.01
a X c	.02	
a X d	-.07	
a X e	.05	

Not. Tüm ölçek puanları analiz öncesinde standart skorlara dönüştürülmüştür. Tablodaki standardize β katsayıları 3. adımda elde edilmiş katsayılardır.

*p < .05; **p < .01; ***p < .001

Dokuzuncu olarak yürütülen Hiyerarşik Doğrusal Biçimlendirici Regresyon Analizi'nde ise aşırı koruyucu ebeveyn tutumu bağımlı değişken olarak ele alınmış, regresyon denkleminde bağımsız değişken olarak birinci adımda gelişime açıklık kişilik özelliği, ikinci adımda biçimlendirici değişkenler olan dört mizaç özelliği ve son olarak üçüncü adımda ise gelişime açıklık ile mizaç özelliklerinin ortak etkileri bir arada girilmiştir. Birinci adımda, tek başına gelişime açıklık kişilik özelliğinin aşırı koruyucu ebeveyn tutumundaki değişimin %2'sini düşük derecede anlamlı düzeyde açıkladığı görülmüştür (Tablo 22). İkinci adımda regresyon denkleminde biçimlendirici değişkenler olarak sokulan dört farklı mizaç özelliği aşırı koruyucu ebeveyn tutumundaki değişimin

%13'ünü yüksek derecede anlamlı düzeyde açıklamaktadır. Bu özellikler arasından sadece tepkisellik mizaç özelliği aşırı koruyucu ebeveyn tutumunu pozitif olarak anlamlı düzeyde yordamaktadır. Üçüncü adımda regresyona girilen gelişime açıklık kişilik özelliği ile dört farklı mizaç özelliğinin ortak etkilerinin ise bir arada aşırı koruyucu ebeveyn tutumu üzerindeki değişime katkısının anlamlı olmadığı gözlenmektedir.

Çocuğun mizaç özelliklerinin biçimlendirici etkileri değerlendirildiğinde, hiçbir mizaç özelliği için biçimlendirici etkinin anlamlı olmadığı bulunmuştur (Tablo 22).

Tablo 22: Gelişime Açıklık Kişilik Özelliğinin Aşırı Koruyucu Ebeveyn Tutumu Üzerindeki Etkisinde Çocuğun Mizaç Özelliklerinin Biçimlendirici Rolüne Dair Hiyerarşik Doğrusal Biçimlendirici Regresyon Analizi Sonuçları.

Değişkenler	β	ΔR^2
1.Adım: Gelişime Açıklık (a)	-.08	.02*
2. Adım: Tepkisellik(b)	.32***	.13***
Sebatkarlık(c)	-.06	
Sıcakkanlılık(d)	-.07	
Ritmiklik (e)	-.04	
3. Adım: a X b	-.08	.03
aX c	-.12	
aX d	-.02	
a X e	.12	

Not. Tüm ölçek puanları analiz öncesinde standart skorlara dönüştürülmüştür. Tablodaki standardize β katsayıları 3. adımda elde edilmiş katsayılardır.

*p < .05; **p < .01; ***p < .001

Yumuşak başlılık Kişilik Özelliği ile Ebeveyn Tutumları Arasındaki İlişkide Mizaç Özelliklerinin Biçimlendirici Rolü

Demokratik ebeveyn tutumunun bağımlı değişken olarak ele alındığı onuncu Hiyerarşik Doğrusal Biçimlendirici Regresyon Analizi'nde, regresyon denkleminde birinci adımda bağımsız değişken olarak yumuşak başlılık kişilik özelliği, ikinci adımda biçimlendirici değişkenler olarak dört mizaç özelliği ve son olarak dördüncü adımda ise

Yumuşak başlılık X Tepkisellik, Yumuşak başlılık X Sebatkarlık, Yumuşak başlılık X Sıcakkanlılık ve Yumuşak başlılık X Ritmiklik ortak etkileri bir arada girilmiştir. Birinci adımda, yumuşak başlılık kişilik özelliği değişimin yaklaşık %4'ünü orta derecede anlamlı düzeyde açıklamaktadır. İkinci adımda regresyon denkleminde biçimlendirici değişkenler olarak sokulan dört farklı mizaç özelliğinin bir arada demokratik ebeveyn tutumundaki değişime katkısının anlamlı olmadığı görülmektedir. Sadece tek başına sebatkarlık mizaç özelliği demokratik ebeveyn tutumunu pozitif yönde düşük derecede anlamlı düzeyde açıklamaktadır. Üçüncü adımda regresyona girilen yumuşak başlılık kişilik özelliği ile dört farklı mizaç özelliğinin ortak etkilerinin ise bir arada izin verici ebeveyn tutumu üzerindeki değişime anlamlı katkısının olmadığı görülmektedir. Öte yandan yalnızca sıcakkanlılık mizaç özelliğinin bu ilişkide biçimlendirici rolü olduğu görülmüştür (Tablo 23).

Tablo 23: Yumuşak başlılık Kişilik Özelliğinin Demokratik Ebeveyn Tutumu Üzerindeki Etkisinde Çocuğun Mizaç Özelliklerinin Biçimlendirici Rolüne Dair Hiyerarşik Doğrusal Biçimlendirici Regresyon Analizi Sonuçları.

Değişkenler	β	ΔR^2
1. Adım: Yumuşak başlılık (a)	.17*	.04**
2. Adım: Tepkisellik(b)	-.04	.04
Sebatkarlık(c)	.15*	
Sıcakkanlılık(d)	-.05	
Ritmiklik (e)	.09	
3. Adım: a X b	-.11	.04
a X c	.09	
a X d	.06	
a X e	.03	

Not. Tüm ölçek puanları analiz öncesinde standart skorlara dönüştürülmüştür. Tablodaki standardize β katsayıları 3. adımda elde edilmiş katsayılardır.

* $p < 0.05$, ** $p < 0.01$, *** $p < 0.001$

On birinci Hiyerarşik Doğrusal Biçimlendirici Regresyon Analizi'nde otoriter ebeveyn tutumu bağımlı değişken olarak ele alınmış, regresyon denkleminde birinci adımda bağımsız değişken olarak yumuşak başlılık kişilik özelliği, ikinci adımda biçimlendirici değişkenler olarak dört mizaç özelliği ve son olarak üçüncü adımda ise yumuşak başlılık ile mizaç özelliklerinin ortak etkileri bir arada girilmiştir. Birinci adımda, tek başına yumuşak başlılık kişilik özelliğinin otoriter ebeveyn tutumundaki değişimin yaklaşık %15'ini yüksek derecede anlamlı düzeyde açıkladığı görülmüştür (Tablo 24). İkinci adımda regresyon denkleminde biçimlendirici değişkenler olarak sokulan dört farklı mizaç özelliği otoriter ebeveyn tutumundaki değişimin yaklaşık %12'sini yüksek derecede anlamlı düzeyde açıklamaktadır. Bu özellikler arasında tepkisellik mizaç özelliği otoriter ebeveyn tutumunu pozitif, sebatkarlık mizaç özelliği ise negatif olarak anlamlı düzeyde yordamaktadır. Üçüncü adımda regresyona girilen yumuşak başlılık kişilik özelliği ile dört farklı mizaç özelliğinin ortak etkilerinin ise bir arada otoriter ebeveyn tutumu üzerindeki değişime katkısının anlamlı olmadığı gözlenmektedir. Çocuğun mizaç özelliklerinin biçimlendirici etkileri değerlendirildiğinde, sıcakkanlılık mizaç özelliğinin biçimlendirici etkisi olduğu bulunmuştur (Tablo 24).

Tablo 24: Yumuşak başlılık Kişilik Özelliğinin Otoriter Ebeveyn Tutumu Üzerindeki Etkisinde Çocuğun Mizaç Özelliklerinin Biçimlendirici Rolüne Dair Hiyerarşik Doğrusal Biçimlendirici Regresyon Analizi Sonuçları.

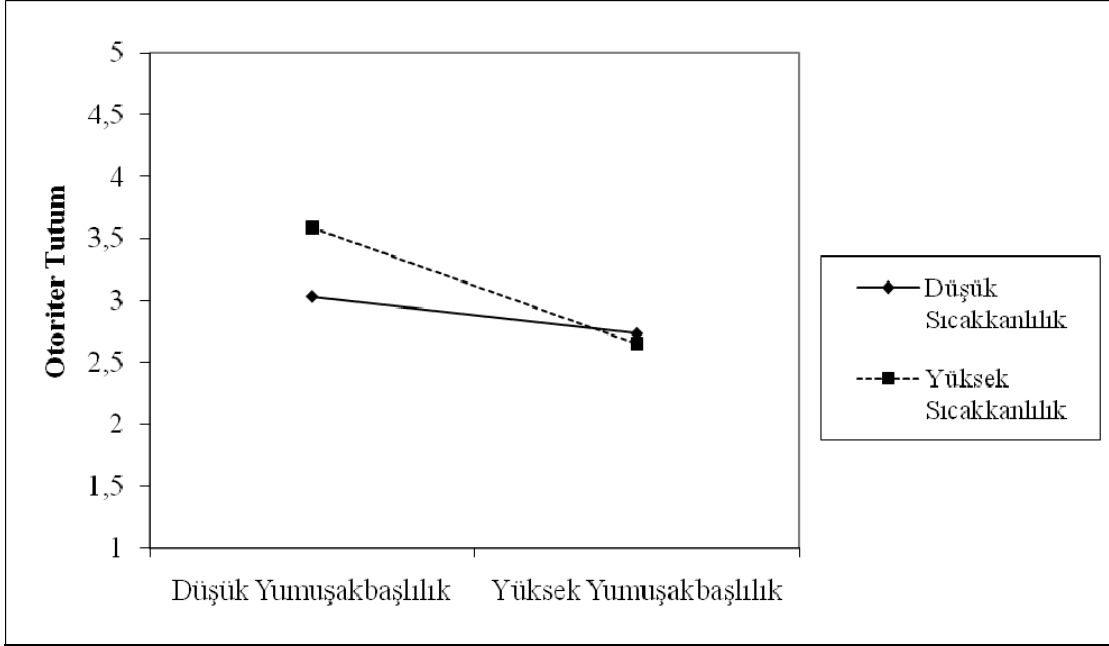
Değişkenler	β	ΔR^2
1.Adım: Yumuşak başlılık (a)	-.31***	.15***
2. Adım: Tepkisellik(b)	.27***	.12***
Sebatkarlık(c)	-.18*	
Sıcakkanlılık(d)	.12	
Ritmiklik (e)	-.05	
3. Adım: a X b	-.09	.02
aX c	.02	
a X d	-.16*	
a X e	-.03	

Not. Tüm ölçek puanları analiz öncesinde standart skorlara dönüştürülmüştür. Tablodaki standardize β katsayıları 3. adımda elde edilmiş katsayılardır.

*p < .05; **p < .01; ***p < .001

Şekil 5 'de görüldüğü gibi, mizaç özelliklerinden sıcakkanlılık alt boyut puanları düşük olan çocuklarda, ebeveynin kişilik özelliklerinden yumuşak başlılık alt boyut puanı yükseldikçe otoriter ebeveyn tutumu alt boyut puanında düşme olduğu gözlenmiştir. Mizaç özelliklerinden sıcakkanlılık alt boyut puanı yüksek olan çocuklarda ebeveynin yumuşak başlılık alt puanı arttıkça otoriter ebeveyn tutumu puanında azalma olduğu görülmekle birlikte bu azalma düşük sıcakkanlılık durumuna kıyasla azalma daha fazla belirgindir.

Şekil 5: Yumuşak başlılık Kişilik Özelliğinin Otoriter Ebeveyn Tutumu Üzerindeki Etkisinde Çocuğun Sıcakkanlılık Mizaç Özelliğinin Biçimlendirici Rolü

Özdenetim-Sorumluluk Kişilik Özelliği ile Ebeveyn Tutumları Arasındaki İlişide Mizaç Özelliklerinin Biçimlendirici Rolü

Hiyerarşik Doğrusal Biçimlendirici Regresyon Analizi'nin on ikincisi olarak otoriter ebeveyn tutumunun bağımlı değişken olarak ele alındığı regresyon denkleminde bağımsız değişken olarak birinci adımda özdenetim-sorumluluk, ikinci adımda biçimlendirici değişkenler olan dört mizaç özelliği ve son olarak üçüncü adımda ise özdenetim-sorumluluk ile mizaç özelliklerinin ortak etkileri bir arada girilmiştir. Birinci adımda, tek başına özdenetim-sorumluluk kişilik özelliğinin otoriter ebeveyn tutumundaki değişimin yaklaşık %3'ünü düşük derecede anlamlı düzeyde açıkladığı görülmektedir (Tablo 25). İkinci adımda regresyon denkleminde biçimlendirici değişkenler olarak sokulan dört farklı mizaç özelliği otoriter ebeveyn tutumundaki

değişimin yaklaşık %17'sini yüksek derecede anlamlı düzeyde açıklamaktadır. Bu özellikler arasından tepkisellik mizaç özelliği otoriter ebeveyn tutumunu pozitif, sebatkarlık mizaç özelliği ise negatif olarak anlamlı düzeyde yordamaktadır. Üçüncü adımda regresyona girilen özdenetim–sorumluluk kişilik özelliği ile dört farklı mizaç özelliğinin ortak etkilerinin ise bir arada otoriter ebeveyn tutumu üzerindeki değişime katkısının anlamlı olmadığı gözlenmektedir. Çocuğun mizaç özelliklerinin biçimlendirici etkileri değerlendirildiğinde, hiçbir mizaç özelliği için biçimlendirici etkinin anlamlı olmadığı bulunmuştur (Tablo 25).

Tablo 25: Özdenetim–sorumluluk Kişilik Özelliğinin Otoriter Ebeveyn Tutumları Üzerindeki Etkisinde Çocuğun Mizaç Özelliklerinin Biçimlendirici Rolüne Dair Hiyerarşik Doğrusal Biçimlendirici Regresyon Analizi Sonuçları.

Değişkenler	β	ΔR^2
1. Adım: Özdenetim - Sorumluluk(a)	-.19**	.03*
2. Adım: Tepkisellik(b)	.35***	.17***
Sebatkarlık(c)	-.24**	
Sıcakkanlılık(d)	.13	
Ritmiklik (e)	.03	
3. Adım: a X b	-.05	.01
a X c	-.04	
a X d	.05	
a X e	.07	

Not. Tüm ölçek puanları analiz öncesinde standart skorlara dönüştürülmüştür. Tablodaki standardize β katsayıları 3. adımda elde edilmiş katsayılardır.

*p < .05; **p < .01; ***p < .001

Son olarak izin verici ebeveyn tutumunun bağımlı değişken olarak ele alındığı Hiyerarşik Doğrusal Biçimlendirici Regresyon Analizi'nde, regresyon denkleminde birinci adımda bağımsız değişken olan özdenetim–sorumluluk kişilik özelliği, ikinci adımda biçimlendirici değişkenler olan dört mizaç özelliği ve son olarak üçüncü adımda ise özdenetim–sorumluluk ile mizaç özelliklerinin ortak etkileri bir arada girilmiştir.

Birinci adımda, tek başına özdenetim–sorumluluk kişilik özelliğinin izin verici ebeveyn tutumundaki değişimin %2’sini düşük derecede anlamlı düzeyde açıkladığı görülmüştür (Tablo 26). İkinci adımda regresyon denklemine biçimlendirici değişkenler olarak sokulan dört farklı mizaç özelliği izin verici ebeveyn tutumundaki değişimin yaklaşık %14’ünü yüksek derecede anlamlı düzeyde açıklamaktadır. Bu özellikler arasından tepkisellik mizaç özelliği izin verici ebeveyn tutumunu pozitif, sebatkarlık mizaç özelliği ise negatif olarak anlamlı düzeyde yordamaktadır. Üçüncü adımda regresyona girilen özdenetim–sorumluluk kişilik özelliği ile dört farklı mizaç özelliğinin ortak etkilerinin ise bir arada ebeveyn tutumları üzerindeki değişime katkısının anlamlı olmadığı gözlenmektedir. Ortak etki değişkenlerinin modele katkısı ise anlamlı değildir (Tablo 26).

Tablo 26: Özdenetim-sorumluluk Kişilik Özelliğinin İzin Verici Ebeveyn Tutumları Üzerindeki Etkisinde Çocuğun Mizaç Özelliklerinin Biçimlendirici Rolüne Dair Hiyerarşik Doğrusal Biçimlendirici Regresyon Analizi Sonuçları.

Değişkenler	β	ΔR^2
1. Adım: Özdenetim - Sorumluluk(a)	-.12	.02*
2. Adım: Tepkisellik(b)	.23 **	.14***
Sebatkarlık(c)	.06	
Sıcakkanlılık(d)	-.18*	
Ritmiklik (e)	-.08	
3. Adım: a X b	.01	.01
aX c	-.05	
a X d	-.00	
a X e	-.09	

Not. Tüm ölçek puanları analiz öncesinde standart skorlara dönüştürülmüştür. Tablodaki standardize β katsayıları 3. adımda elde edilmiş katsayılardır.

* $p < 0.05$, ** $p < 0.01$, *** $p < 0.001$

7. TARTIŞMA

Bu araştırmanın temel amacı, ebeveynlerin kişilik özellikleri, çocuğun mizaç özellikleri ve ebeveyn tutumları arasındaki ilişkinin incelenmesidir. Bir diğer amaç da çocuğun mizaç özelliklerinin, ebeveyn kişilik özellikleri ve tutumları arasındaki ilişkide biçimlendirici etkisinin incelenmesidir.

Araştırmanın birinci hipotezi doğrultusunda, gelişime açıklık kişilik özelliğinin demokratik ebeveyn tutumunu olumlu yönde yordadığı sonucuna ulaşılmıştır. Benzer şekilde, Metsapelto ve Pulkkinen de (2003), gelişime açıklık kişilik özelliğine sahip ebeveynlerin, demokratik ebeveyn tutumunu benimsediklerini bulmuşlardır. Prinzie ve ark., (2009), ebeveynlerin yüksek düzeyde gelişime açıklık kişilik özelliği ile sıcaklık ve davranışsal kontrolün ilişkili olduğunu bulmuştur. Losoya ve ark. (1997) ise çocuğu okul çağında olan gelişime açıklık kişilik özelliğine sahip annelerin, daha fazla olumlu destek bildirdiklerini bulmuşlardır.

Beklentilerimizin aksine, dışadönüklük, yumuşak başlılık, özdenetim-sorumluluk ve duygusal tutarsızlık kişilik özelliklerinin demokratik ebeveyn tutumunu yordayıcı olmadığını belirlenmiş olmasına rağmen, bu yönde sonuçlara ulaşan çalışmalar vardır. Örneğin, Metsapelto ve Pulkkinen (2003), duygusal tutarsızlık kişilik özelliğine sahip ebeveynlerin, demokratik ebeveyn tutumunu daha az benimsediklerini bulmuşlardır. Yine Coplan ve ark. (2009), demokratik ebeveyn tutumunun, duygusal tutarsızlık kişilik özelliği ile negatif yönde ilişkili olduğunu bulmuştur. Clark ve ark. da (2000) duygusal tutarsızlık düzeyi yüksek olan annelerin, ebeveynliklerinde sıcak ve duyarlı olma eğilimlerinin düşük olduğunu ortaya koymuşlardır. Prinzie ve ark. ise (2009), düşük düzeyde duygusal tutarsızlığın, ebeveynliğin hem sıcaklık ve davranışsal kontrolüyle hem de çocuğun özerkliğini desteklemeyle pozitif yönde ilişkili olduğunu belirtmişlerdir. Duygusal tutarsızlık kişilik özelliğinin gerginlik, endişeye yatkınlık, kendine güvensizlik ve duygusal değişkenlik gibi özellikleri içerdiği düşünülürse, bu özelliğe sahip olan ebeveynlerin, ebeveynsel duyarlılıklarının daha az olması,

dolayısıyla demokratik tutumu daha az benimsemeleri anlaşılır bir sonuç olacaktır (Kochanska ve ark., 1997; Belsky ve ark., 2000). Dışadönüklük kişilik özelliğinin yordayıcılığı ile ilgili bulgular bulunmaktadır. Metsapelto ve Pulkkinen (2003), yüksek dışadönüklük özelliğine sahip ebeveynlerin, demokratik ebeveyn tutumunu benimsediklerini bulmuşlardır. Yine, yüksek dışadönüklük kişilik özelliğinin, yüksek olumlu duygulanım (Mangelsdorf, Gunnar, Kestenbaum, Lang ve Andreas, 1990) ve uyumlu ebeveynlik olarak adlandırılan ebeveyn tutumlarındaki sıcaklık, hassasiyet, duyarlılık ve bilişsel olarak daha uyarıcı olma (Belsky ve ark., 1995; Clark ve ark., 2000); onaylayıcılık ve destekleyicilik (Losoya ve ark., 1997) ile güçlü biçimde ilişkili olduğu bulunmuştur. Dışadönüklük, anneler tarafından gösterilen ya da belirtilen olumlu duygulanım ifadeleri ile ilişkilidir. Demokratik tutum da ebeveynlerin bakım, duygusal destek, duyarlılık, sözel uzlaşmanın teşviki ve sınırlandırıcı olmayan kontrol uygulamaları gibi ebeveynlik davranışlarını içerir (Metsapelto ve Pulkkinen, 2003). Dışadönük kişilik özelliği yüksek olan ebeveynlerin konuşkan, enerjik, sevgisini gösteren, iyimser olma eğiliminde olmaları nedeniyle çocuklarının işaretlerine karşı daha duyarlı olmaları beklenir. Dışadönüklük özelliklerine bağlı olarak ev içerisinde de çocuklarına karşı daha olumlu duygulanımlar sergilerler. Olumlu duygusal ifadeler sergileyen anneler, çocukları ile muhtemelen daha uyumlu olacaklar ve muhtemelen çocuklar da anneleri ile daha fazla uyumlu olacaklardır. Çocuğun artan uyumu daha duyarlı ve kolay bakım vermeyi sağlayacaktır. Bu da annelerin çocukları ile iletişimlerinde onlara karşı duyarlılıklarını kolaylaştıracaktır (Smith ve ark., 2007). Daha önceki çalışmalarda, Coplan ve ark.'da (2008) demokratik ebeveyn tutumunun, yumuşak başlılık kişilik özelliği ile pozitif yönde ilişkili olduğunu bulmuştur. Yüksek düzeyde yumuşak başlılık kişilik özelliğinin, olumlu ebeveyn tutumları; sıcaklık, duyarlılık, hassasiyet, bilişsel olarak daha fazla uyarıcı ve daha az müdahaleci olmayla pozitif yönde ilişkili olduğu bulunmuştur (Belsky ve ark., 1995; Clark ve ark., 2000; Smith ve ark., 2007). Yumuşak başlılık anneler tarafından gösterilen ya da belirtilen olumlu duygulanım ifadeleriyle ilişkilidir. Annelerin çocuklarıyla ilişkilerindeki olumlu

duygulanım ifadeleri, daha fazla ebeveyn duyarlılığı ile ilgilidir. Yumuşak başlılık kişilik özelliğine sahip olan ebeveynin, olumlu duygu yaşama ve hayatı sıkıntısız bulma olasılığı daha fazladır. Bu ebeveynler, çocukları ile olan ilişkilerinde daha uyumlu olmak için yeni arayışlar içinde olacaklar, çocuklarının işaretlerini izleyebilecek ve çocukları ile olumlu ilişkiler sürdürmek için uğraşacaklardır (Smith ve ark., 2007). Clark ve ark. (2000) ve Losoya ve ark. (1997), öz-denetim sorumluluk kişilik özelliği ile demokratik ebeveynlik özelliklerinden olan, duyarlılık, destek ve daha düşük düzeyde güç kullanımları arasında bir ilişki olduğunu bulmuşlardır. Prinzie ve ark. da (2009), yüksek düzeyde özdenetim-sorumluluk kişilik özelliğinin ebeveynsel sıcaklıkla ilişkili olduğunu belirtmektedirler. Araştırmaların farklı yaş gruplarındaki çocuklara sahip annelerle yapılmış olmasının farklı bulguları ortaya koyabileceği düşünülebilir.

Araştırmanın ikinci hipotezi doğrultusunda, yumuşak başlılık kişilik özelliğinin otoriter ebeveyn tutumunu olumsuz yönde yordadığı bulunmuştur. Benzer şekilde, Kochanska ve ark. (1997) ile Coplan ve ark. (2009), yumuşak başlılık kişilik özelliklerine sahip annelerin otoriter ebeveyn tutumunu daha az benimsediklerini bulmuşlardır. Kochanska ve ark. (1997), yumuşak başlılık kişilik özelliği düşük olan annelerin, çocuklarıyla olan ilişkilerinde daha fazla güç kullandığını ve çocuklarına karşı daha az duyarlılık ile sıcaklık gösterdiklerini bulmuştur. Smith ve ark. ise (2007), yumuşak başlılık kişilik özelliğinin düşük oluşunun, olumsuz duygusal ifadelerin yüksekliğiyle ilişkili olduğunu belirtmişlerdir. Yumuşak başlılığı yüksek olan annelerin daha duyarlı ve daha düşük düzeyde müdahaleci olmaları beklenmektedir. Çünkü çocukları ile olan ilişkilerinde daha uyumlu olmak için yeni arayışlar içinde olacak, çocuklarının işaretlerini izleyebilecek ve çocukları ile olumlu ilişkiler sürdürmek için uğraşacaklardır (Smith ve ark., 2007). Bu özelliklerin duyarlılığın düşük ve kontrolün yüksek olduğu otoriter ebeveyn tutumu ile ilişkili olmadığı düşünülürse, bulguların beklenir bir sonuç ortaya koyduğu söylenebilir.

Yine gelişime açıklık kişilik özelliğinin otoriter ebeveyn tutumunu olumsuz yönde yordadığı sonucuna ulaşılmıştır. Benzer şekilde Metsapelto ve Pulkkinen (2003) ve Losoya ve ark. (1997), araştırmalarında, gelişime açıklık kişilik özelliğinin yüksek oluşunun, yüksek bakım ve düşük kısıtlayıcılıkla ilgili olduğunu bulmuşlardır. Yine, Smith ve ark. (2007), annelerin yüksek düzeydeki olumlu duygusal ifadelerinin, gelişime açıklık kişilik özelliğinin yüksek oluşu ile ilişkili olduğunu belirtmişlerdir. Nitekim, yüksek bakımın, düşük kısıtlayıcılığın ve olumlu duygusal ifadelerin otoriter ebeveyn tutumu ile negatif yönde ilişkili olduğu düşünülmektedir. Bu nedenle bulgunun beklenir bir sonuç olduğu söylenebilir. Bununla birlikte farklı sonuçlar da bulunmuştur. Örneğin, Clark ve ark. (2000), gelişime açıklık kişilik özelliği ile duyarlı ebeveynlik ve disiplinde güç kullanma arasında bir ilişki bulmadıklarını belirtmişlerdir. Araştırmamızın bu bulgusunun diğer araştırmalar ile tutarlılık gösterdiği gözlenmiştir.

Bir diğer bulgumuz da duygusal tutarsızlık kişilik özelliğinin otoriter ebeveyn tutumunu yordadığıdır. Benzer şekilde, Metsapelto ve Pulkkinen (2003), yüksek duygusal tutarsızlık kişilik özelliğine sahip ebeveynlerin otoriter ebeveyn tutumunu daha fazla benimsediklerini bulmuştur. Otoriter ebeveynler, sıcaklık göstermeme ve duygusal erişilebilirliğin olmaması ile tanımlanırlar ve sınırlayıcı kontrolü, cezalandırıcı ebeveynlik uygulamalarını ve güç gösterilmesini benimserler (Metsapelto ve Pulkkinen, 2003, Coplan ve ark., 2009). Costa ve McCare (1980) ve Watson ve Clark (1992), duygusal tutarsızlığın, olumsuz duygulanımla ilişkili olduğunu bulmuştur. Downey ve Coyne (1990), olumsuz duygulanımın ve duygusal tutarsızlık kişilik özelliğinin yüksek oluşunun, ebeveyn-çocuk etkileşimindeki düşük düzeyde sıcaklık ve hassasiyet ile ilişkili olduğunu belirtmişlerdir. Yine, duygusal tutarsızlık kişilik özelliğinin, düşük duyarlılık, disiplin sağlamada güç kullanımı ve müdahalecilik ile ilişkili olduğu bulunmuştur (Belsky ve ark., 1995; Clark ve ark., 2000; Kochanska ve ark., 1997; Losoya ve ark., 1997). Duygusal tutarsızlığı yüksek olan insanlar, daha kolay sıkılma, endişeli, gergin, kaygılı ve duygusal sabitlikten yoksun olma eğilimindedirler. Bu yüzden ebeveynlerdeki duygusal tutarsızlığın yüksek oluşu cezalandırıcı, aşırı kontrolcü

ve çocuğunkinden daha çok kendi meselelerine odaklanan çocuk bakımına neden olmakta ve durum da hassas olmayan zorlayıcı ebeveynliği arttırmaktadır (Dix, 1991). Duygusal tutarsızlık gösteren anneler daha fazla olumsuz duygulanımsal ortam bildirmektedirler (Kochanska ve ark., 2004). Araştırmamızın bulgusu, bu çalışmalar ile tutarlılık göstermektedir. Farklı kişilik özelliklerinin de otoriter ebeveyn tutumunu yordadığını gösteren çalışmalar da vardır. Örneğin, Metsapelto ve Pulkkinen (2003), yüksek dışadönüklük kişilik özelliğine sahip ebeveynlerin, otoriter ebeveyn tutumunu daha az benimsediklerini bulmuşlardır. Bununla birlikte, dışadönüklük kişilik özelliği ile ebeveyn tutumları arasındaki ilişkiye dair bulguların çelişkili olduğu görülmektedir (Kochanska ve ark., 2004). Prinzie ve ark. (2009), yüksek düzeyde dışadönüklüğün, ebeveynin davranışsal kontrolünün yüksek oluşu ile ilişkili olduğunu bulmuştur. Dışadönük ebeveynler, ilişkilerinde daha uyumlu olmakla birlikte bu uyumlarında daha fazla zorlayıcı olabilirler (Kochanska ve ark., 1997; Clark ve ark., 2000). Bu da otoriter ebeveynliğin belirleyicilerinden olan disiplinde güç kullanma ile ilişkili olabilir (Kochanska ve ark., 1997; Clark ve ark., 2000; Belsky ve ark., 1995). Clark ve ark. (2000) ve Losoya ve ark.(1997), öz-denetim sorumluluk kişilik özelliği ile duyarlılık, destek ve daha düşük düzeyde güç kullanımları arasında bir ilişki olduğunu bulmuşlardır. Prinzie ve ark. da (2009), yüksek düzeyde özdenetim-sorumluluk kişilik özelliğinin, ebeveynsel sıcaklık ve davranışsal kontrol ile ilişkili olduğunu bulmuşlardır. Örneklem grubumuzun ebeveyn tutumları açısından dağılımına bakıldığında, diğer tutumlara göre otoriter tutumu en az düzeyde benimsedikleri görülmektedir. Diğer kişilik özelliklerinin otoriter ebeveynlik üzerinde anlamlı düzeyde yordayıcı etkisinin bulunmamasının olası bir nedeni bu olabilir.

Araştırmanın üçüncü hipotezi doğrultusunda, duygusal tutarsızlık kişilik özelliğinin aşırı koruyucu ebeveyn tutumunu olumsuz yönde yordadığı ortaya konmuştur. Benzer şekilde, Coplan ve ark. (2008; 2009), duygusal tutarsızlık kişilik özelliği yüksek olan annelerin, aşırı koruyucu olma eğilimlerinin daha fazla olduğunu bulmuştur. Aşırı koruyucu ebeveynler, çocukları için koşulları fazlasıyla düzenlemekte,

zaman zaman çocuğun davranışlarını kısıtlamakta ve çocuğun bağımsızlığının önüne geçerek hareketlerini yönlendirmektedirler. Daha kaygılı olan ebeveynlerin, çevreden gelebilecek tehlikeleri algılama eğilimleri nedeniyle aşırı koruyucu ebeveynlik tarzı geliştirme ihtimallerinin daha fazla olduğu söylenebilir (Lindhout ve ark., 2006).

Araştırmanın dördüncü hipotezi doğrultusunda, duygusal tutarsızlık kişilik özelliğinin izin verici ebeveyn tutumunu olumlu yönde yordadığı bulunmuştur. İzin verici ebeveynler görece bakım sağlayıcıdır ancak çocuğun isteklerine karşı hoş görülü bir tavır takınırlar, çocuk üstünde pek kontrol uygulamazlar ve çocuğa kendi kararlarını alma serbestliği tanırırlar. Bu özellikler göz önüne alındığında bu bulgunun beklenir bir sonuç olduğu söylenebilir. Nitekim, Metsapelto ve Pulkkinen de (2003), yüksek duygusal tutarsızlık kişilik özelliğinin izin verici ebeveynlikle pozitif yönde ilişkili olduğunu bulmuştur. Farklı kişilik özelliklerinin de izin verici ebeveyn tutumunu yordadığına dair araştırma sonuçlarına rastlanmıştır. Metsapelto ve Pulkkinen (2003), izin verici ebeveynlik ile yüksek dışadönüklük kişilik özelliğinin negatif yönde ilişkili olduğunu bulmuştur. Kochanska ve ark. (1997) ile Clark ve ark. ise (2000), düşük dışadönüklük kişilik özelliğine sahip olan ebeveynlerin, çocuklarıyla olan ilişkilerinde daha fazla geri çekilmiş olma eğiliminde olduklarını belirtmişlerdir. Losoya ve ark. (1997), gelişime açıklık kişilik özelliğine sahip annelerin, çocuklarının davranışlarına yönelik daha az kontrol uyguladıklarını belirtmişlerdir.

Araştırmanın beşinci hipotezi doğrultusundaki bulgularımızdan biri, sebatkarlık mizaç özelliğinin demokratik tutumu olumlu yönde yordadığıdır. Sebatkar mizaca sahip çocukların annelerinin göstermiş olduğu yüksek olumlu duygulanım, duyarlılık, yol göstericilik gibi özelliklerin demokratik ebeveyn tutumunun özellikleri ile yakından ilişkili olduğu düşünüldüğünde bu bulgunun beklenir olduğu söylenebilir. Nitekim bu bulgumuzu destekler şekilde, Nelson ve Smimmerer (1984), çocuğun uyum sağlayabilirliğinin, anne ile babanın sınır koyması ve babanın ilgililiği, yol göstericiliği, duyarlılığı, yakınlığı ile olumlu yönde ilişkili olduğunu belirtmişlerdir. Zeng ise (1998),

çocuğun dikkatini odaklamasının annenin daha fazla duyarlı ve daha az cezalandırıcı olmasıyla ilişkili olduğunu bulmuştur. Çocuğun diğer mizaç özelliklerinin demokratik ebeveyn tutumu üzerinde etkisi olduğunu gösteren başka çalışmalara da rastlanmaktadır. Katainen ve ark. (1998) ve Kivijarvi ve ark. (2005), bebeklerdeki sosyal yakınlığın (yüksek sıcakkanlılık), annenin olumlu duygulanımını ve duyarlılığını öngördüğünü bulmuşlardır.

Çalışmanın altıncı hipotezi doğrultusunda, tepkisellik mizaç özelliğinin otoriter ebeveyn tutumunu olumlu yönde yordadığı sonucuna varılmıştır. Olumsuz tepkisellik çevresel uyaranlara çabuk ve aşırı derecede cevap verme olarak tanımlanmaktadır. Tepkisel çocuklar kızgın veya zorlayıcı (Rubin ve Miles, 1988), sert (Kochanska ve ark., 2004), yüksek kontrollü (Lee ve Bates, 1985; Lytton, 1997; Braungart-Rieker ve ark., 1997; Scaramella ve ark., 2008; Katainen ve ark., 1997; Kochanska ve ark., 2004), olumsuz duygulanımlı (Braungart-Rieker ve ark., 1997; Lee ve Bates, 1985; Katainen ve ark., 1998; Mangelsdorf ve ark., 1990), daha az yol gösterici (Braungart-Rieker ve ark., 1997), daha az destekleyici (Katainen ve ark., 1998; Mangelsdorf ve ark., 1990), daha fazla eleştirel (Scaramella ve ark., 2008), yüksek düzeyde güç kullanan (Clark ve ark., 2000), daha fazla olumsuz (Katainen ve ark. 1997; Bridgett ve ark., 2009; Kochanska ve ark., 2004), düşmanca (Morris ve ark., 2002) ebeveynliği ortaya çıkarmaktadır. Calkins ve ark. (2004), yüksek düzeyde olumsuz bebeklerin annelerinin, bebeklerinin olumlu sinyallerine daha az duyarlı olduğunu bulmuşlardır. Van den Boom ve Hoeksma (1994), huzursuz bebeklerin annelerinin, huzursuz olmayan bebeklerin annelerine göre, bebekleri ile daha az ilgili olduğunu, daha az göz kontağı ve fiziksel ilişki kurduğunu ve bebeklerini yatıştırma davranışını daha az sergilediklerini bulmuşlardır. Calkins ve ark. (2004), engellenmiş olma hissini kolayca hisseden bebeklerin annelerinin, engellenmiş olma hissini daha zor hisseden bebeklerin annelerine göre, bebeklerine daha az fiziksel uyarım göstermekle birlikte onların davranışlarına daha fazla müdahale etmekte olduklarını bulmuşlardır. Zeng (1998), çocuğun tepkisel mizaç özelliğinin yüksek düzeyde oluşunun, babanın daha yüksek düzeyde sözel direktifi, cezalandırması, daha

düşük düzeydeki sıcaklığı ve ilgisi ile ilişkili olduğunu bulmuştur. Bununla birlikte, hareketli çocukların annelerinin, daha fazla kısıtlayıcı, daha az destekleyici ve duyarlı davranışlar sergiledikleri bulunmuştur (Brayn ve Dix, 2009; Kivijarvi ve ark., 2005). Aşırı hareketliliğin, annenin daha fazla olumsuz duygulanımı ve kontrolü ile birlikte (Lee ve Bates, 1985) sıkı disiplin biçimini öngördüğü belirtilmiştir (Katainen ve ark.,1997; 1988). Tepkisel mizaçlı çocuğa sahip olan çoğu ebeveyn, düşmanca ve kontrol edici bir tutum sergilemekte ve genel olarak daha düşük kalitede ebeveynlik göstermektedirler (Buss, 1981; Battle ve Lancy, 1972; Katainen ve ark., 1997; Webster-Stratton ve Eyberg, 1982, Van Bakel ve Riksen - Walraven, 2002). Sonuçlardan da görüldüğü gibi yapılan araştırmalar, altıncı hipotezimizin doğrulandığını desteklemektedir. Araştırmanın bir diğer bulgusu da; çocuğun sebatkarlık mizaç özelliğinin otoriter ebeveyn tutumunu olumsuz yönde yordadığıdır. Demokratik ebeveyn tutumu özelliklerinin, otoriter ebeveyn tutumu özellikleri ile olumsuz yönde ilişkili olduğu düşünülecek olursa bu bulgumuzun önceki çalışma bulguları ile tutarlılık gösterdiği söylenebilir.

Araştırmanın bir diğer bulgusu tepkisellik mizaç özelliğinin, aşırı koruyucu ebeveyn tutumunu olumlu yönde yordadığıdır. Aşırı koruyucu ebeveyn tutumuna dair yapılmış çok az çalışma vardır. Çocuğun tepkisellik mizaç özelliğinin aşırı koruyucu ebeveyn tutumu üzerindeki yordayıcı etkisine dair bir çalışmaya rastlanmamıştır. Örneklem grubunda aşırı koruyucu ebeveyn tutumunu benimseyen annelerin oranı demokratik tutumu benimseyen annelerden hemen sonra gelmektedir. Bu sonucun olası bir nedeni, örneklem grubumuzda tepkisel mizaç özelliğine sahip olan çocuk sayısının oldukça az olması olabilir. Ayrıca, sıcakkanlılık mizaç özelliğinin aşırı koruyucu ebeveyn tutumu üzerindeki etkisine dair bulgulara da rastlanmıştır. Örneğin, yapılan çalışmalarda, çocuğun sosyal korkulu ve çekingen oluşunun, aşırı koruyucu, çevreyi aşırı kontrol edici (Rubin ve ark., 1995; Coplan ve ark., 2009), müdahaleci ve çocuğun bağımsız oluşunu cesaretlendirmeyen ebeveyn tutumunu ortaya çıkardığı bulunmuştur

(Rubin ve ark., 1997; 1999). Bu bulgular çalışmanın bulguları ile tutarsızlık göstermektedir.

Araştırmanın sekizinci hipotezi doğrultusunda, tepkisellik mizaç özelliğinin izin verici ebeveyn tutumunu olumlu yönde yordayıcı olduğu sonucuna varılmıştır. Olumsuz olarak tepkisel olan çocukların anneleri, daha düşük düzeyde tepkisel olan çocukların annelerine göre daha sıkı müdahalelerle çocuklarının boyun eğeceğini düşünmektedirler (Braungart-Rieker ve ark., 1997). Araştırmamızın bulgusu bu çalışmanın bulgusu ile tutarsızlık göstermektedir. Diğer mizaç özelliklerinin izin verici ebeveyn tutumu üzerindeki etkisine dair bulgulara da rastlanmaktadır. Örneğin, Webster-Stratton ve Eyberg (1982), yüksek düzeyde hareketli (sebatkarlığı düşük) olan çocukların annelerinin, çocukları ile olan ilişkilerinde daha fazla olumsuz duygulanımlı, kabul edici ve boyun eğici olduklarını bulmuşlardır. Sosyal korkusu olan çocuklar utangaç, çekingen ve alışılmadık durumlarda kolayca üzülen (Goldsmith, 1996), düşük sıcakkanlılık mizaç özelliğine sahip olan çocuklardır. Brayn ve Dix de (2009), yaptıkları çalışmada korkulu çocukların (düşük sıcakkanlı) annelerinin daha az kısıtlayıcı ve çocukların ilgilerine karşı daha yüksek düzeyde destek verici olduklarını belirtmişlerdir.

Araştırmanın üçüncü problemi doğrultusunda, ebeveynlerin kişilik özellikleri ile ebeveyn tutumları arasındaki ilişkide çocuğun mizaç özelliklerinin biçimlendirici etkisi incelenmiştir. Analiz sonuçları, annenin yüksek duygusal tutarsızlık kişilik özelliği ile demokratik ebeveyn tutumu arasındaki ilişkide çocuğun sebatkarlık mizaç özelliğinin biçimlendirici bir etkiye sahip olduğunu ortaya koymuştur. Yani, yüksek duygusal tutarsızlık kişilik özelliğine sahip olan ebeveynlerin, yüksek sebatkarlık mizaç özelliği olan çocuklara sahip olması durumunda, daha az demokratik tutum sergiledikleri belirlenmiştir. Yine ebeveynin yüksek duygusal tutarsızlık kişilik özelliğinde, çocuğun düşük sebatkarlık mizaç özelliğinde olması durumunda, daha az demokratik ebeveyn tutumu benimsenmektedir. Düşük sebatkarlık mizaç özelliğine sahip çocuklarda annenin duygusal tutarsızlık kişilik özelliği ile demokratik ebeveyn tutumu arasındaki ilişki

kaybolmaktadır. Burada önemli olan ebeveynin yüksek duygusal tutarsızlık kişilik özelliğinde, daha az demokratik ebeveyn tutumu göstermesi, çocuğun sebatkarlık mizaç özelliğinin yüksek düzeyde olmasıyla açıklanmaktadır. Brayn ve Dix (2009), duygusal tutarsızlık kişilik özelliğine sahip annelerin hareketli çocuklarıyla etkileşimleri sırasında, daha fazla sınırlayıcı olma eğiliminde olduklarını bulmuşlardır. Lengua ve ark. (2000), annenin yüksek duygusal tutarsızlık kişilik özelliği durumunda, annelerin zor mizacı olan çocuklarına daha sert tepki ve daha olumsuz ebeveynlik davranışı sergilediği; düşük düzeyde duygusal tutarsızlık kişilik özelliğine sahip olduklarında ise zor veya kolay mizaca sahip çocuklara olan yanıtlarında farklılık olmadığını bulmuşlardır. Duygusal tutarsızlığı yüksek olan ebeveynlerde, çocuğun sebatkarlığının yüksek oluşunun ebeveynin daha fazla demokratik ebeveyn tutumu benimsemesinde etkisi olmadığı düşünülmüştür. Ebeveynin duygusal tutarsızlık kişilik özelliğinin, daha az demokratik ebeveyn tutumunun benimsemesinde daha fazla etkili olduğu düşünülmüştür. Önceki çalışmalarla, araştırmanın bulgusunun tutarlılık gösterdiği gözlenmektedir.

Bir diğer bulgu ise, ebeveynin dışadönüklük kişilik özelliği ile otoriter ebeveyn tutumu arasındaki ilişkide çocuğun tepkisellik mizaç özelliğinin biçimleyici bir etkiye sahip olduğudur. Düşük tepkisellik mizaç özelliğine sahip çocuklarda, yüksek dışadönük kişilik özelliğine sahip olan ebeveynler, daha az otoriter ebeveyn tutumu benimsemektedir. Çocuğun tepkisellik mizaç özelliğinin yüksek olduğu durumda, ebeveynin dışadönüklük kişilik özelliğine sahip olmasının otoriter ebeveyn tutumunu benimseyip benimsememesinin düzeyinde etkisi olmadığı gözlenmiştir. Ebeveynin çocuğun tepkisellik düzeyine göre tutumunu düzenlediği düşünülmüştür. Bununla birlikte çocuğun tepkisellik düzeyi düşük olduğunda ebeveynin kişilik özelliği ön plana çıkmakta ve eğer ebeveyn yüksek dışadönüklük kişilik özelliğine sahip ise daha az otoriter ebeveyn tutumu benimseme eğilimindedir. Bu bulguyu destekler biçimde Clark ve ark. (2000), dışadönüklüğü yüksek olan annelerin, çocuk daha az negatif duygulanım içindeyse daha düşük düzeyde güç kullandığını bulmuşlardır. Dışadönüklüğü yüksek olan anneler çocuk yüksek olumsuz duygulanım içindeyse de çocuğun duygulanımı göz

önüne almaksızın düşük güç kullanmaktadırlar. Bu bulgu, araştırma bulgusu ile tutarsızlık göstermektedir. Karreman ve ark. (2008), çocuklardaki çabalı kontrol düşük düzeyde iken (yüksek tepkisel) babaların dışadönüklüğünün olumsuz kontrolleri (sınırlayıcı) ile olumlu yönde ilişkili olduğunu belirtmektedir.

Annenin yüksek duygusal tutarsızlık kişilik özelliğinde, çocuğun sıcakkanlılık mizaç özelliğinin izin verici ebeveyn tutumu üzerinde biçimlendirici bir etkiye sahip olduğu bulunmuştur. Yani düşük sıcakkanlılık mizaç özelliği olan çocuklarda, yüksek duygusal tutarsızlık kişilik özelliği olan ebeveynler daha fazla izin verici ebeveyn tutumunu benimseme eğilimindedirler. Yüksek sıcakkanlılık mizaç özelliği olan çocuklara karşı, düşük sıcakkanlılık mizaç özelliği olan çocuklara göre, yüksek duygusal tutarsızlık kişilik özelliğine sahip olan ebeveynler daha az izin verici ebeveyn tutumunu benimsemeye yatkın görünmektedirler. Dolayısıyla, ebeveynin yüksek duygusal tutarsızlık kişilik özelliğinde izin verici ebeveyn tutumunu benimseme düzeyi çocuğun sıcakkanlılık mizaç özelliğinin yüksek ya da düşük oluşuna göre değişmektedir. Brayn ve Dix (2009), korkulu çocuklarından dolayı endişeli olan annelerin daha az sınırlayıcı olduklarını belirtmiştir. Bu bulgu araştırma bulgusu ile tutarlılık göstermektedir. Bununla birlikte bu bulgu ile tutarsızlık gösteren araştırmalar da bulunmaktadır. Örneğin, Coplan ve ark., (2000), yaptıkları çalışmada annedeki duygusal tutarsızlığın daha yüksek çocuk utangaçlığı puanlarında (düşük sıcakkanlılık) aşırı koruyucu annelikle daha güçlü biçimde ilişkili olduğunu bulunmuştur (Coplan ve ark., 2009). Korkulu çocuklara sahip, duygusal tutarsızlığı yüksek olan ebeveynler, çocukların stresini azaltacak şekilde olayları kontrol etmek için çaba gösterirler. Her ne kadar ebeveyn korkuyu azaltmayı amaçlasa da böyle bir kontrol yüksek olduğu zaman zorla araya girici (müdahaleci) özellikte olabilir ve çocukların kendi davranışlarını düzenleme girişimlerini etkileyebilir. Böylelikle ebeveyni yüksek duygusal tutarsızlık kişilik özelliğine sahip çocukların korkuları ebeveynleri tarafından pekiştirilmiş olur (Hastings ve Rubin, 1999; Rubin, Stewart ve Chen, 1995). Başka bir bakış açısına göre aşırı koruyucu olan duygusal tutarsızlık kişilik özelliğine sahip annelerin, çocuklarındaki

utangaçlığı, olduğundan daha fazla belirtme eğilimleri olabilir (Kiel ve Buss, 2006). Bu çelişkilerin sebebi, duygusal tutarsızlık kişilik özelliğini oluşturan farklı yönlerin ebeveynlikle farklı ilişkiler göstermesi olabilir.

Araştırmanın bir diğer bulgusu, yumuşak başlılık kişilik özelliği ile otoriter ebeveyn tutumu arasında sıcakkanlılık mizaç özelliğinin biçimlendirici rolüdür. Annenin yüksek yumuşak başlılık kişilik özelliğinde, düşük sıcakkanlılık mizaç özelliği daha az otoriter ebeveyn tutumu ile ilişkilidir. Düşük sıcakkanlılık mizaç özelliği olan çocuklarda, yüksek yumuşak başlılık kişilik özelliği olan anneler, yüksek sıcakkanlılık gösteren çocuklara sahip annelere göre daha az otoriter tutumunu benimseme eğilimindedirler. Yüksek sıcakkanlılık mizaç özelliği olan çocuklara karşı, yüksek yumuşak başlılık kişilik özelliğine sahip anneler daha az otoriter ebeveyn tutumunu benimsemeye yatkın görünmektedirler. Annenin yumuşak başlılık kişilik özelliğinde otoriter ebeveyn tutumunu benimseme düzeyi çocuğun sıcakkanlılık mizaç özelliğinin yüksek ya da düşük oluşuna göre değişmektedir. Coplan ve ark (2009), annenin yumuşak başlılığının, daha yüksek çocuk düzensizliğinde zorlayıcı ebeveynlikle daha güçlü biçimde negatif yönde bir ilişki gösterdiğini ortaya koymuştur. Bu sonuçlar araştırma bulguları ile tutarlılık göstermektedir.

Yumuşak başlılık kişilik özelliği ile otoriter ebeveyn tutumu arasındaki ilişkide farklı mizaç özelliklerinin biçimlendirici etkisine dair çalışmalara da rastlanmıştır. Örneğin, Clark ve ark (2000), yumuşak başlılık kişilik özelliği ile otoriter ebeveyn tutumu arasında çocuğun tepkisellik mizaç özelliğinin biçimlendirici etkisi olduğunu belirtmiştir. Empatisi yüksek olan anneler, çocuklarındaki negatif duygulanımın derecesine rağmen daha düşük oranda güç kullanmaktadır. Düşük empatisi olan anneler ise yüksek olumsuz duygulanım gösteren çocuklarda daha fazla güç kullanmaktadırlar. Brayn ve Dix (2009), sosyal korkuları olan çocukların sempati hissetmeye eğilimli ebeveynler tarafından desteklendiklerini belirtmişlerdir. Bu çalışmada böyle bir bulguya rastlanmamıştır.

Araştırmanın son bulgusu, gelişime açıklık kişilik özelliği ile demokratik ebeveyn tutumu arasında sebatkarlık mizaç özelliğinin biçimlendirici rolünün olduğudur. Annenin gelişime açıklık kişilik özelliğinin, çocuğun yüksek sebatkarlığında, demokratik ebeveyn tutumu ile ilişkili olduğu bulunmuştur. Buna göre çocuk yüksek sebatkar olduğunda, gelişime açıklık kişilik özelliği yüksek olan annelerin daha fazla demokratik ebeveyn tutumu sergilemeleri beklenmektedir. Düşük sebatkarlık mizaç özelliği olan çocuklarda, yüksek gelişime açıklık kişilik özelliği olan ebeveynler, yüksek sebatkarlık gösteren çocuklara sahip annelere nazaran daha az demokratik tutumunu benimseme eğilimindedirler. Yani, yüksek gelişime açıklık kişilik özelliğine sahip olan annelerin, yüksek sebatkarlık mizaç özelliği olan çocuklara karşı, daha fazla demokratik tutumu benimseyecekleri anlaşılmaktadır. Ebeveynin gelişime açıklık kişilik özelliğinde demokratik ebeveyn tutumunu benimseme düzeyi, çocuğun sebatkarlık mizaç özelliğinin yüksek ya da düşük oluşuna göre değişmektedir. Çocuğun mizacının biçimlendirici etkisine dair yapılmış olan çok az çalışma bulunmaktadır. Çalışmamızın bu bulgusunu destekleyecek olan başka çalışmaların bulgularına rastlanmamıştır.

Araştırmada özdenetim-sorumluluk kişilik özelliği ile ebeveyn tutumları arasında çocuğun mizaç özelliğinin biçimlendirici etkisi bulunmamıştır. Oysa Clark ve ark., (2000), yaptıkları çalışmada annenin özdenetim-sorumluluk kişilik özelliği ile duyarlı ebeveynlik arasındaki ilişkide çocuğun yüksek tepkiselliğinin biçimlendirici etkiye sahip olduğunu bulmuşlardır.

Özetle, bulgularımız, ebeveynlerin nasıl ebeveynlik yaptığını anlama konusunda, ebeveyn ve çocuk özellikleri arasındaki karmaşık etkileşimi vurgulamaktadır. Bu bağlamda, sonuçlarımız hem ebeveynlerin kişiliğinin hem de çocuğun mizacının ebeveyn tutumları üstündeki kendine özgü etkileri olduğu fikri için destek sağlamaktadır. Ebeveynin kişilik faktörleri ve tutumları arasındaki ilişkiyi araştırmak çocukların gelişimsel basamaklarına etki eden çevresel mekanizmayı aydınlatmaktadır.

Bu alanda şimdiki kadar yapılmış çalışmalar, ebeveynlerin ruh sağlığının, özellikle de depresyonun ebeveynlikleri nasıl etkilediğine odaklanmıştır. Bununla birlikte normal kişilik özelliklerine odaklanmış olan görece daha az çalışma vardır. Çalışmamızın bu alandaki boşluğa katkısı olacağı düşünülmektedir. Bu çalışmanın güçlü yönlerinden biri de ebeveyn tutumlarının incelenmesinde hem ebeveyn kişilik özelliklerini hem de çocuğun mizaç özelliklerini birlikte ele almasıdır. Nitekim bu iki değişkeni aynı anda araştıran görece az sayıda çalışma vardır.

SONUÇ

Bu çalışmada, birincil amaç, çocuğun cinsiyet değişkeni kontrol edildiğinde, ebeveyn kişiliği, çocuğun mizacı ve ebeveyn tutumları arasındaki ilişkinin incelenmesidir. Çalışmadaki ikincil amaç, çocuğun cinsiyet değişkeni kontrol edildiğinde ebeveynin kişiliği ile tutumları arasındaki ilişkide çocuğun mizacının biçimlendirici etkisinin incelenmesidir.

Çalışmanın bulgularına göre, gelişime açıklık kişilik özelliği demokratik ebeveyn tutumunu olumlu yönde yordamaktadır. Otoriter ebeveyn tutumunun ise yumuşak başlılık kişilik özelliği tarafından olumsuz, duygusal tutarsızlık tarafından ise olumlu yönde yordandığı bulunmuştur. Duygusal tutarsızlık kişilik özelliği aşırı koruyucu tutumu olumlu, izin verici tutumu ise olumsuz yönde yordamaktadır. Tepkisellik mizaç özelliğinin otoriter, aşırı koruyucu ve izin verici ebeveyn tutumlarını olumlu yönde yordadığı bulunmuştur. Ayrıca, sebatkarlık mizaç özelliği demokratik tutumunu olumlu, otoriter tutumunu ise olumsuz yönde yordamaktadır. Çocuk mizacının biçimlendirici etkilerine bakıldığında, çocuk yüksek sebatkarlık mizaç özelliğine sahipse, annedeki yüksek gelişime açıklık kişilik özelliği daha fazla demokratik ebeveyn tutumu ile ilişkilidir. Annenin yüksek yumuşak başlılık kişilik özelliğinde, çocuğun düşük sıcakkanlılık mizaç özelliği daha az otoriter ebeveyn tutumu ile ilişkilidir. Annenin yüksek duygusal tutarsızlık kişilik özelliğinde, çocuğun yüksek sebatkar mizacı daha az demokratik ebeveyn tutumu ile ilişkilirken, çocuğun düşük sıcakkanlılık mizaç özelliği

ise daha az izin verici ebeveyn tutumu ile ilişkilidir. Ayrıca, yüksek dışadönüklük kişilik özelliğindeki anneler, düşük tepkisellik mizaç özelliği gösteren bir çocuğa sahipse, daha az otoriter ebeveyn tutumu benimsemektedir.

Sonuç olarak, ebeveynin kişilik ve çocuğun mizaç özelliklerinin ebeveyn tutumları üzerinde kendilerine has etkileri olduğu bulunmuştur.

Araştırmada, ebeveyn kişiliği ile tutumları arasındaki ilişki kesitsel desen kullanılarak incelenmiştir. Ebeveyn çocuk ilişkisinin gelişim süreci boyunca sürmesine bağlı olarak ebeveynin, çocuğun özellikleri ve buna bağlı olarak ebeveyn çocuk arasındaki ilişki değişecektir (Kochanska ve ark., 2007). Kesitsel desenin kullanıldığı araştırmalarda tüm değişkenler aynı zamanda değerlendirilir. Kişilik, ebeveynlik ve çocuk değişkenleri hakkında yapılan araştırmalarda sıklıkla görülen problem nedenselliğin yönünün yorumlamasındaki zorluktur. Boylamsal desen bu karışıklığı azaltmaktadır (Clark ve ark., 2000). Bu yüzden kişilik özellikleri, çocuğun mizacı ve ebeveynlik arasındaki ilişkiyi daha iyi anlayabilmek için uzun zaman aralığını kapsayan boylamsal desenin kullanıldığı çalışmalar gereklidir.

Araştırmada, kişilik özellikleri, çocuk mizacı ve ebeveyn tutumları ebeveynlerin kendi doldurdıkları ölçeklere dayanmaktadır. Ebeveynin kendi ebeveyn tutumunu ve çocuğunun mizacını algılaması, ebeveyn kişilik özellikleri ile ilişkilidir. Ebeveynler çocuklarını daha zor ya da daha kolay mizaçlı belirtme eğiliminde olabilirler (Stright ve ark., 2008). Bu durumda mizacın ve ebeveynliğin değerlendirilmesinde kullanılan ebeveyn bildirimleri, ebeveynin kişilik özelliğinden etkilenmiş olabilir. Ebeveynin çocuğun mizacının ve tutumlarının kişilik özelliklerine bağlı olarak değişen algısını kontrol etmek için bağımsız gözlemciler tarafından değerlendirilen, ev ya da laboratuvar gözlemleri yapılabilir.

Araştırmanın örneklemini orta ve yüksek düzeyde ekonomik duruma sahip olan ebeveynler oluşturmuştur. Bulgular değerlendirilirken örneklemin yapısı göz önünde bulundurulmalıdır. Bu çalışmanın sonuçlarının bu tür aileler dışına genellenip

genellenemeyeceğinin kararı net değildir. Gelecek çalışmalarda farklı yaş grubu ve sosyo-kültürel düzeye sahip ebeveynlerin olduğu örneklem yapısı ile araştırma yapılabilir.

Araştırmada ebeveynlerin sahip olduğu çocuk sayısı göz önüne alınmamıştır. Ebeveyn tutumları ile ilgili araştırmalarda aile faktörlerinin de değerlendirilmesi önemlidir. Ailenin büyüklüğü, kardeşlere yönelik farklı tutumlarla ilişkilidir. Bazı bulgular göstermektedir ki birden fazla çocuğu olan ailelerde ebeveynler daha etkin ebeveynlik stratejileri geliştirebilmekte ve daha küçük çocuklarıyla daha düşük düzeyde ebeveyn-çocuk çatışması yaşayabilmekte; ki bu da büyük çocuklarıyla yaşadığı deneyimler sonucunda olmaktadır (Van den Boom ve Hoeksma, 1994). Gelecek çalışmalarda evdeki çocuk sayısı da göz önüne alınabilir.

Bağlamsal değişkenler hem ebeveynlik hem de çocuk mizacı ilişkilidir (Van den Boom ve Hoeksma, 1994). Ebeveynlik çalışmalarında, eş zamanlı olarak işleyen birkaç değişkenin değerlendirilmesi tutumların niteliğinin incelenmesinde önemlidir. (Metsapelto ve Pulkinen, 2003). Sosyo-demografik değişkenler, stres, sosyal destek, evlilik ilişkisinin kalitesi, ebeveynliği etkileyen eş zamanlı diğer etmenler arasındadır. Bu etmenlerin etkileşiminin ebeveynlik uygulamalarını nasıl etkileyebileceğini araştırmak için daha geniş ölçekli çalışmalar gerekir (Coplan ve ark., 2009). Bu çalışmada kişilik ve ebeveynlik arasındaki ilişkide çocuğun mizacının moderatör ilişkisine bakılmıştır. Kişilik ve ebeveynlik arasında var olmaya devam eden pek çok anlamlı ilişki düşünüldüğünde, kişiliğin ebeveynliği nasıl şekillendirdiği konusunda öğrenilecek çok şey mevcuttur. Ebeveyn kişiliği ile tutumları arasındaki ilişkide olası diğer biçimlendirici mekanizmaların araştırılması gerekmektedir.

KAYNAKÇA

- AIKEN, L.S.,
WEST, S.G.: 1991 **Multiple Regression: Testing and Interpreting Interactions**, Newbury Park, CA, Sage.
- ALTAN, Ö.: 2006 “The Effects of Maternal Socialization and Temperament on Children’s Emotion Regulation”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Koç Üniversitesi.
- BARON, R.M.,
KENNY, D.A.: 1986 “The Moderator-Mediator Variable Distinction in Social Psychological Research: Conceptual, Strategic and Statistical Considerations”, **Journal of Personality and Social Psychology**, 51, 1173-1182.
- BATES, J.E.,
PETTIT, G.S.,
DODGE, K.A.,
RIDGE, B.: 1998 “Interaction of Temperamental Resistance to Control and Restrictive Parenting in the Development of Externalizing Behavior”, **Development Psychology**, 34, 5, 982- 995.
- BATTLE, E. S.,
LACEY, B. : 1972 “A Context for Hyperactivity in Children, Over Time” **Child Development**, 43, 752 – 773.
- BAUMRIND, D.: 1966 “Effects of Authoritative Parental Control on Child Behavior” **Child Development**, 37, 887-907.

- BAUMRIND, D.: 1968 "Authoritarian vs. Authoritative Parental Control", **Adolescence**, 3, 11, 255-272.
- BAUMRIND, D.:1971 "Harmonious Parents and Their Preschool Children", **Developmental Psychology**, 4, 99-102.
- BAUMRIND, D.: 1972 "An Explotary Study of Socialization Effects on Black Children: Some Black-White Comparison", **Child Development**, 43, 261-267.
- BAUMRIND, D.: 1978 "Parental Disciplinary Patterns and Social Competence in Children", **Youth and Society**, 9, 3, 239-276.
- BELL, R.Q.: 1968 "A Reinterpretation of the Direction of the Effects in Studies of Socialization", *American Psychological Association*, 75, 2, 81-95.
- BELL, R.Q.,
CHAMPMAN, M.: 1986 "Child Effects in Studies Using Experimental or Brief Longitudinal Approaches to Socialization", **Developmental Psychology**, 22, 5, 595-603.
- BELSKY, J.: 1984 "The Determinants of Parenting: A Process Model", **Child Development**, 55, 83-96.

- BELSKY, J.,
FISH, M.,
ISABELLA, R.: 1991
“Continuity and Discontinuity in Infant Negative and Positive Emotionality: Family Antecedents and Attachment Consequences”, **Developmental Psychology**, 27, 3, 421- 431.
- BELSKY, J.,
CRNIC, K.
WOODWORTH, S.: 1995
“Personality and Parenting: Exploring the mediating role of transient mood and daily hassles”, **Journal of Personality**, 63, 905-929.
- BELSKY, J.,
RHA, J.,
PARK, S.: 2000
“Exploring Reciprocal Parent and Child Effects in the Case of Child Inhibition in US and Korean Samples”, **International Journal of Behavioral Development**, 24, 3, 338 - 347.
- BORGATTA, E.F.: 1964
“The Structure of Personality Characteristics”, **Behavioral Science**, 9, 1, 8-17.
- BRAYN, A.E.
DIX, T.: 2009
“Mothers’ Emotions and Behavioral Support During Interactions with Toddlers: The Role of Child Temperament” **Social Development**, 18, 3, 647 - 670.
- BRAUNGART-RIEKER, J.,
GARWOOD, M.M.,
STIFTER, C.A.: 1997
“Compliance and Noncompliance: The Roles of Maternal Control and Child Temperament”, **Journal of Applied Developmental Psychology**, 18, 411-428.

- BRIDGETT, D. J.,
 GARTSTEIN, M. A.,
 PUTNAM, S. P.,
 MCKAY, T.,
 IDDNINS, E.,
 ROBERTSON, C.,
 RAMSAY, K.,
 RITTMUELLER, A.: 2009
- “Maternal Contextual Influence and the Effect of Temperament Development During Infancy on Parenting in Toddlerhood” **Infant Behavior and Development**, 32, 103-116.
- BUSS, A.H.,
 PLOMIN, R.,
 WILLERMAN, L.: 1973
- “The Inheritance of Temperaments”, **Journal of Personality**, 41, 4, 513- 524.
- CALKINS, S.D.,
 HUNGERFORD, A.,
 DEDMON, S.E.: 2004
- “Mothers’ Interactions with Temperamentally Frustrated Infants’”, **Infant Mental Health Journal**, 25, 3, 219-239.
- CHESS, S.C.,
 THOMAS, A.:1986
- “Parental Reactions to the Child’s Temperament”, **Temperament in Clinical Practice**, NewYork:Brunner/Mazel, 24-41.
- CHESS, S.C.,
 THOMAS, A.: 1996
- “Analysis of Data and the Defination and Rating of Temperament and Categories”, **Temperament: Theory and Practice**, Vol:12, New York: Brunner /Mazel, 31-39.

- CHESS, S.C.,
THOMAS, A.:1996
- “The Concept of Goodness of Fit”,
Temperament: Theory and Practice, Vol:12,
New York: Brunner/Mazel, 51-63.
- CLARK, L.A.,
WATSON, D.:1999
- “Temperament: A New Paradigm for Trait
Psychology ”, içinden L.A. Pervin, O.P. John
(2.Eds), **Handbook of Personality: Theory and
Research**, New York: The Gullford Press, 399-
423.
- CLARK, L.A.,
KOCHANSKA, G.,
READY R.: 2000
- “Mothers’ Personality and Its Interaction with
Child Temperament as Predictors of Parenting
Behavior’’, **Journal of Personality and Social
Psychology**, 2, 274-285.
- COHEN, J.,
COHEN, P.: 1983
- Applied Multiple Regression/Correlation
Analysis for the Behavioral Sciences**, 2nd
Edition, Lawrence Erlbaum Assoc.
- COLLINS, W.A.,
MACCOBY, E.E.,
STEINBERG, L.
HETHERINGTON, E.M.,
BORNSTEIN, M.H.: 2000
- “Contemporary Research on Parenting’’,
American Psychologist, 55, 2, 218-232.
- COPLAN, R.J.,
BOWKER, A.,
COOPER, S.M.: 2003
- “Parenting Daily Hassles, Child Temperament
and Social Adjustment in Preschool’’, **Early
Childhood Research Quarterly**, 18, 376-395.

- COPLAN, R.J.,
ARBEAU, K.A.,
ARMER, M.: 2008
“Don’t Fret, Be Supportive! Maternal Characteristics Linking Child Shyness to Psychosocial and School Adjustment in Kindergarden”, **Journal of Abnormal Child Psychology**, 36, 359-371.
- COPLAN, R.J.,
REICHEL, M.
ROWAN K.: 2009
“Exploring the associations between maternal personality, child temperament, and parenting: A focus on emotions”, **Personality and Individual Differences**, 46, 241-246.
- COSTA, P.T.,
MCCRAE, R.R.,
DYE, D.A.: 1991
“Facet Scales for Agreeableness and Conscientiousness: A Revision of the Neo Personality Inventory”, **Personality Individual Difference**, 12, 9, 887- 898.
- DARLING, N.,
STEINBERG, L.: 1993
“Parenting style as context: An integrative model”, **Psychological Bulletin**, 113, 487-496.
- DEGNAN, K. A.,
HENDERSON, H. A.,
FOX, N. A.,
RUBIN, K.H.: 2008
“Predicting Social Wariness in Middle Childhood: “The Moderating Roles of Childcare History, Maternal Personality and Maternal Behavior”, **Social Development**, 17, 3, 471-487.

- DIX, T.: 1991 “The Affective Organization of Parenting: Adaptive and Maladaptive Processes”, **Psychological Bulletin**, 110, 1, 3-25.
- DORNBUSCH, S.M.,
RITTER, P.L.,
LEIDERMAN, P.H.,
ROBERTS, D.F.,
FRAILEIGH, M.J.: 1987 “The Relation of Parenting Style to Adolescent School Performance”, **Child Development**, 58, 1244-1257.
- DOWNEY, G.,
COYNE, J.C. : 1990 “Children of Depressed Parents : An Integrative Review”, **Psychological Bulletin**, 108, 1, 50 – 76.
- DURMUŞ, R.: 2006 “3-6 Yaş Arası Çocuğu Olan Ebeveynlerin Kişilik Özellikleri ile Anne-Baba Tutumlarının Bazı Değişkenlere Göre İncelenmesi” Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Bilim Dalı.
- FİSH, M.,
CROCKENBERG, S: 1981 “Correlates and Antecedents of Nine-Month Infant Behavior and Mother- Infant Interaction”, **Infant Behavior and Development**, 4, 69-81.

- GOODMAN CAMPBELL, S.B. : “Mother-Infant Interaction as a Function of
1979 Maternal Ratings of Temperament”, **Child
Psychiatry and Human Development**, 10, 2,
67-76.
- GOLDSMITH, H., “Roundtable: What is temperament? Four
BUSS, A., approaches.”, **Child Development**, 58, 505-
PLOMIN, R. 529.
ROTHBART, M.K.,
THOMAS, A.,
CHESS, S.,
HINDE, R. A.,
MCCALL, R. B.: 1987
- GOLDSMITH, H.H.: 1996 “Studying Temperament via Construction of the
Toddler Behavior Assessment Questionnaire”,
Child Development, 67, 218-235.
- GORDON, B. N.:1983 “Maternal Perception of Child Temperament and
Observed Mother-Child Interaction”, **Child
Psychiatry and Human Development**, 13, 3
- HAKULINEN, T., “Relationships Between Infant Temperament,
LAIPPALA, P., Demographic Variables, and Family Dynamics
PAUNONEN, M.: 1998 of Childrearing Families”, **Journal of Advanced
Nursing**, 27, 458 – 465.

- HASTINGS, P.D.,
RUBİN, K.H.: 1999
“Predicting Mothers’ Beliefs about Preschool-Aged Children’s Social Behavior: Evidence for Maternal Attitudes Moderating Child Effects”, **Child Development**, 70, 3, 722-741.
- HOGHUGHİ, M.: 2004
“Parenting - An Introduction”, içinde M.Hoghughı, N.Long (Eds), **Handbook of Parenting: Theory and Research for Practice**, London: Sage Publications, 1-17.
- KARABULUT DEMİR, E.,
ŞENDİL, G.: 2008
“Ebeveyn Tutum Ölçeği (ETÖ)”, **Türk Psikoloji Yazıları**, 11, 21, 15-25.
- KARREKER, K.H.,
COLEMAN, P.K.: 2005
“The Effects of Child Characteristics on Parenting”, içinde T.Luster, L.Okagaki (2.Eds), **Parenting: An Ecological Perspective**, New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates, 147-176.
- KARREMAN, A.,
VAN TUIJL, C.,
VAN AKEN, M.,
DEKOVIC, M.: 2008
“The Relation Between Parental Personality and Observed Parenting: The Moderating Role of Preschoolers’ Effortful Control”, **Personality and Individual Differences**, 44, 723-734.
- KATAİNEN, S.,
RAIKKONEN, K.,
KELTIKANGAS- JÄRVINEN, L.:
1997
“Childhood Temperament and Mother’s Child-Rearing Attitudes: Stability and Interaction in a Three- Year Follow-up Study”, **European Journal of Personality**, 11, 249- 265.

- KATAINEN, S.,
 RAIKKONEN, K.,
 KELTIKANGAS-JARVINEN L.: 1998
 “Development of Temperament: Childhood Temperament and the Mother’s Childrearing Attitudes as Predictors of Adolescent Temperament an a 9-Year Follow-up Study”, **Journal of Research on Adolescence**, 8, 4, 485-509.
- KIEL, E.J.,
 BUSS, K.A.: 2006
 “Maternal Accuracy in Predicting Toddlers’Behaviors and Associations with Toddlers’ Fearful Temperament”, **Child Development**, 77, 2, 355 – 370.
- KIVIJARVI, M.,
 RAIHA, H.,
 KALJONEN, A.,
 TAMMINEN, T.,
 PIHA, J.: 2005
 “Infant Temperament and Maternal Sensitivity Behavior in the First Year of Life”, **Scandinavian Journal of Psychology**, 46, 421-428.
- KLEIN, P.S.: 1984
 “Behavior of Israeli Mothers toward Infants in Relation to Infants’ Perceived Temperament”, **Child Development**, 55, 1212-1218.
- KOCHANSKA, G.,
 AKSAN, N.: 1995
 “Mother-Child Mutually Positive Affect, the Quality of Child Compliance to Requests and Prohibitions, and Maternal Control as Correlates of Early Internalization”, **Child Development**,

66, 236-254

- KOCHANSKA, G.,
CLARK, L.A.,
GOLDMAN, M.S.: 1997
“Implications of mothers’ personality for their parenting and their young children’s developmental outcomes”, **Journal of Personality**, 65, 387-420.
- KOCHANSKA, G.,
FRIESENBERG, A.,
LANGE, L.A.,
MARTEL, M.M.: 2004
“Parents’ personality and infants’ temperament as contributors to their emerging relationship”, **Journal of Personality and Social Psychology**, 86, 744-759.
- KOCHANSKA, G.,
AKSAN, N.,
PENNEY, S. J.,
BOLDT, L.J.: 2007
“Parental Personality as an Inner Resource that Moderates the Impact of Ecological Adversity on Parenting”, **Journal of Personality and Social Psychology**, 92,1, 136-150.
- KOMSI, N.,
RAIKÖNEN, K.,
PESONEN, A.,
KESKIVAARA, P.,
JORVENPAA, A.,
STRANDBERG, T.E.: 2008
“Transactional Development of Parent Personality and Child Temperament”, **European Journal of Personality**, 22, 553- 573.
- LAMBORN, S.D.,
MOUNTS, N.S.,
STEINBERG, L.,
“Patterns of Competence and Adjustment among Adolescents from Authoritative, Authoritarian, Indulgent, and Neglectful Families”, **Child**

- DORNBUSCH, S.M.: 1991 **Development**, 62, 1049-1065.
- LEE, C.L.,
BATES, J.E.: 1985 “Mother - Child Interaction at Age Two Years and Perceived Difficult Temperament”, **Child Development**, 56, 1314-1325.
- LENGUA, L.J.,
WOLCHIK, S.A.,
SANDLER, I.N.,
WEST, S.G.: 2000 “The Additive and Interactive Effects of Parenting and Temperament in Predicting Adjustment Problems of Children of Divorce” , **Journal of Clinical Child Psychology**, 29, 2, 232-244.
- LENGUA, L.J.,
KOVACS E.A.: 2005 “Bidirectional associations between temperament and parenting and the prediction of adjustment problems in middle childhood”, **Applied Developmental Psychology**, 26, 21-38.
- LERNER, J.V.:1984 “The Import of Temperament for Psychosocial Functioning: Test of Goodness of Fit Model”, **Merrill-Palmer Quarterly**, 30, 2, 177-188.
- LERNER, J.V.,
GALAMBOS, N.L.:1985 “Maternal Role Satisfaction, Mother-Child Interaction, and Child Temperament: A Process Model”, **Developmental Psychology**, 21, 6, 1157-1164.

- LINDHOUT, I.,
 MARKUS, M.,
 HOOGENDIJK, T.,
 BORST, S.,
 MAINGAY, R.,
 SPINHOVEN, P.,
 VAN DYCK, R.,
 BOER, F.: 2006
- “Childrearing Style of Anxiety – Disordered Parents”, **Child Psychiatry Human Development**, 37, 89 – 102.
- LOSOYA, S.H.,
 CALLOR, S.,
 ROWE, D.C.,
 GOLDSMITH, H.H.: 1997
- “Origins of Familial Similarity in Parenting: A Study of Twins and Adoptive Siblings”, **Developmental Psychology**, 33, 6, 1012-1023.
- LYTTON, H.: 1990
- “Child and Parent Effects in Boys’ Conduct Disorder: A Reinterpretation”, **Developmental Psychology**, 26, 5, 683- 697.
- MACCOBY, E.E.,
 MARTIN, J.A.: 1983
- “Socialization in the Context of Family: Parent-Child Interaction” içinden, P.H.Mussen, E.M. Hetherington (Eds), **Handbook of Child Psychology: Socialization, Personality and Social Development**, Wiley, New York, 1-101.
- MACCOBY, E.E.,
 SNOW, M.E.,
 JACKLIN, C.N.: 1984
- “Children’s Dispositions and Mother-Child Interaction at 12 and 18 Months: A Short Term Longitudinal Study”, **Developmental**

Psychology, 20, 459-472.

MANGELSDORF, S.,
GUNNAR, M.,
KESTENBAUM, R.,
LANG, S.,
ANDREAS, D. : 1990

“Infant Prone-to-Distress Temperament, Maternal Personality and Mother-Infant Attachment: Associations and Goodness of Fit”, **Child Development**, 61, 820- 831.

MCCRAE, R.R.,
COSTA, P.T.: 1988

“Recalled Parent-Child Relations and Adult Personality”, **Journal of Personality**, 56, 2, 417-434.

MCCRAE, R. R.,
COSTA, P. T. : 1995

“Trait Explanations in Personality Psychology”, **European Journal of Personality**, 9, 231-252.

MCCRAE, R. R.,
COSTA, P. T. : 1999

“A Five-Factor Theory of Personality”, içinde L.A. Pervin, O.P. John (2.Eds), **Handbook of Personality: Theory and Research**, New York: The Guilford Press, 139-151.

METSAPELTO R.,
PULKKINEN L.: 2003

“Personality Traits and Parenting: Neuroticism, Extraversion and Openness to Experience as Discriminative Factors”, **European Journal of Personality**, 17, 59-78.

- MORRIS, A. S.,
SILK, S. S.,
STEINBERG, L.,
SESSA, F.M.,
AVENEVOLI, S.,
ESSEX, M. J.: 2002
- “Temperamental Vulnerability and Negative Parenting as Interacting Predictors of Child Adjustment”, **Journal of Marriage and Family**, 64, 461-471.
- NELSON, J.A.N.,
SIMMERER, N.J.: 1984
- “A Correlational Study of Children’s Temperament and Parent Behavior”, **Early Child and Care**, 16, 231-250.
- PATTERSON, G.,
SANSON, A.: 1999
- “The Association of Behavioural Adjustment to Temperament, Parenting and Family Characteristics among 5-Year-Old Children”, **Social Development**, 8, 3, 293- 309.
- PERVIN, L.A.: 1993
- “Trait Approaches to Personality: Allport, Eysenck and Cattell” In, **Personality: Theory and Research**”, (6.Eds), JohnWiley & Sons, 275-305
- PRINZIE, P.,
STAMS, G.J.J.,
DECOVIC, M.,
REIJNTJES, A.H.A.,
BELSKY, J. : 2009
- “The Relations Between Parents’ Big Five Personality Factors and Parenting: A Meta-Analytic Review”, **Journal of Personality and Social Psychology**, 97, 2, 351-362.
- PRIOR, M.,
- “Introduction to the Australian Temperament

- SANSON, A.,
SMART, D.,
OBERKLAID, F.: 1983-2000
- Project”, içinden **Pathways from Infancy to Adolescence: Australian Temperament Project 1983-2000**, Australian Institute of Family Studies, 1-3.
- PRIOR, M.: 1992
- “Childhood Temperament”, **Journal of Child Psychology and Psychiatry**, 33, 1, 249-279.
- ROTHBART, M.K. :1981
- “Measurement of Temperament in Infancy”, **Child Development**, 52, 569-578.
- ROTHBART, M.K.: 1986
- “Longitudinal Observation of Infant Temperament”, **Development Psychology**, 22, 3, 356-365.
- ROTHBART, M.K.,
AHADI, S.A.,
EVANS, D.E.: 2000
- “Temperament and Personality: Origins and Outcomes”, **Journal of Personality and Social Psychology**, 78, 1, 122-135.
- RUBIN, K. H.,
MILSS, R. S. L.: 1988
- “The Many Faces of Social Isolation in Childhood”, **Journal of Consulting and Clinical Psychology**, 56, 6, 916 – 924.
- RUBIN, K. H.,
STEWART, S. L.,
CHEN, X.:1995
- “Parents of Aggressive and Withdrawn Children” içinden, M.H. Bornstein (Eds.), **Handbook of Parenting** : Children and Parenting, Lawrence Erlbaum Associates, New Jersey, 255 – 284.

- RUBİN, K.H.,
HASTINGS, P.D.,
STEWART, S.L.,
HENDERSON, H.A.,
CHEN, X.: 1997
- “The Consistency and Concomitants of Inhibition: Same of the Children, All of the Time”, **Child Development**, 68, 3, 467-483.
- RUBİN, K.H.,
NELSON, L.J.,
HASTINGS, P.,
ASENDORPF, J.: 1999
- “The Transaction between Parents’ Perceptions of their Children’s Shyness and their Parenting Styles”, **International Journal of Behavioral Development**, 23, 4, 937-957.
- RUBİN, K.KH.,
BURGESS, K.B.,
HASTINGS, P.D.:2002
- “Stability and Social-Behavioral Consequences of Toddlers’ Inhibited Temperament and Parenting Behaviors”, **Child Development**, 73, 2, 483-495.
- SANSON, A.,
ROTHBART, M.K.: 1995
- “Child Temperament and Parenting” içinden, M.Bornstein (Eds), **Parenting**, Vol:4, Hillsade, NJ:Erlbaum, 299-321.
- SCARAMELLA, L.V.,
SOHR-PRESTON, S.L.,
MIRABILE, S.P.,
ROBISON, S.D.,
CALLAHAN, K.L.: 2008
- “Parenting and Children’s Distress Reactivity during Toddlerhood: An Examination of Direction Effects”, **Social Development**, 17, 3, 578-595.
- SIRIGNANO, S.W.,
LANCHMAN, M.E.: 1985
- “Personality Change During the Transition to Parenthood: The Role of Perceived Infant

- Temperament”, **Developmental Psychology**, 21, 3, 558-567.
- SMITH, C.L.,
SPINRAD, T.L.,
EISENBERG, N.,
GAERTNER, B.M.,
POPP, T.K.,
MAXON, E.: 2007
- “Maternal Personality: Longitudinal Associations of Parenting Behavior and Maternal Emotional Expressions toward Toddlers” **Parenting: Science and Practice**, 7, 3, 305-329.
- SOMER, O.: 1998
- “Beş – Faktör Kişilik Modeli”, **Türk Psikoloji Yazıları**, 1 (2), 35-62.
- SOMER, O.,
GOLDBERG, L.R.: 1999
- “The Structure of Turkish Trait Descriptive Adjectives”, **Journal of Personality and Social Psychology**, 76, 3, 431-450.
- SOMER, O.,
KORKMAZ, M.,
TATAR, A.: 2004
- “Kuramdan Uygulamaya Beş Faktör Kişilik Modeli ve Beş Faktör Kişilik Envanteri (5FKE), Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, 128.
- SÜMER, N.,
GÜNGÖR, D.:1999
- “Çocuk Yetiştirme Stilllerinin Bağlanma Stilleri, Benlik Değerlendirmeleri ve Yakın İlişkiler Üzerindeki Etkisi”, **Türk Psikoloji Dergisi**, 14, 44, 35-58.
- STEINBERG, L.
- Authoritative Parenting, Psychosocial Maturity,

- ELMEN, J.,
MOUNTS, N.: 1989 and Academic Success among Adolescents”,
Child Development, 60, 1424-1436.
- STEINBERG, L.,
LAMBORN, S.,
DORNBUSCH, S.,
DARLING, N.: 1992 “Impact of Parenting Practices on Adolescent
Achievement: Authoritative Parenting, School
Involment, and Encouragement to Succeed.”,
Child Development, 63, 1266-1281.
- STRIGHT, A.D.,
GALLAGER, K.C.,
KELLEY, K.: 2008 “Infant Temperament Moderates Relations
Between Maternal Parenting in Early Childhood
and Children’s Adjustment in First Grade”,
Child Development, 79, 1, 186-200.
- WATSON, D.,
CLARK, L.A. : 1992 “On Traits and Temperament: General and
Specific Factors of Emotional Experience and
Their Relation to the Five- Factor Model”,
Journal of Personality, 60, 2, 441 – 476.
- WEBSTER-STRATTON, C.,
EYBERG, S.M.: 1982 “Child Temperament: Relationship with Child
Behavior Problems and Parent- Child
Interactions”, **Journal of Clinical Child
Psychology**, 11, 2, 123-129.
- VAN BAKEL, H. J. A.,
RIKSEN – WALRAVEN, J.M.: 2002 “Parenting and Development of One –Year -
Olds: Links with Parental, Contextual and Child
Characteristics” **Child Development**, 73, 1, 256
– 273.

- VAN DEN BOOM, D.C.,
HOEKSMÄ, J.B.: 1994
“The Effect of Infant Irritability on Mother – Infant Interaction: A Growth-Curve Analysis”, **Developmental Psychology**, 30, 4, 581-590.
- YAĞMURLU, B.,
SANSON, A.,
KÖYMEN, S.B.: 2005
“Ebeveynlerin ve Çocuk Mizacının Olumlu Sosyal Davranış Gelişimine Etkileri: Zihin Kuramı Belirleyici Rolü”, **Türk Psikoloji Dergisi**, 20, 55, 1-20.
- YAĞMURLU, B.,
SANSON, A.: 2009
“The Role of Child Temperament, Parenting and Culture in the Development of Prosocial Behaviors”, **Australian Journal of Psychology**, 61, 2, 77-88.
- ZENG, Q.: 1998
“An Exploratory Study of Child Temperament and Parenting: A Chinese Perspective”, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Brigham Young University, Department of Family Sciences.

EKLER

YÖNETİCİ İZİN FORMU

...../...../2009

Sayın Yönetici,

İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Psikoloji Bölümü, Gelişim Psikoloji Anabilim Dalı Başkanı Doç. Dr. Gül Şendil danışmanlığında yüksek lisans tezim için bir araştırma yapmaktayım. Amacım, okul öncesi dönemde 46-70 ay aralığında çocuğa sahip olan anne ve babaların çocuk yetiştirme tutumlarına etki eden faktörleri incelemektir. ‘‘Anne babanın kişilik özellikleri ve çocuğun mizacı, anne ve babanın çocuk yetiştirme tutumlarını nasıl etkilemektedir?’’ sorusuna cevap bulmaya çalışıyorum. Bu çalışmaya anne babaların katılımını sağlamak amacıyla öncelikle, anne ve babalara araştırmanın amacını açıklayan mektup gönderilecek ve araştırmaya katılıp katılmayacaklarını belirten cevap kağıdını doldurmaları istenecektir. Araştırmaya katılmayı kabul eden anne babalara, kişilik özelliklerini, çocuğunun mizacına dair algılarını ve çocuk yetiştirme tutumlarını saptamak amacıyla üç ayrı ölçek gönderilerek doldurmaları istenecektir.

Kurumunuzdan bulunan 46-70 ay arası çocukların anne ve babalarına ulaşabilmem için sizden ricam, ilk önce ekte size iletmiş olduğum ‘anne baba izin formunu’’ ve çalışmaya katılmayı kabul etmeleri halinde ölçekleri anne ve babalara ulaştırmanız şeklinde olacaktır. Çalışmaya katılarak vereceğiniz destek hem bilim hem çalışmam için çok değerlidir.

Bu çalışmadaki yardımlarınız ve katkılarınız için şimdiden teşekkürlerimi sunarım.

Saygılarımla.

Psk. Tuğçe AYTEMİZ

...../...../2009

Sayın Veli,

İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Psikoloji Bölümü, Gelişim Psikoloji Anabilim Dalında Doç. Dr. Gül Şendil danışmanlığında bir araştırma yürütülmektedir. Araştırmanın amacı, çocukları 46-70 ay arasında olan anne ve babaların çocuk yetiştirme tutumlarına etki eden faktörleri incelemektir. Üniversitelerin temel hedefi bilgi üretmektir. Bilgi üretmek için araştırmacılar, o bilginin elde edileceği alanlarda bizzat bu bilgileri toplarlar, bu bilgileri teorik bilgileri çerçevesinde yorumlarlar ve yeniden topluma sunarlar. Görüldüğü gibi toplumun bilim adamına ihtiyacı olduğu kadar, bilim adamının da topluma ihtiyacı vardır. Karşılıklı bu ilişkide üretilen bilgiler sonucunda, *daha iyi bir toplum için sağlıklı çocuklar yetiştirebiliriz.*

Bu çalışmaya katılmakla siz bilime, çocuklarımıza, yarınımıza, dolayısıyla sağlıklı bir toplum oluşturmaya katkıda bulunacaksınız. Bu çalışmaya katılmayı kabul ederseniz anne baba olarak sizlerle ve çocuğunuzla ilgili bazı formları doldurmanızı rica edeceğiz. Bu formları doldurmanız 40-60 dakika kadar zamanınızı alabilir. Çalışmayı kabul ettiğinize dair izin formu elimize ulaştıktan sonra bu formlar bir zarf içinde çocuğunuz aracılığıyla size ulaştırılacaktır. Bu formlarda yer alan bilgiler çocuğunuzun devam etmekte olduğu okulun idaresi ve öğretmenleriyle paylaşılmayacak olup, bilgileriniz gizlilik esasına uygun olarak saklı tutulacaktır. Formları bize ulaştırmayı tercih ettiğiniz yolu aşağıda bulunan seçeneklerden birini işaretleyerek belirtiniz.

Çalışmaya katılmak istiyorsanız izin formunu doldurarak lütfen çocuğunuz aracılığıyla kreş/anaokuluna geri veriniz. Çalışmaya katılarak vereceğimiz destek ve ilginiz için şimdiden teşekkür ederiz.

e-posta: tugceaytemiz@hotmail.com

GSM: 0536 556 25 55

Saygılarımızla

Araştırma yürütücüsü

Psk. Tuğçe Aytemiz

VELİ İZİN FORMU (ANNE)

Çocuğun Adı Soyadı:

...../...../2009

Çalışmaya katılmayı,

- a. Kabul ediyorum.
- b.Kabul etmiyorum.
- c.Daha ayrıntılı bilgi için irtibata geçmek istiyorum.

Çalışmaya katılmayı kabul ediyorsanız, formları nasıl göndereceğinizi belirlemek için lütfen aşağıda size uyan seçeneklerden birini işaretleyiniz.

- a.Doldurduğum formları kapalı zarf içinde çocuğumla öğretmenine gönderirim.
- b.Formları internet ortamından gönderirim

Lütfen e-mail adresinizi belirtiniz:

- c. Formları,/...../2009 tarihinde, 17:00-18:00 saatleri arasında kapalı zarf içinde çocuğumun devam ettiği okulda araştırmacının kendisine teslim ederim.
- d. Diğer (lütfen belirtiniz:)

VELİ İZİN FORMU (BABA)

Çocuğun Adı Soyadı:

...../...../2009

Çalışmaya katılmayı,

- a. Kabul ediyorum.
- b. Kabul etmiyorum.
- c. Daha ayrıntılı bilgi için irtibata geçmek istiyorum.

Çalışmaya katılmayı kabul ediyorsanız, formları nasıl göndereceğinizi belirlemek için lütfen aşağıda size uyan seçeneklerden birini işaretleyiniz.

- a. Doldurduğum formları kapalı zarf içinde çocuğumla öğretmenine gönderirim.
- b. Formları internet ortamından gönderirim

Lütfen e-mail adresinizi belirtiniz:

- c. Formları,/..../2009 tarihinde, 17:00-18:00 saatleri arasında kapalı zarf içinde çocuğumun devam ettiği okulda araştırmacının kendisine teslim ederim.
- d. Diğer (lütfen belirtiniz:)

AİLE BİLGİ FORMU

1. Protokol numarası :

2. Uygulama tarihi:

3. Çocuğunuzun cinsiyeti : Kız O Erkek O

4. Çocuğunuzun doğum tarihi :

5. Çocuğun yaşı (ay ve yıl olarak) :

6. Okulun adı :

ANNE

BABA

7. Yaş :

8. Eğitim

(bitirilen okulu yazınız)

9. Toplam eğitim süresi

(yıl olarak yazınız)

10. Meslek

11. İş :

12. Son altı ay içinde herhangi Evet Hayır Evet Hayır

bir psikiyatrik tedavi gördünüz mü? () () () ()

13. Ekonomik durumunuz : Düşük O Orta O İyi O Çok iyi O

BEŞ FAKTÖR KİŞİLİK ENVANTERİ ÖRNEK SORULARI

Aşağıda insanların bazı özelliklerini tanımlayan cümleler verilmiştir. Lütfen dikkatlice okuyarak her ifadenin sizi tanımlamakta ne derece uygun olduğunu belirten seçeneklerden bir tanesini işaretleyiniz.

Eğer cümle sizi tanımlamakta;

Tamamen Uygunsa	baş harfleri olan "TU" yu	TU X	BU	?	PUD	HUD
Biraz Uygunsa	baş harfleri olan "BU" yu	TU	BU X	?	PUD	HUD
Pek Uygun Değilse	baş harfleri olan "PUD" yi	TU	BU	?	PUD X	HUD
Hiç Uygun Değilse	baş harfleri olan "HUD" yi	TU	BU	?	PUD	HUD X

X işareti koyunuz. Eğer hiç bir seçenek size uymuyorsa veya **kararsızsanız** “ ? ” ne X işareti koyunuz. Lütfen karar vermekte çok zorlanmadığınız sürece soru işaretini (?) kullanmayınız.

Bu anketteki hiç bir sorunun doğru ya da yanlış cevabı yoktur. Bizim için önemli olan sizin samimi görüşünüzü almaktır. Lütfen cevaplarınızı **genel halinize göre, çoğunlukla nasıl olduğunuzu** düşünerek veriniz. Ayrıca olmak istediğinize göre değil, şu anda kendinizi nasıl görüyorsanız ona göre cevaplayınız.

Tamamen Uygun TU	Biraz Uygun BU	Kararsız ?	Pek Uygun Değil PUD	Hiç Uygun Değil HUD
---------------------	-------------------	---------------	---------------------------	---------------------------

1.	Dik kafalı ve inatçıyım.	TU	BU	?	PUD	HUD
2.	Ruh halim çok sık değişir.	TU	BU	?	PUD	HUD
3.	Geleneklerin önemine inanırım.	TU	BU	?	PUD	HUD

ÇOCUKLAR İÇİN KISA MİZAÇ ÖLÇEĞİ

Her soru için, çocuğunuzun son zamanlardaki ve şimdiki davranışını en iyi anlatan numarayı lütfen yuvarlak içine alınız. Sorulardan hiçbiri çocuğunuza uymuyorsa veya cevaplanamazsa üzerini çiziniz.

	Hemen Hiç	Sık Değil	Genelde Değişken Olmaz	Genelde Değişken Olur	Sık Sık	Hemen Her Zaman
1. Çocuğum, yabancı yetişkinlere karşı utangaçtır.	1	2	3	4	5	6
2. Çocuğum bulmaca çözmek veya yap-boz (lego) gibi bir işe başladığında uzun zaman olsa bile bitirinceye kadar üzerinde çalışır.	1	2	3	4	5	6
3. Çocuğum her gün, hemen hemen aynı zamanda kakasını yapar.	1	2	3	4	5	6
4. Çocuğum ilk defa tanıştığı çocuklara karşı utangaçtır.	1	2	3	4	5	6
5. Çocuğum, yeni bir işe geçmeden önce başlamış olduğu işini tamamlamayı sever.	1	2	3	4	5	6
6. Çocuğum her gün, hemen hemen aynı zamanda bir şeyler atırtırmak ister.	1	2	3	4	5	6
7. Çocuğum bir işle uğraşırken, üzüldüğü ya da canı sıkıldığında, onu yere atar, ağlar, kapıları çarpar.	1	2	3	4	5	6
8. Alışveriş yaparken, çocuğum oyuncak ya da şeker istediğinde, onun yerine kolayca başka bir şeyi kabul eder.	1	2	3	4	5	6
9. Çocuğumu yatağa yatırdığımda, uykuya dalması aşağı yukarı her gece aynı zamanı alır.	1	2	3	4	5	6
10. Çocuğum, tamamlamadığı bir oyunu ya da aktiviteyi bırakmayı istemez.	1	2	3	4	5	6
11. Çocuğum saçının taranması gibi bir işe karşı çıkarsa, buna aylarca direnmeyi sürdürür.	1	2	3	4	5	6
12. Çocuğum, bulmaca, yap-boz ve okuma gibi bir aktiviteyle uzun zaman uğraşır.	1	2	3	4	5	6
13. Parkta ya da ziyaretteyken, çocuğum yabancı çocukların yanına gider ve onların oyununa katılır.	1	2	3	4	5	6
14. Çocuğum, her akşam farklı süreler uyur.	1	2	3	4	5	6
15. Çocuğum yabancı bir yetişkine karşı utangaçsa, bunun üstesinden yarım saat kadar bir sürede, hemen gelir.	1	2	3	4	5	6
16. Çocuğum bir şeye kızgınsa, bunu geçiştirmek zor olur.	1	2	3	4	5	6

17. Çocuğum, her gün farklı zamanlarda acıkır.	1	2	3	4	5	6
18. Ailece yolculuğa çıktığımızda, çocuğum yeni ortamına hemencecik, evindeymiş gibi alışır.	1	2	3	4	5	6
19. Beraber alışveriş yaparken, çocuğumun istediğini almazsam (örnek: şeker, giysi gibi) ağlar ve bağırır.	1	2	3	4	5	6
20. Çocuğum üzüntülü ise, onu rahatlatmak zordur.	1	2	3	4	5	6
21. Yabancı yetişkinler evimizi ziyaret ettiğinde, çocuğum hemen dostça davranır ve onlara yaklaşır.	1	2	3	4	5	6
22. Çocuğum her gün aynı miktarda yemek yeme yerine, bir gün fazlasıyla, ertesi gün de çok az yemek yer.	1	2	3	4	5	6
23. Bir oyuncak ya da oyun zor geldiği zaman, çocuğum hemen başka bir aktiviteyle ilgilenir.	1	2	3	4	5	6
24. Sevdiği bir oyun ya da oyuncacı çalışmadığı zaman, çocuğum belirgin şekilde üzülür.	1	2	3	4	5	6
25. Çocuğum bir kıyafeti giymek istemediğinde, bağırarak tartışır ya da ağlar.	1	2	3	4	5	6
26. Hafta sonu ve tatillerde, çocuğum her sabah aynı saatte uyanır.	1	2	3	4	5	6
27. Çocuğum bir şeyi iyicene öğreninceye kadar (bulmaca, yeni şarkı veya yazmak gibi), o işin üzerinde çalışır.	1	2	3	4	5	6
28. Çocuğum, annesinin olmadığı yeni bir ortama (yuva, okul ya da müzik dersi gibi) ilk kez bırakıldığı zaman, üzülür.	1	2	3	4	5	6
29. Çocuğum bir şeyle oynamaya başladığında, bunu durdurmasını isteyip uğraşsam da zor olur.	1	2	3	4	5	6
30. Çocuğum, kitap okumak ya da kitaplara bakmak ve el işi yapmak gibi sessiz aktivitelerle uğraşır.	1	2	3	4	5	6

EBEVEYN TUTUM ÖLÇEĞİ (ETÖ)

Cümleleri okuduktan sonra o ifadenin size ne kadar uyduğunu aşağıdaki 5 seçenekten birinin altındaki kutucuğa işaret koyarak belirtiniz. Örneğin, okuduğunuz ifade size tamamiyle uyuyorsa "**her zaman böyledir**" seçeneğini, size çoğunlukla uyuyorsa "**çoğu zaman böyledir**" seçeneğini, bazen uyuyorsa "**bazen böyledir**" seçeneğini, size çok az uyuyorsa "**nadiren böyledir**" seçeneğini ya da size hiç uymuyorsa, "**hiçbir zaman böyle değildir**" seçeneğini işaretleyebilirsiniz. Bu ifadelerde doğru veya yanlış yoktur, sadece size uyan seçeneği işaretlemeniz gerekiyor. Araştırma için, bütün soruların cevaplandırılması çok önemlidir. Bu nedenle, bazı ifadeler size benzer gelse de lütfen hepsini mutlaka cevaplandırınız. 2-6 yaş arasında birden fazla çocuğunuz varsa, lütfen soruları çocuklardan **sadece birisi** için cevaplandırınız.

	Her zaman böyledir	Çoğu zaman böyledir	Bazen böyledir	Nadiren böyledir	Hiçbir zaman böyle değildir
Cümleler		X			

		Her zaman böyledir	Çoğu zaman böyledir	Bazen böyledir	Nadiren böyledir	Hiçbir zaman böyle değildir
	CÜMLELER					
1	Ben bir başkasıyla konuşurken çocuğumun araya girmesine izin veririm.					
2	Çocuğumun kendine özgü bir bakış açısı olduğunu kabul ederim.					
3	Çocuğumla aynı fikirde olmadığımız zaman, benim fikirlerimi kabul etmesi için onu zorlarım.					
4	Çocuğumu, hayatın ufak tefek güçlüklerinden korurum.					
5	Çocuğuma bağımsız olmayı öğrenmesi konusunda yardımcı olurum.					
6	Çocuğuma, kurallara neden uyması gerektiğini açıklarım.					
7	Çocuğuma yaptığı şeyin önemli olduğunu hissettiririm.					
8	Çocuğumu, kendisi için yorucu olabilecek işlerden korurum.					
9	Çocuğum söz dinlemediğinde ona vururum.					
10	Çocuğumun iyi ve kötü davranışı karşısında neler hissettiğimi ona açıklarım.					
11	Çocuğumu yola getirmek için onu azarlarım.					
12	Çocuğuma karşı koruyucu davranırım.					
13	Çocuğum iyi davrandığında onu överim.					
14	Çocuğumun kişisel görüşlerine saygı gösteririm.					
15	Çocuğumu bir şeyleri kendi başına yapması konusunda cesaretlendiririm.					
16	Arkadaşları çocuğuma sataştığı zaman onu korurum.					
17	Çocuğumun başkaları konuşurken araya girmesine izin veririm.					
18	Çocuğumun cinsel konularda sorduğu soruları anlayacağı bir dilde doğru olarak cevaplarım.					
19	Çocuğum yanlış bir şekilde davrandığında ona bağırırım.					
20	Ebeveynlik konusunda bir yanlış yaptığımda çocuğumdan özür dilerim.					
21	Çocuğumu, kendisi için zor olabilecek işlerden korurum.					
22	Çocuğumun hastalanmasından endişe ederim.					
23	Çocuğumun duygularını serbestçe ifade etmesine izin veririm.					
24	Çocuğumun istediği saatte uyumasına izin veririm.					
25	Çocuğum yanlış davrandığında, bunun neden yanlış olduğunu ona açıklarım.					
26	Çocuğuma kızdığımda çocuğumu cezalandırırım.					
27	Fiziksel cezayı, çocuğumu disipline sokmanın bir yolu olarak kullanırım.					
28	Çocuğumun hayal kırıklığına uğramaması için elimden geleni yaparım.					

29	Çocuğumun büyüdükçe yeni şeyler denemeyi göze alması gerektiğine inanırım.								
30	Çocuğumun her şeyi yapmasına izin veririm.								
31	Çocuğumun yanlış davranışını görmezden gelirim.								
32	Çocuğumu başka çocuklarla kıyaslarım.								
33	Çocuğumun şımarıklıklarına göz yumarım.								
34	Çocuğumu şımartırım.								
35	Çocuğuma karşı çabuk öfkelenirim.								
36	Çocuğum bana bir şey anlatırken sözünü kesmeden dinlerim.								
37	Çocuğuma bir şey alırken onun da fikrini alırım.								
38	Çocuğumla her konuyu konuşabilirim.								
39	Çocuğuma karşı sabırsızım.								
40	En ufak bir hatasında, çocuğumu cezalandırırım.								
41	Çocuğum için hemen hemen bütün eğlencelerimden fedakarlık ederim.								
42	Çocuğumun kendi başına becerebileceği şeyleri denemesi için ona fırsat tanırım.								
43	Çocuğuma bana sormaksızın şahsi eşyalarımın herhangi birini alıp kullanmasına izin veririm.								
44	Evimizde hangi televizyon programının izleneceği, çocuğumun isteğine göre belirlenir.								
45	Çocuğumu yapabileceğinden fazlasını yapması için zorlarım.								
46	Çocuğumu, onun cesaretini kırabilecek zor işlerden uzak tutarım.								